

2010

Noorteseire aastaraamat

NOORED JA TÖÖTURG

Koostanud ja toimetanud:
SA Poliitikauuringute Keskus Praxis
Tornimäe 5, Tallinn 10145
www.praxis.ee

Keeleline korrektuur: OÜ Avatar

Kujundus ja küljendus: AS Ecoprint

Trükk: AS Ecoprint

Autoriõigus:
SA Poliitikauuringute Keskus Praxis, 2011
Eesti Noorsootöö Keskus, 2011
Peatükkide autorid, 2011

Autorid ja väljaandjad tänavad peatükkide retsensente Krista Jaaksonit, Andu Rämmerit ja Tarmo Strenzet Tartu Ülikoolist, Rena Selliovit Haridus- ja Teadusministeeriumist, Tiia Randmad Eesti Kaubandus-Tööstuskojast, Ilona-Evelyn Rannalat Tallinna Linnavalitsusest ning Hanna Kanepit väärtuslike kommentaaride ja ettepanekute eest.

Käesolev kogumik on valminud Noorte eluolu seiresüsteemi raames. Kogumiku elektrooniline versioon on kättesaadav noorteseire kodulehel: www.noorteseire.ee.

Haridus- ja Teadusministeerium

Noorteseire aastaraamatu väljaandmist toetatakse Haridus- ja Teadusministeeriumi noorteosakonna algatatud ja Eesti Noorsootöö Keskuse elluviidava programmi „Noorsootöö kvaliteedi arendamine“ raames. Programmi rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondi ja riikliku struktuuritoetuse perioodi 2007-2013 vahenditest.

ISBN 978-9985-9667-4-7 (trükkis)

ISBN 978-9985-9667-5-4 (PDF)

HEA LUGEJA!

Noorteseire aastaraamatuga jätkatakse „Noortemonitor 2009“ kogumikuga alanud noorte eluolu käsitlevate väljaannete avaldamist. Seekordse noorteseire aastaraamatu fookuses on noorte toimetulek tööturul.

Noored on tööturule sisenemisel üks enim haavatavaid ühiskonnagruppe. Sageli eeldavad tööandjad varasemat töökogemust, mida noortel ei ole pakkuda. Kui aga töökogemusest tööd ei leia, satutakse suletud ringi – ei ole töökogemust, ei ole tööd; ei ole tööd, ei ole töökogemust. Majanduskriisi tingimustes, kus ettevõtted otsivad kokkuhoiuvõimalusi ja üritavad tõsta tootmise efektiivsust, suureneb see probleem veelgi. Nii on kriisiperioodil tõusnud noorte töötuse tõttu saanud Eestist üks noorte tööpuuduse kõrgeima määraga riike Euroopas.

Noorena töötuks jäämine mõjutab oluliselt inimese arenguprospektiivi ning töötuksjäämise risk suureneb ka tema edasises elus. Seega on noorte ees seisvate tööturuprobleemide lahendamine noorte pikaajalise arengutee määramisel ja negatiivsete mõjude ärahoidmisel äärmiselt oluline.

Käesoleva aastaraamatuga püütaksegi avada noorte tööturule sisenemisega seotud küsimusi nii tööturuvalmiduse tagamise kui ka töötingimuste ja tugimeetmete seisukohalt.

Aastaraamat on jagatud kaheks. Esimesest osast leiame ülevaate 2009. ja 2010. aastal noorte eluolus toimunud arengutest. Seal tuuakse välja noortega seotud olulisemad muutused ja arengud, võrreldes omavahel noortepoliitika valitud toimevaldkondi. See osa aitab lugejal end kurssi viia 2010. aastal noorte eluolus toimunud muutustega ning pakub võimalust hinnata olulisemate noortepoliitika valdkondade arengutrende.

Aastaraamatu teises osas käsitletakse süvitsi noorte tööturule sisenemist ja seal toimetulekut.

Esmalt antakse ülevaade tööturu põhimõistetest ja nende arengust noorte earühmas. Kuna töökogemuse olemasolu või puudumine on töö leidmisel üha olulisem tegur, on järgmine peatükk pühendatud õppimise ja töötamise ühitamisele. Õppimise kõrvalt töötamine on muutunud järjest populaarsemaks nii kogu Euroopa kui ka Eesti noorte hulgas. Peatükis käsitletaksegi selle protsessi põhjuseid ja tagajärgi.

Kuna kutseharidus on tööturu vajadustega kõige otsesemalt kokkupuutuv hariduse liik, vaadeldakse järgmises peatükis kutsehariduse omandanud noorte toimetulekut tööturul. Üha enam tööandjaid kurdab, et tööjõu nõudlus kandub lihttööjõult oskustööjõule. Erialase ettevalmistusega noortel muutub töö leidmine järjest raskemaks. Keeruliste automatiseeritud tootmisprotsesside kasutamise tulemusena ei vaja ettevõtted enam nii palju tööjõudu, kuid seda kõrgemaid nõudmisi esitatakse töötajate kvalifikatsioonile. Rohkem pööratakse tähelepanu töötajate erialastele teadmistele ning oskusele neid tööolukorras rakendada. Kutseharidus mängib tähtsat rolli just tööturule sisenevate noorte ettevalmistamisel. Peatükis analüüsitaksegi, milline on olnud kutsehariduse omandanute tulevik peale kooli lõpetamist ning millise eriala lõpetanud on edukad ja millised mitte nii edukad.

Eestis on ka palju olnud juttu sellest, et siin koolitatakse liiga palju ärijuhte ja halduskorraldajaid. Selle teabe taudal on huvitav jälgida kõrgkoolilõpetajate edukust tööturul. Tulemused kinnitavad, et noorte senised valikud ongi olnud pragmaatilised ja nad õpivad erialasid, mis tagavad neile suurema tõenäosusega töökoha ja kõrgema palga

See on mõttekoht meie otsustajatele: majanduse tehnoloogilise arengu tagamiseks vajame küll rohkem insenere ja tehnikateadlasi, kuid me vajame ka tööandjaid, kes tagaksid neile väärtuslikele lõpetajatele tööpanuse väärilise töö ja sissetuleku. Ehk on aeg mõelda üha enam kombineeritud haridusmudelile, mille täiendatakse reaalteadlaste baasharidust ettevõtlushariduse ja juhtimisoskuste arendamisega

Kui iseseisvalt tööturule sisenemine osutub keerukaks, siis pakub riik Eesti noortele ka mitmeid abimeetmeid, mis peaksid aitama noortel lihtsamini tööd leida. Sageli osutuvad need teenused siiski ebapiisavaks ega jõua tegelike abivajajateni ka noorte endi passiivsuse tõttu. Noortele suunatud tööturumeetmetest ja nende rakendamise tulemuslikkusest annab ülevaate noortele suunatud tööturu-teenuseid käsitlev peatükk.

Lisaks sellele, et noortel oleks tööd, on oluline ka töö kvaliteet ja noorte võimalused oma töökeskkonda kujundada. Seda, kuidas saavad Eesti noored oma töökeskkonna kujundamisel kaasa rääkida ja kui palju arvestavad Eesti tööandjad noorte arvamusega, vaadeldakse noorte tööelukvaliteeti käsitlevas peatükis.

Noorteseire aastaraamatu tööhõive teema võtab kokku noorsootöö rolli tööturuvalmiduse tagamisel. Kuna noorte võimalused töökogemuse omandamisel on piiratud, siis pakub noorsootöö oma mitmekesiste väljunditega noortele võimalust oma isiksust arendada ning töökohal vajalikke oskusi ja kogemusi omandada. Samas on aga oluline küsimus, kas noorsootöös osalevad noored kuuluvad ennekõike riskirühma või saavutaksid nemad edu tööturul ka noorsootöös osalemata, samal ajal kui need noored, kes on passiivsemad ja seetõttu tööturul suurema riskiga, ei saa osa ka noorsootöö arendavatest tegevustest.

Loodame, et need ja paljud teised selles aastaraamatus tõstatatud probleemid pälvivad Teie tähelepanu ning ehk leiame üheskoos uudseid ja tulemuslikke lahendusi meie noorte ees seisvatele väljakutsetele.

Head lugemist!

1. NOORED STATISTIKAPEEGLIS

1.1. Noorte demograafiline olukord	7
1.1.1. Noorte arv ja selle muutused	7
1.1.2. Noorte surmade arv ja surmapõhjused	7
1.1.3. Ränne	8
1.2. Noorte seisund ühiskonnas	8
1.3. Noored haridussüsteemis	10
1.4. Noored tööturul	11
1.5. Noorte sotsiaalne staatus ja majanduslik toimetulek	14
1.6. Noorte ajakasutus	16
1.7. Noorte arengut toetavad vaba aja tegevused	17
1.7.1. Noorte osalus	17
1.7.2. Huviharidus ja huvitegevus	18
1.7.3. Avatud noortekeskused	18
1.7.4. Teavitamine ja nõustamine	18
1.7.5. Noorteprojektid ja noorteühingud	19
1.7.6. Noortelaagrid	20
1.7.7. Erinoorsootöö	21
1.7.8. Noorsootöö kättesaadavus erinevates maakondades	22
Kasutatud kirjandus	24

2. NOORED TÖÖTURUL

2.1. Tööturu trendid noorte seas	27
2.1.1. Tööturu aktiivsus	27
2.1.2. Tööhõive	29
2.1.3. Tööpuudus	30
2.2. Kokkuvõte	33
Kasutatud kirjandus	33

3. TÖÖTAVAD ÕPPURID EESTI HARIDUSES

3.1. Sissejuhatus	35
3.2. Noored tööalase staatuse, õppimise ning vanuse arvestuses	35
3.3. Töötavad noored tegevusala ja ameti järgi	37
3.4. Toimetulek majanduskriisi ajal ja enne seda	39
3.5. Üliõpilaste töötamise põhjused	40
3.6. Õppimise ja töötamise ühildamise tagajärjed	41
3.7. Kokkuvõte	42
Kasutatud kirjandus	43

4. KUTSEHARIDUSE LÕPETAJATE RAKENDUMINE TÖÖTURUL

4.1. Sissejuhatus	45
4.2. Lõpetajate rakendumine tööturul	45
4.3. Kokkuvõte	53

5. KÕRGKOOLILÕPETAJATE TOIMETULEK TÖÖTURUL

5.1. Sissejuhatus	55
5.2. Andmed	55
5.3. Lõpetamisjärgne tegevus	58
5.4. Lõpetanute sissetulekud	66
5.5. Kokkuvõte	70

6. NOORTELE SUUNATUD TÖÖTURUTEENUSED

6.1. Sissejuhatus	73
6.2. Noorte pöördumine Töötukassasse	73
6.3. Noortele suunatud tööturuteenused	75
6.3.1. Nõustamisteenused	75
6.3.2. Tööpraktika	75
6.3.3. Palgatoetus	76
6.3.4. Tööturukoolitus	77
6.4. Tööturutoetused	78
6.5. Kokkuvõte	79
Kasutatud kirjandus	80

7. NOORSOOTOÕ ROLL NOORTE TÖÖHÕIVEVALMIDUSE KUJUNEMISEL

7.1. Sissejuhatus	83
7.2. Tööhõivevalmidus – mis see on?	83
7.3. Noorsootöö lähenemisviis tööhõivevalmiduse tõlgendamisel	84
7.4. Noorsootöö meetmed tööhõivevalmiduse tõstmiseks	85
7.4. Väljakutsed lähiaastaks	88
7.5. Kokkuvõte	89
Kasutatud kirjandus	89

8. NOORTE TÖÖELU KVALITEET

8.1. Sissejuhatus	93
8.2. Noorte kaasatus otsuste tegemisse ja võimalused mõjutada tööalaseid aspekte	93
8.3. Diskrimineerimine töökohal	95
8.4. Tööalane ohutus	97
8.5. Kokkuvõte	99
Kasutatud kirjandus	100

JÄRELDUSED JA POLIITIKASOOVITUSED

101

AASTARAAMATU AUTORID

105

1 NOORED STATISTIKAPEEGLIS

Marti Taru

1.1. Noorte demograafiline olukord

1.1.1. Noorte arv ja selle muutused

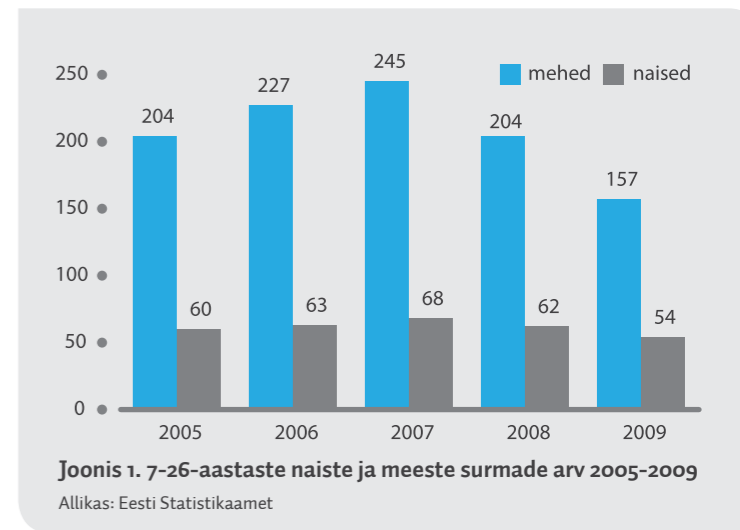
Noorsootöö seaduse §2 kohaselt loetakse Eestis nooreks 7–26-aastaseid isikuid. 2010. a 1. jaanuari seisuga elas Eestis 330 155 noort. Noori mehi elas Eestis sel aastal pisut rohkem kui naisi (vastavalt 168 899 ja 161 256). Pisut üle viiendiku 7–26-aastastest on vanuses 7–12 (22,4%), 13–19-aastased teismelised moodustavad noortest pisut üle kolmandiku (32,4%) ning ligi pool noortest (45,2%) on 20–26-aastased.

Noorte arv langeb lähimate aastakümnete jooksul märgatavalt. Eesti Statistikaameti prognoosi kohaselt kahaneb noorte arv praeguselt 330 155-lt (2010. a) 2030. aastaks 310 041-le, kusjuures noori mehi on siis noorte naistega võrreldes endiselt pisut rohkem. Lähikümnedite jooksul muutuvad ka erinevate vanuserühmade suurused: teismeliste osakaal suureneb ning kõige vanema noorterühma osakaal väheneb praegusega võrreldes oluliselt. 2030. aastaks on noorte seas kõige enam teismelisi (13–19-aastaseid) (37,5%), samas kui 7–12-aastasi ning 20–26-aastasi on umbes sama palju (vastavalt 30,2% ja 32,4%).

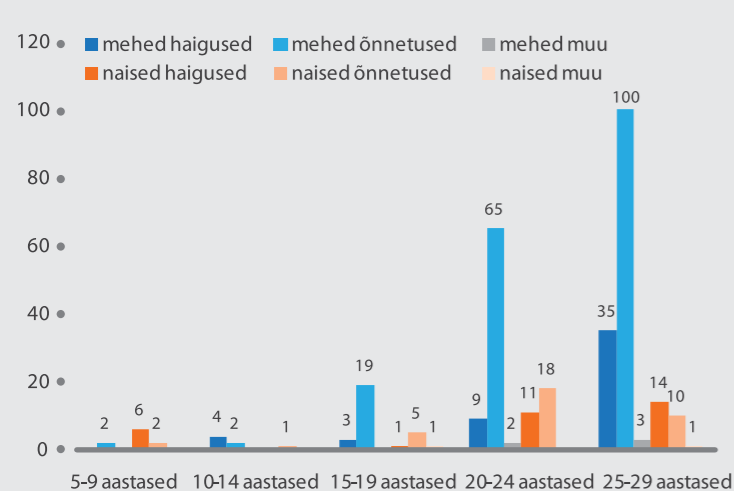
Nende arengute põhjuseks on see, et eelmise sajandi viimasel kümnendil langes sündivus oluliselt. Kui 1987.–1988. aastatel ulatus elussündide arv Eestis aastas üle 25 000, siis 1998.–1999. aastateks oli see langenud 12 000 lähedale. Aastane sündide arv on viimasel ajal küll tasapisi suurenenud, kuid seni ei ole see 1980. aastate lõpu beebibuumi tasemele jõudnud. Aastal 2008, mis oli viimase kümnendi kõrgeima sündide arvuga aasta, sündis 16 028 last.

1.1.2. Noorte surmade arv ja surmapõhjused

Ajavahemikus 2005–2009 on noorte surmade arv küllaltki suurtes piirides varieerunud: madalaim oli see 2009. aastal (211), kõrgeim 2007. aastal (313). 2005. aastal oli noorte surmajuhtumite arv 264. Noorte surmadele on iseloomulik märksa kõrgem meeste suuremus. Samuti varieerub noorte meeste surmade arv nende aastate vältel märksa rohkem, seda nii absoluut- kui ka suhtarvuna surmade keskmise arvu suhtes. Peamised muutused on seega toimunud just noorte meeste surmajuhtumite arvus.

Surmade peamiseks põhjusteks on haigused, õnnetused, mürgistused ja traumad¹. Kui 2009. aastal põhjustasid haigused noorte meeste ja naiste hulgas umbes sama palju surmajuhtumeid (5–29-aastaste meeste hulgas 51, naiste hulgas 32 surmajuhtumit), siis õnnetuste, mürgistuste ja traumade puhul on erinevus enam kui viiekordne: meeste hulgas 188, naiste hulgas 36 surmajuhtumit. Nagu näeme, on noorte meeste ja naiste surmapõhjustes oluline erinevus: kui naiste hulgast viivad võrdse arvu noori nii haigused kui õnnetused, siis mehi sureb õnnetuste tagajärjel märksa rohkem.

Joonis 2. 5–29-aastaste meeste ja naiste surmapõhjustused 2009

Allikas: Eesti Statistikaamet

¹ Jooniste 1 ja 2 vahelised absoluutarvude erinevused tulevad sellest, et joonis 2 kajastab laiemat vanuserühma (noored vanuses 5–29 aastat), samas kui joonis 1 annab ülevaate vanuserühmast 7–26 aastat.

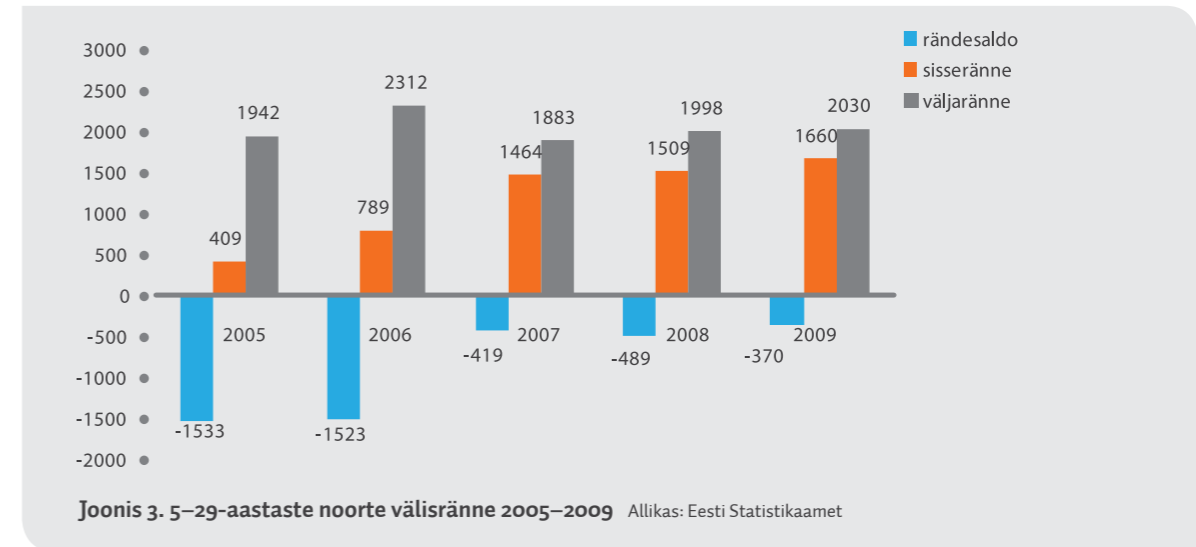
1.1.3. Ränne

Noorte välisrändes on viimastel aastatel toimunud küllaltki märkimisväärsed muutused. Olulisim on see, et alates 2007. aastast on vahe Eestist välja ja Eestisse sisse rännanud noorte arvu vahel märkimisväärselt vähenenud. Kui 2005. aastal lahkus 1 523 noort rohkem kui sisse rändas, siis 2009. aastal ületas väljarännanute hulk sisse rännanute oma vaid 370 noore võrra. Peamiselt on muutused toimunud tänu sisse rände suurenemisele, mitte väljarände vähenemisele. Sel ajal kui väljaränne on jäädud enam-vähem samale tasemele (2005. aastal 1 942 ja 2009. aastal 2 030), on sisse ränne mitu korda suurenenud (2005. aastal 409, 2009. aastal 1 990).

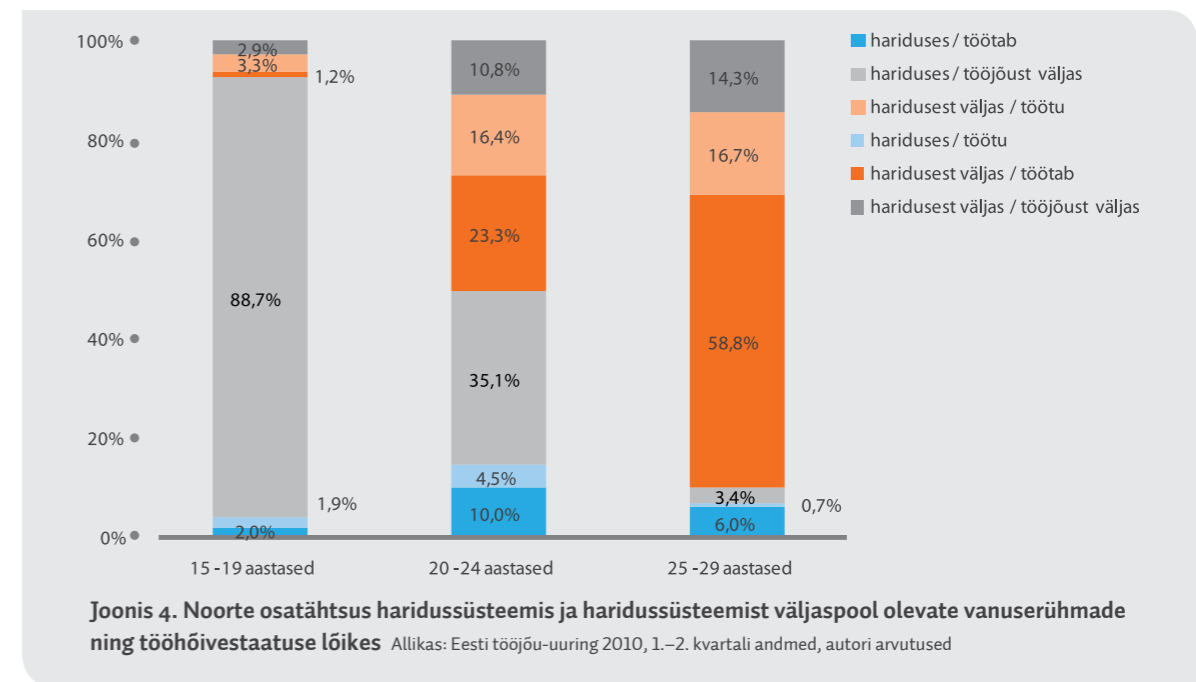
Kuigi sisse rännanute hulga suur kasv näitab küll välisriikides haridust ja töökogemusi saanud noorte tagasipöördumist, mida võib pidada väga positiivseks trendiks, on rändesaldo siiski negatiivne. See tähendab, et lisaks sündide vähenemise trendile vähendab noorte arvu jätkuvalt ka nende Eestist lahkumine.

1.2. Noorte seisund ühiskonnas

2010. a tegeles ligemale kaks kolmandikku Eesti noortest õppimisega. Vanemaks saades suureneb noorte tegevuste spekter – õppimisele lisandub töötamine (ja paraku ka töötus). Majanduslikult aktiivsete isikute hulka lülituvad esmajoones haridustee lõpetanud noored, kuid õpingute kõrvalt töötada soovivad ka mõned veel formaalharidussüsteemis õppivad noored (joonis 4). 15–19-aastaste hulgas on suurem osa noortest hõivatud õppimisega (89%), majanduslikult aktiivsete osakaal on 8%. 20–24-aastaste hulgas on õppivate noorte osakaal langenud enam kui kaks korda (35%-ni) ning majanduslikult aktiivsete osakaal tõusnud kaheksa korda (39,7%-ni). Õppivate, kuid samal ajal ka majanduslikult aktiivsete noorte osakaal on tõusnud 15%-ni. 25–29-aastaste vanuserühmas on ülekaalus majanduslikult aktiivsete, kuid mitte enam õppivate

Joonis 3. 5–29-aastaste noorte välisränne 2005–2009 Allikas: Eesti Statistikaamet

Joonis 4. Noorte osatähtsus haridussüsteemis ja haridussüsteemist väljaspool olevate vanuserühmade ning tööhõivestatuuse lõikes Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2010, 1.–2. kvartali andmed, autori arvutused

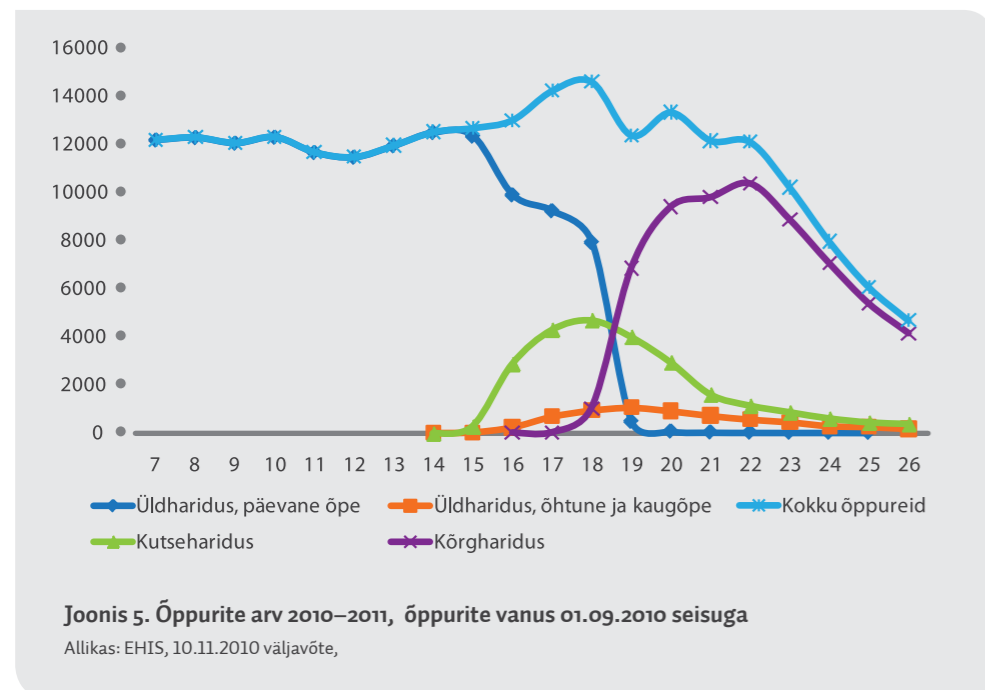
noorte kategooria (75,5%). Ühtaegu õppivate ja töötavate noorte osakaal on langenud 7%-ni.

Hõivestaatus variatsioonid erinevates vanuserühmades iseloomustavad noore liikumist elukaarel. Keskmine noor lõpetab oma haridustee kahekümnendate eluaastate alguses ning liitub suure tõenäosusega majanduslikult aktiivsete inimestega, kellest suurem osa asub tööle. Teatud osa noortest liigub aga majanduslikult mitteaktiivsesse kategooriasse – Statistikaameti andmetel on nimetatud vanuserühmas selle põhjuseks tõenäoliselt oma lapse eest hoolitsemine.

1.3. Noored haridussüsteemis

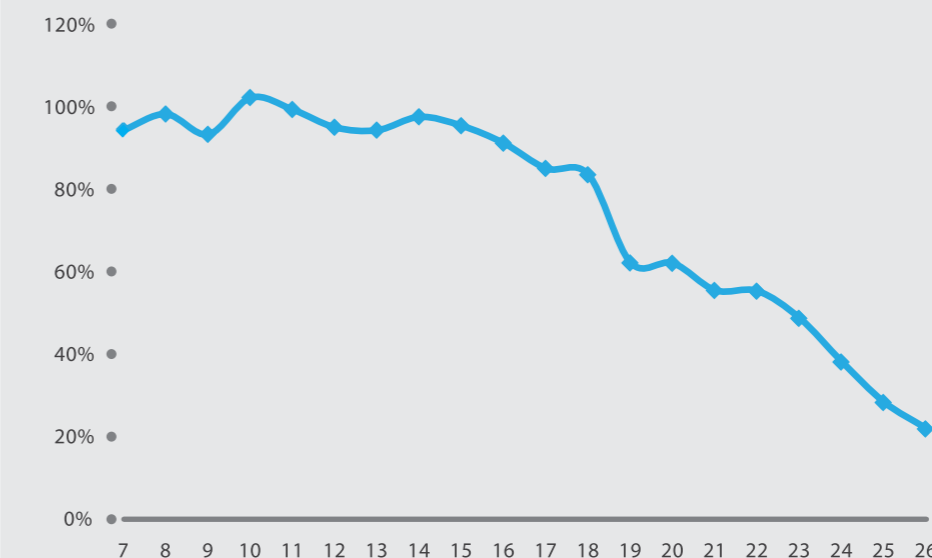
2010/2011. õppeaastal õppis Eesti formaalharidussüsteemis kokku 229 996 noort vanuses 7–26 aastat – 69,7% selle vanuserühma noortest. Sõltuvalt vanusest on nad hõivatud erinevatel haridustasemetel (joonis 5). Õppureid on enim 16–22-aastaste vanuserühmas, kuid nende arv hakkab pärast 22. eluaastat suhteliselt kiiresti langema. 22–26-aastaste seas on õppurite arv praktiliselt kolm korda väiksem (langenud 12 000-lt kuni peaaegu 4 000-ni).

Õppurite osakaal selle vanuserühma noorte seas hakkab langema alates 14. eluaastast. Kuni 18. eluaastani on

Joonis 5. Õppurite arv 2010–2011, õppurite vanus 01.09.2010 seisuga

Allikas: EHIS, 10.11.2010 väljavõte,

Joonis 6. Formaalharidussüsteemis õppivate noorte osakaal vastavas vanuserühmas, 2010/2011 õppeaasta

Allikas: EHIS ja Eesti Statistikaamet, autori arvutused

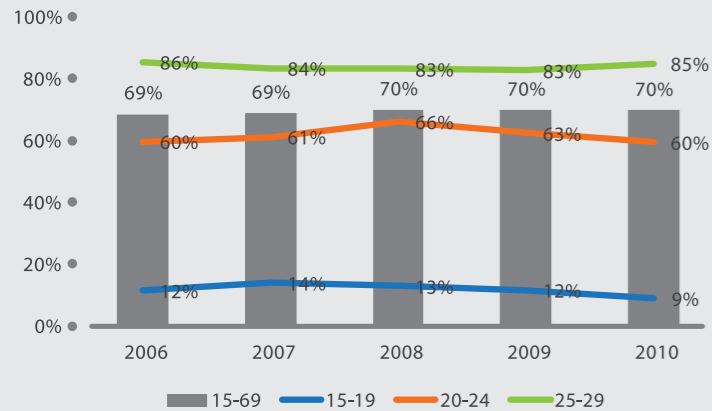
langus suhteliselt lauge, pärast seda aga märksa järsem, ning 26. eluaastaks on formaalharidussüsteemis veel vaid viiendik noortest (joonis 6).

Ehkki üleminek haridussüsteemist tööturule algab juba enne kohustusliku põhihariduse omandamist või 16-aastaseks saamist, on 19-aastastest Eesti noortest formaalharidussüsteemis 62% – sama palju kui Euroopa Liidu noorte hulgas keskmiselt (ECDG 2009).

1.4. Noored tööturul

Töötajad koosneb isikutest, kes on töövõimelised ja soovivad töötada. Nende noorte hulgas, kes põhitegevusena alles õpivad, on mitteaktiivseid isikuid suhteliselt palju,

mistõttu on madal ka noorte töötajad osalemise määr (joonis 7). 15–19-aastastest noortest osaleb tööturul aktiivselt 9%. 20–24-aastaste töötajad osalemise määr (60%) jääb veidi alla kogu tööealise elanikkonna (15–69-aastased isikud) vastavale näitajale. Selles vanuserühmas on tööleasujateks pärast põhikooli tööturule siirdunud, kutsekoolide lõpetajad, mõned üldhariduskoolide lõpetajad. Töötavad ka mõned kõrgkoolides õppijad. 25–29-aastaste töötajad osalemise määr on märgatavalt kõrgem kui tööealise elanikkonna keskmine. Selles vanuserühmas on tööle asunud juba ka suur osa kõrgkoolilõpetajatest, kuid samas on nende hulgas suhteliselt vähe lapse eest hoolitsejatele pühendunud ega ole ka neid, kes oleksid vanaduspuhkusele siirdunud.

Joonis 7. Noorte töajõus osalemise määr vanuserühmade kaupa ning kogu tööealise elanikkonna töajõus osalemise määr

Allikas: Eesti Statistikaamet

Töötü on isik, kes soovib töötada, on võimeline töötama ja on valmis tööle asuma, kuid ei ole töötötsinguile vaatamata tööd leidnud. Noorte hulgas on töötuse määr „traditsiooniliselt“ tunduvalt kõrgem kui kogemustega töötajate hulgas (joonis 8). Noorte tööhõivet iseloomustavad üldiselt kõrgem töötuse tase ja tagasihoidlikumad töötöingimused, suhteliselt madal töötasu, palju lühiajalisi lepinguid ja ebatraditsioonilise töötaja suur osakaal. Majandusraskuste ilmnedes suureneb töötus noorte seas mitu korda kiiremini kui vanemate töötajate hulgas (ILO 2010).

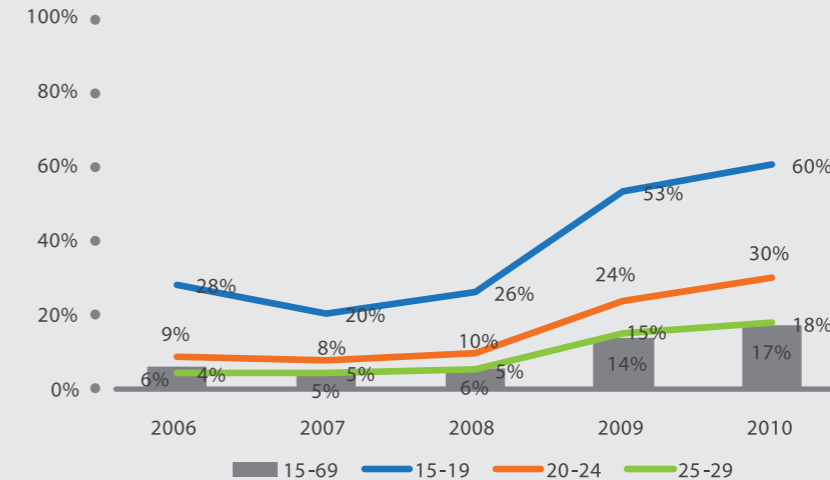
Sarnaselt töötöjõus osalemise määrare varieerub ka noorte töötuse määr vanuserühmade lõikes märgatavalt. Eeskätt eristub just 15–19-aastaste grupp, millele iseloomulik töötuse määr ületab 20–24- ja 25–29-aastaste rühmade määrat mitu korda. Noorimat vanuserühmat iseloomustavad suhteliselt suur piisava erialase ja üldharidusliku ettevalmistuseta isikute hulk ning napp töökogemus. 20–24-aastaste hulgas on töötute osakaal juba märksa

madalam ning 25–29-aastaste hulgas ligikaudu võrdne kogu tööealisele elanikkonnale iseloomuliku näitajaga. Hilistesse kahekümnendatesse jõudnud noored on oma haridustee lõpetanud ning neil on juba mitmeaastane töökogemus.

Alates 2007. aastast, mil töötuse määr oli viimase 15 aasta madalaim, on see kasvanud nii kogu elanikkonna kui ka noorte hulgas, ent noorte seas on tõus olnud oluliselt järsem. 2009. aastaga võrreldes jätkus töötuse kasv ka 2010. aastal, mil majandus hakkas juba kriisist üle saama. Noorimas grupis, 15–19-aastaste hulgas, tõusis töötute osakaal koguni üle 60%.

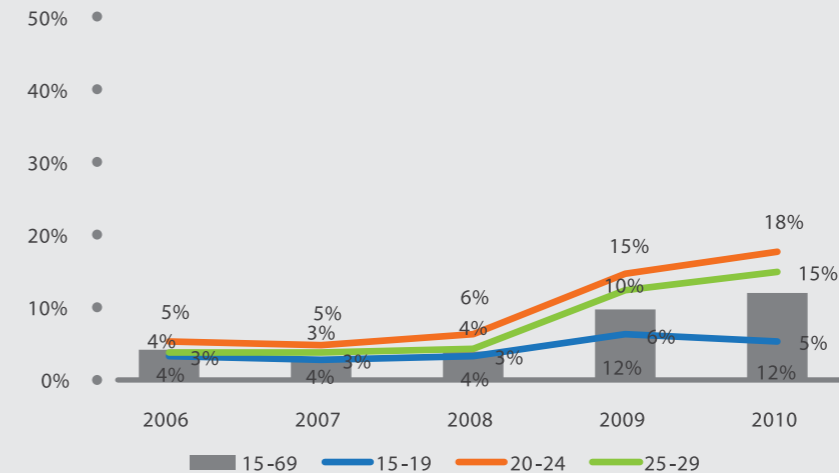
2007. aastal oli 15–24-aastaste vanuserühma keskmine töötuse määr Euroopa Liidu liikmesriikides 15,3% ja 2008. aastal oli see 15,4%. Tol aastal oli see ootuspäraselt madalaim Taanis ja Hollandis (ehk riikides, kus noorte töötöjõus osalemise määr oli kõige kõrgem), vastavalt 7,9% ja 5,9%, ning kõrgeim Kreekas ja Poolas (22%..23%).

Noorte töötust hinnates on oluline meeles pidada töötuse määrat definitsiooni – tööd otsivate, kuid seda mitte leidnud isikute osakaal kõigist sellesse vanuserühma kuuluvatest tööturul osalevatel isikutel. Kuna suurem osa 15–19-aastastest on hõivatud õpingutega formaalharidussüsteemis, siis on nende hulgas suhteliselt vähe tööd otsivaid isikuid. Järgmisel diagrammil (joonis 9) on toodud töötute osakaal kogu selle vanuserühma rahvastikust. Pilt on oluliselt erinev: tunduvalt madalama töötuse määraga vanemates vanuserühmades on töötuid kogu vanuserühmas mitu korda rohkem kui noorimate hulgas, kus töötuse määr ületas 60%.

Joonis 8. Töötute osakaal vastava vanuserühma aktiivsest rahvastikust Eestis

Allikas: Eesti Statistikaamet

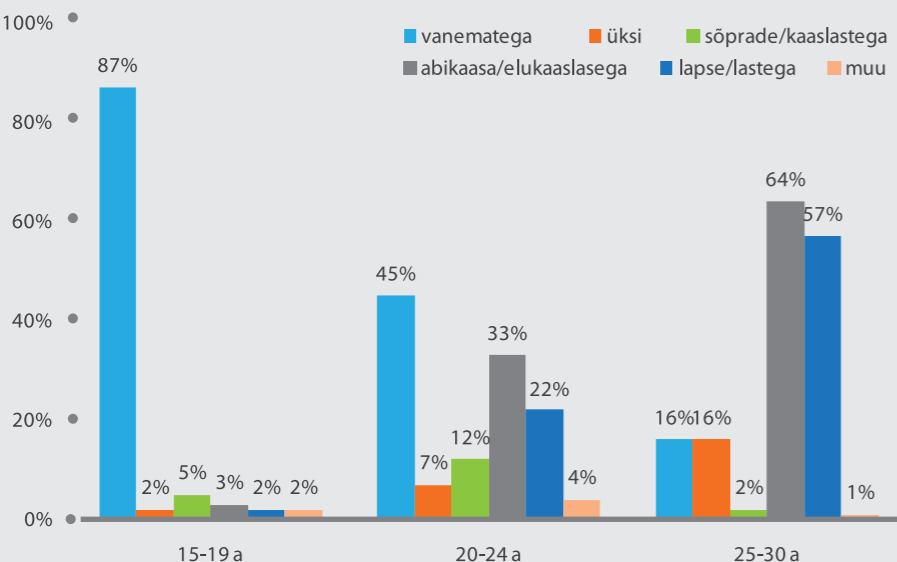
Joonis 9. Töötute osatähtsus kogu vanuserühmas (töötöjõud + mitteaktiivsed)

Allikas: Eesti Statistikaamet

1.5. Noorte sotsiaalne staatus ja majanduslik toimetulek

Järgnevalt antakse ülevaate noorte leibkondade koosseisust ning majanduslikust toimetulekust. 2009. a suvel „Nooremonitor 2009“ ettevalmistamise raames 15–30-aastaste elanike hulgas läbi viidud juhuvalimiga küsitlusuuring näitab, et selles eavahemikus toimuvad leibkonna koosseisus suured muutused (joonis 10). Suurimad muutused toimuvad vanemate, elukaaslase ja lapse/lastega koos elavate leibkondade osakaalus. Koos vanematega samas leibkonnas elavate isikute osakaal langeb 87%-lt 15–19-aastaste hulgas 16%-le 25–30-aastaste hulgas. Samas tõuseb koos elukaaslasega elavate osakaal 3%-lt 15–19-aastaste hulgas 64%-le 25–30-aastaste

hulgas. Koos lapse või lastega elavate leibkondade osakaal kasvab 2%-lt 57%-le. Samuti kasvab üksi elavate noorte osakaal: 2%-lt 16%-le. Need muutused peegeldavad iseisvusvõime ühte aspekti – paarisuhte algust, oma elamispinna muretsemist ja kodu loomist. Sõprade ja kaaslastega koos elavate ning mingis muus leibkonnas elavate noorte osakaal on kõrgeim 20–24-aastaste noorte hulgas, peegeldades ilmselt keskharidusejärgsete õpingute ajaks valitud eluviisi (nt koos kaaslastega üüritud elamispiinna elamine, ühiselamus elamine, sugulaste-tuttavate juures elamine). Arvatavasti liigub enamik neist noortest pärast õpingute lõpetamist ühte varem nimetatud leibkonnakategooriasse ning asub elama kas üksi või koos elukaaslasega (ja lapse või lastega).

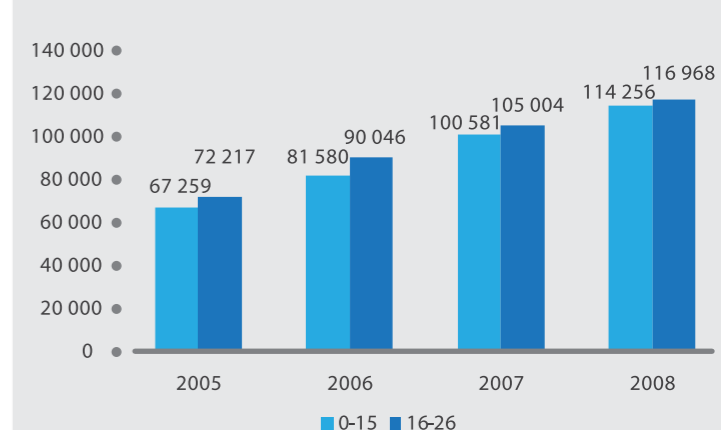

Joonis 10. Noorte leibkonnatüüpidesse kuulumine vanuserühmade kaupa 2009. aastal

Allikas: „Nooremonitor 2009“ ettevalmistamise raames läbi viidud küsitlusuuring, autori arvutused

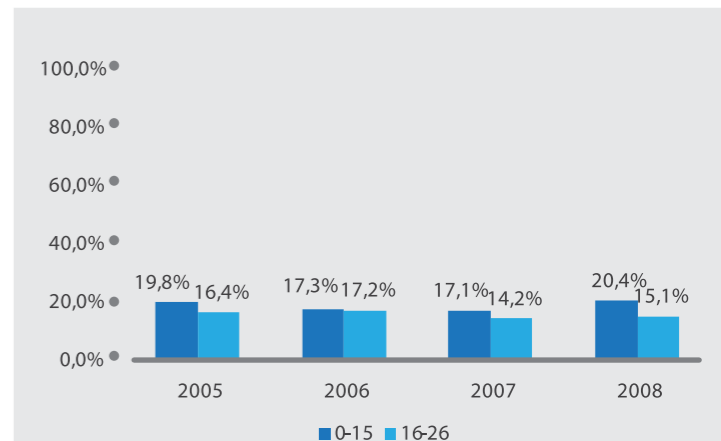
Noorte majandusliku olukorra ja toimetuleku kirjeldamiseks vaatame esmalt aasta ekvivalentnetosissetulekut² ja seejärel suhtelises vaesuses elavate noorte osakaalu. Ekvivalentnetosissetulek kasvas oluliselt ajavahemikus 2005–2008. Ilmselt oli sissetuleku kasv nendel aastatel seotud Eesti majanduse tolleaegse hea käekäigu ja majanduskasvuga. Näeme ka kuni 15-aastaste veidi väiksemat sissetulekut, mis peegeldab asjaolu, et see vanuserühm õpib, mitte ei tööta, ja elab koos vanematega nende ülalpeetavana. 16–26-aastaste hulgas on aga suur hulk noori, kes teenivad endale ise sissetulekut ega kuluta seda veel oma laste ülalpidamiseks.

Suhtelises vaesuses³ elavate noorte osakaal oli perioodil 2005–2008 üsna stabiilne, kuigi 2008. aastal toimus väike tõus, eriti just noorema vanuserühma puhul. Sarnaselt sissetulekuga on ka suhtelises vaesuses elavate noorte osakaal suurem kuni 15-aastaste noorte hulgas.

Joonis 11. Noorte ekvivalentnetosissetulek

Allikas: Eesti Statistikaameti andmed www.noorteseire.ee vahendusel

Joonis 12. Suhtelises vaesuses elavate noorte osakaal

Allikas: Eesti Statistikaameti andmed www.noorteseire.ee vahendusel

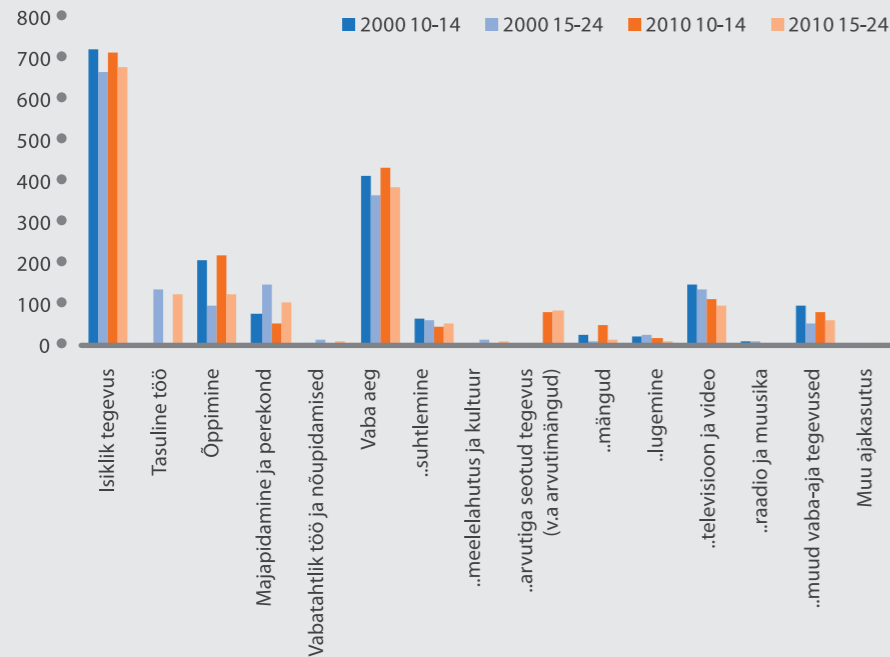
² Ekvivalentnetosissetulek on leibkonna sissetulek, mis on jagatud leibkonnaliikmete tarbimiskaalude summaga.

³ Suhtelise vaesuse piirist madalama ekvivalentnetosissetulekuga leibkondades elavate noorte osakaal

1.6. Noorte ajakasutus

Noorte ajakasutuse iseloomustamiseks kasutame Eesti Statistikaameti poolt 2010. aastal läbi viidud ajakasutus-uuringu tulemusi⁴. Kõige rohkem kulub aega ühele isiklikest tegevustest: magamisele. Teisel kohal on vaba aja veetmine, kolmandal kohal õppimine, neljandal töötamine, viiendal kohal majapidamine ja perekond ning

kuuendal kohal vabatahtlik tegevus. Erinevatele tegevustele kulunud aeg varieerub küllaltki palju: 10–14-aastastel kulub isiklikele tegevustele umbes 48%, vaba aja veetmisele umbes 30%, majapidamisele umbes 6% ja vabatahtlikule tegevusele alla 1% ajast; 15–24-aastaste vanuserühmas kulub töötamisele 9% ajast.

Joonis 13. 10–24-aastaste noorte ajakasutus 2000. ja 2010. aastal (aasta keskmine, minutit ööpäevas)

Allikas: Eesti Statistikaameti andmed

⁴ Ajakasutus-uuringus näidatakse teatud tegevusele ööpäevas kulutatud aasta keskmist aega minutites

Võrreldes 2010. a ajakasutust 2000. a ajakasutusega, võib välja tuua mitmeid muutusi. Vähenenud on tasulisele tööle, majapidamisele ja perekonnale ning vabatahtlikule tegevusele kulutatud aeg. Suurenenud on õppimisele ja vaba aja veetmisele kulutatud aeg. Isiklikele tegevustele kulutatud aeg ei ole märkimisväärselt muutunud.

Vaba aja kasutamises on toimunud ulatuslikke muutusi. Väga palju on suurenenud arvuti kasutamisele kulutatud aeg (v.a mängimine), samuti mängude mängimisele kulutatud aeg (ilmselt on siin tähtis roll ka arvutimängude mängimisel). Vähenenud on aga teleri ja videote vaatamine, muusika ja raadio kuulamine, raamatute lugemine ja suhtlemine. Muutuste põhjal võib oletada, et 2010. a kasutati arvutit ka tegevusteks, mida 2000. a tehti arvutit kasutamata (nt suhtlemine, uudiste lugemine).

Tegevuste vaheliste erinevustega võrreldes on vanuserühmade vahelised erinevused ajakasutuses suhteliselt väikesed.

1.7. Noorte arengut toetavad vaba aja tegevused

Paljud uuringud on näidanud teatud standarditele vastavate, noorte vaba aja sisustamiseks mõeldud tegevuste soodsat mõju noore arengule (Taru 2010a). Euroopa ja Eesti noortepoliitika ning noorsootöö alustes on selgelt välja toodud noorsootöö kui mitteformaalse (praktilise tegevuse käigus) õppimise roll noorte arengu toetamisel. Eesti noorsootöömaastikul olid ka 2010. aastal mitteformaalse õppimise võimalusi pakkuvate organisatsioonidena endiselt kesksel kohal huvikoolid, noortekeskused, noorte teavitamis-nõustamiskeskused, karjäärinõustamiskeskused, seksuaaltervise alast nõustamist pakkuvad keskused, noorteprojektid ja õpilasmalevad, noortelaagrid ja alaealiste komisjonid.

1.7.1. Noorte osalus

Noorte osalus on noorte inimeste aktiivne või passiivne sekkumine ühiskonna protsessidesse, nende mõju ühiskonnas vastuvõetavatele otsustele (Noorsootöö strateegia 2006–2013). Noorte osalemine on noorsootöö korralduse ja noortepoliitika üheks alustalaks (Denstad 2009).

Eestis pakuvad noortele osalusvõimalusi noorteühingud ning erinevad esinduskogud, alates kooli õpilasesindusest kuni Õppurite Nõukoja ja Noortepoliitika Nõukoguni. Eesti Noorteühenduste Liidul (ENL) on 53 liikmesorganisatsiooni, millel oli 2011. a alguses kokku umbes 38 000 liiget⁵. Lisaks ENL-i liikmetele tegutsevad veel mitmed organisatsioonid, millest suuremad on Avatud Vabariik ning Kaitseliidu noorteorganisatsioonid. Noorteühingute registri alusel võib öelda, et 2010. a, nagu ka 2009. a, oli noorteühingutesse aktiivselt kaasatud 7% noortest. Seega on noorteorganisatsioonides osalemise aktiivsus aasta jooksul muutumatuna püsinud. Küsitlusuuringute põhjal võib noorteühingutes osalemise protsendi mõnevõrra kõrgemaks hinnata: Tartus 17%⁶, Tallinna noorteorganisatsioonides 6% ja õpilasesindustes 4%, kogu Eestis 14%⁷ (Taru jt 2010b; Taru jt 2010c; Taru jt 2010d). Erinevuse põhjuseks võib olla asjaolu, et küsitlustulemustes on end noorteühingutes osalejaks märkinud ka need, kes on vaid korra või paar organisatsiooniga tutvumas käinud või mõnel selle üritusel osalenud, kuid ei ole organisatsiooni liikmed. Sellised „huvilised“ ei pruugi noorteorganisatsioonide endi koostatud liikmete nimekirjades peegelduda.

Otsustusprotsessides osalemise võimalust pakuvad ka kõigi maakondade maavalitsuste juures tegutsevad maakondlikud noortekogud ning kohalike omavalitsuste juures tegutsevad noortevolikogud. 2010. a osales maakondlikes noortekogudes 300 noort ning tegutses 45 kohaliku

⁵ ENL-i andmed, www.enl.ee

⁶ Sisaldab nii noorteorganisatsioone kui õpilasesindusi

⁷ Autori arvutused

omavalitsuse noortevolikogu⁸. Paralleelselt kõikide suuremate erakondadega tegutsevad maailmavaatelt nendega sarnased noorteorganisatsioonid, mis pakuvad samuti noortele võimalust ühiskonnaelu korraldamises osaleda.

1.7.2. Huviharidus ja huvitegevus

Huviharidus ja -tegevus on vabatahtlik, süsteemne, spetsialistide poolt juhendatud õppetegevus. 2010/2011. õppeaastal õppis EHS-es registreeritud huvikoolides registreeritud õppekavadel kokku 53 660 noort vanuses 7–26 aastat (16% kõigist selles vanuses noortest). Kõige suurem oli noormate, 7–11-aastaste õppurite arv – 28 221; 12–18-aastaseid õppureid oli 23 356 ning 19–26-aastaseid 2 082. Populaarseim valdkond oli sport, millega tegeles 22 547 noort. Peaaegu samasugune arv noori ehk 20 452 õppis muusika ja kunsti valdkonna õppekavadel.

Aasta varasema ajaga võrreldes näeme mõningast kasvu EHS-s registreeritud huvikoolide õppurite arvus: 2009/2010 õppeaastal oli noori õppureid 52 202, ehk 1 458 võrra vähem. Populaarseimad õppevaldkonnad noorte hulgas olid ka siis sport (19 549) ning muusika ja kunst (21 814)⁹.

Määratledes huvitegevust laiemalt kui ainult huvikoolides registreeritud õppekavade alusel toimuvat õppetööd, on ka huvitegevuses osalejaid märksa enam. Lisaks huvikoolidele toimub huvitegevus ka tunnivalise tegevusena koolide huvijuhtide, noortekeskuste noorsootöötajate, spordiklubide treenerite ja teistes ringides nende eestvedajate juhendamisel. Erinevate uuringute põhjal võib hinnata, et 12–18-aastaste noorte hulgas tegeleb vaba aja veetmise võimalustega juhendatult ja regulaarselt selgelt üle poole: Tartus 61%, Pärnus 68%, Tallinnas 89%, Eestis tervikuna 70%¹⁰ (Rannala ja Taru 2009, Taru jt. 2010b;

Taru jt. 2010c; Taru jt. 2010d). Osalemistaset hinnates tuleb arvestada, et tegemist on mõneti erinevat metoodikat kasutades kogutud andmetega, mistõttu need on võrreldavad vaid teatud piirini.

1.7.3. Avatud noortekeskused

Avatud noortekeskus on noorsootöösutus, mis tegeleb avatud noorsootöö meetodil ning kus võivad vabatahtlikkuse alusel käia kõik noored. See on ümbruskonna noorsootöö korraldamise keskus. Avatud Noortekeskuste Ühenduse andmetel tegutses 2010. aasta lõpul Eestis 244 noortekeskust või noortetuba, ENTK andmetel aga 210. Erinevus tuleneb sellest, et osa tegutsevatest noortekeskustest ei ole juriidilises mõttes noortekeskused¹¹.

Avatud noortekeskusi on erinevate uuringute andmetel külastanud Tartus 19%, Pärnus 39%, Tallinnas 41%, ja kogu Eestis 44% kooliealistest noortest (Rannala ja Taru 2009, Taru jt. 2010b; Taru jt. 2010c; Taru jt. 2010d). Samad uuringud näitavad, et umbes kolmandik noortekeskus(t)es käinud noortest satub sinna kord nädalas või sagedamini ja kaks kolmandikku harvemini kui kord nädalas.

1.7.4. Teavitamine ja nõustamine

Teavitamine ja nõustamisteenuseid pakutakse noortele selleks, et aidata neil langetada oma elu puudutavaid otsuseid. Eestis pakutakse noortele nõustamist erinevates eluvaldkondades ette tulevate otsuste tegemiseks: õppimine ja eriala valimine, töötamine ja ameti valimine, vaba aja veetmine ja huviharidus, reisimine välismaal, suhted eakaaslastega ja seksuaaltervis, tervisekäitumine.

¹¹ http://www.ank.ee/?p=p_307&sName=kokkuv%F5te. Käesolevas analüüsis on noortekeskuste määramisel lähtutud noorsootöö strateegias olevast definitsioonist, mille kohaselt on avatud noortekeskus noorsootöösutus, mis tegeleb avatud noorsootöö meetodil, kus vabatahtlikkuse alusel võivad käia kõik noored ja mis on ümbruse noorsootöö korraldamise keskuseks. Selleks tegevuseks ei ole otseselt vajalik juriidiline määratlus noortekeskusena.

Teavitamis- ja nõustamisteenuste korraldamisega tegeleb kolm institutsiooni. Elukestva õppe sihtasutus INNOVE pakub oma 17 teavitamis- ja nõustamiskeskuses noortele tuge alternatiivide kaalumisel ja valikute langetamisel nii karjääriinfo kui karjäärinõustamise teemadel. 2010. aastal toimus karjääriteenuste süsteemi arendamise programmi raames noortega kokku 90 236 kontakti¹². Karjäärinõustamise sihtgrupiks on peamiselt põhikooli ja gümnaasiumi ning kutsekoolide lõpuklasside õpilased. Tervise, suhete, vaba aja veetmise valdkondades pakutava nõustamise eest seisab hea Eesti Noorsootöö Keskus. 2010. aastal toimus nendes valdkondades erinevate tegevuste kaudu noortega 72 004 kontakti 19 nõustamispunkti¹³. Seksuaaltervise ja -õiguste teemadel pakub oma 19 nõustamiskeskuses noortele nõustamist ning loenguid Eesti Seksuaaltervise Liit¹⁴.

2010. aastal tegutses Eestis kokku 21 noorte teavitamis- ja nõustamiskeskust, millest 15 pakkus nii noorteinfo kui karjäärinõustamise teenust, neli ainult noorteinfo teenust ja kaks ainult karjäärinõustamise teenust. Seksuaaltervise nõustamiskeskused asuvad eelnimetatud keskustest eraldi. Kuigi teavitamis- ja nõustamiskeskused asuvad reeglina maakonnakeskustes ja/või suuremates linnades, pakuvad need teenuseid siiski kogu maakonna piires.

1.7.5. Noorteprojektid ja noorteühingud

Noorteprojekt on noorsootöö valdkonna tegevus, millel on oma eelarve ning mis kestab kuni ühe aasta. Noorteühing on mittetulundusühing, mille liikmetest on vähemalt kaks kolmandikku noored ja mille eesmärgiks on noorsootöö korraldamine ja läbiviimine. Erinevates noorteprojektides ja noorteorganisatsioonides osaledes saavad noored võimaluse kogeda, kuidas koolis õpitut oskusi ja teadmisi

praktiliselt rakendada ning mida veel töösituatsioonides edukalt toime tulemiseks on vaja osata. Turvalises keskkonnas saadud kogemused on tööturule sisenemisel hindamatud, sest tööandjad väärtustavad tööle soovija varasemaid töökogemusi kõrgelt. Noorte mitteformaalse õppimise maastikul tuleb kindlasti nimetada kaht organisatsiooni, kes on üle kümne aasta praktilise tegevuse võimalusi pakkudes noorte arengu toetamise panustanud.

Euroopa Liidu noorte kodanikuharidusprogrammi Euroopa Noored raames toetab programmi Eesti büroo (ENEB) igal aastal kümneid projekte, milles noored saavad praktilise tegevuse kaudu tööeluväärtuslikke kogemusi. Kodanikuaktiivsuse, ettevõtlikkuse ja vabatahtliku tegevuse oluliste aspektide päevakohastamise abil on programmi Eesti büroo möödunud 11 aasta jooksul kaasanud oma tegevustesse umbes 25 000 noort. ENEB teeb koostööd paljude noorsootöösutustega ning panustab ka noorsootöötajate arendamisse.

Ettevõtlusõppe programm Junior Achievement annab koolinoortele esimese kokkupuute väikeettevõtlusega: programmi raames luuakse õpilasfirma ja õpitakse seda juhtima. Alates 1992/1993. õppeaastast on õpilasfirmades osalenud noorte arv pidevalt kasvanud – kui esimesel aastal oli see 60, siis 2009/2010. õppeaastal ulatus see peaaegu 600-ni. Õpilasfirmade arv kasvas samal perioodil kahelt 125-le ning 2010/2011. õppeaastal on registreeritud juba 141 õpilasfirmat. Kokku on 17 õppeaasta jooksul oma firma arendamisega tegelenud ligi 10 000 koolinoort. Programmi raames on välja antud õppematerjale eri kooliastmetele, korraldatud õpilasüritusi, valmistatud ette koolide majandus- ja ettevõtlusõpetajaid.

Praktilise töökogemuse annab ka suvel toimuva õpilasmaleva rühmades osalemine. Viimase kolme aastaga on õpilasmalevas töökogemuse saanud enam kui 15 000 noort.

⁸ ENTKi andmed

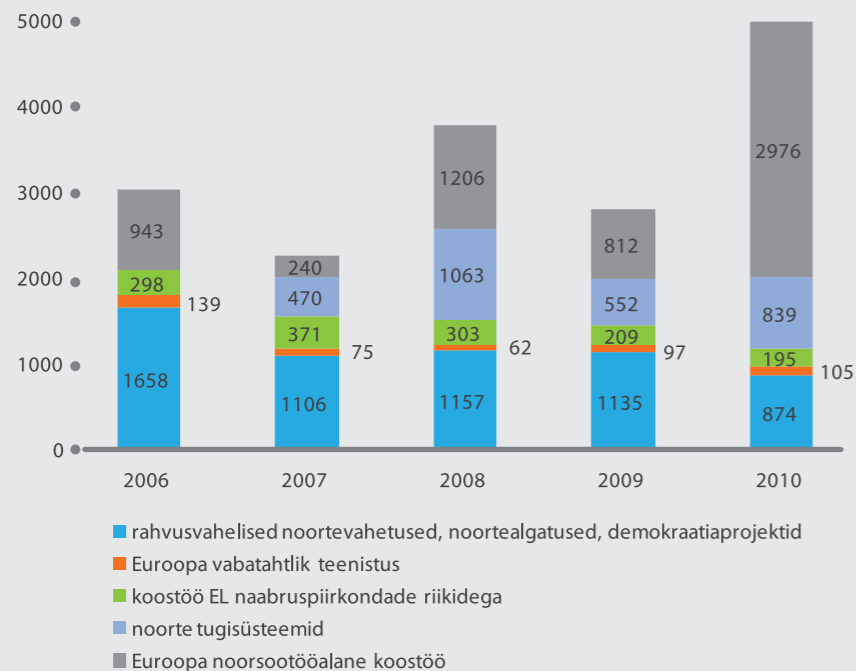
⁹ EHSi andmed

¹⁰ Autori arvutused

¹² INNOVE andmed

¹³ ENTKi andmed

¹⁴ www.amor.ee

Joonis 14. Euroopa Noored programmist toetust saanud projektides osalenud noorte arv

Allikas: ENEB

1.7.6. Noortelaagrid

Noorte tervistava ja arendava puhkuse programmiga tagatakse noortele vastavate projektide ning laagrite korraldamise kaudu võimalusi tervistava ja arendava puhkuse veetmiseks. Laagrites saavad noored tegeleda tervistava ja arendava tegevusega, lisaks sellele aga omandada ka iseseisva elu, suhtlemis- ja toimetulekukogemusi. Laagrite tegevus on pideva järelevalve all ja selgelt reglementeeritud. Noorsootöö seadusega on sätestatud tingimused laagripidajatele, laagrikeskkonnale ja personalile. Laagrites on noorel võimalus ennast arendada sisutihedas

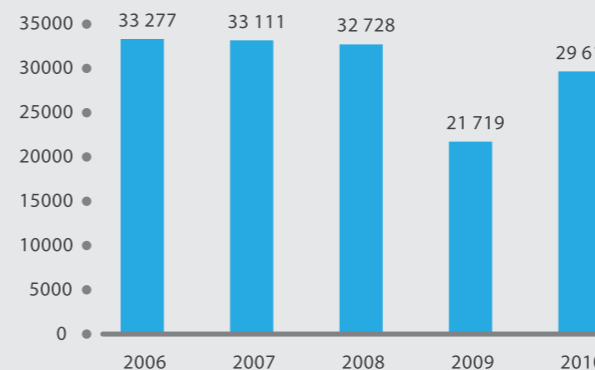
Tabel 1. Õpilasmalevas osalenute arv

Aasta	Osalejate arv
2008	5 840
2009	4 392
2010	7 306

Allikas: ENTK

programmis, turvalises ümbruskonnas, järelevalve all ning reeglina looduslikult kaunis kohas.

Tegevusloaga noortelaager on Haridus- ja Teadusministeeriumi tegevusloa alusel töötav institutsioon, mille ühe vahetuse pikkus on vähemalt kuus päeva. Laager peab aastas tegutsema üle 60 päeva. Eestis on 26 tegevusloaga laagrit. Projektlaager on laager, mille ühe vahetuse pikkus on vähemalt kuus päeva ja mis ei tegutse aastas üle 60 päeva. 2011. a tegutseb Eestis 60 projektlaagrit. Noortelaagrites on igal aastal puhanud ligi 30 000 noort, välja arvatud 2009. aastal, mil laagris puhanud noorte arv vähenes järsult.

Joonis 15. Noortelaagrites puhanud noorte arv 2006–2010

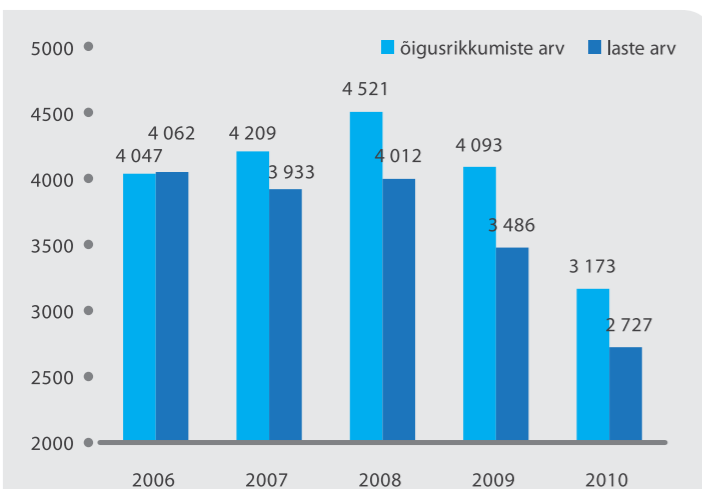
Allikas: ENTK andmed

1.7.7. Erinoorsootöö

Erinoorsootöö on riskioludes elavatele ja/või probleemkäitumisega noortele arengueelduste loomine, aktiveerides selleks noorte võimeid ja oskusi ning suurendades nende motivatsiooni (Noorsootöö strateegia 2006–2013). Erinoorsootöö mõiste on väga lai – lisaks riskioludes elavatele ning probleemsetele lastele tegeldakse aktiivselt ka kuriteoennetuse ja riskikäitumise ennetamisega. Peamiseks alaealistega seotud kriminaalpreventiivse töö koordineerijaks ja läbiviijaks on alaealise mõjutusvahendite seaduse alusel maakondades ja kohalikes omavalitsustes moodustatud alaealiste komisjonid. Nende pädevuses on alaealiste õigusrikkumiste arutamine ning konkreetsele alaealisele sobiva mõjutusvahendi leidmine – hoiatusest kuni eri-õppekasvatusasutusse suunamiseni.

Alaealiste komisjonid lähtuvad oma töös eesmärgist, et alaealist ei karistata, vaid üritatakse suunata õigele ja seaduskuulekale teele. Kui 1999. aastal oli Eestis kokku 34 komisjoni (15 maakondlikku ja 19 kohaliku omavalitsuse komisjoni), siis 2011. aasta algul tegutses Eestis kokku 68 komisjoni (15 maakondlikku ning 53 kohaliku omavalitsuse komisjoni, sh 8 Tallinna linnaosavalitsuste (LOV) komisjoni). Riik soodustab kohalike komisjonide teket ja toetab nende tegevust, kuna vastav ennetustöö on seda tõhusam, mida lähemal noorele seda tehakse. Kohalikud omavalitsused on noori aktiivsemalt aitama hakanud ning see on tunnustamist väärt.

2006–2008 suurenes noorte õigusrikkumiste arv iga aastaga, kuid alates 2008. aastast on alaealiste poolt toimepandud õigusrikkumisi üha vähem. 2010. a arutati alaealiste komisjonides üle Eesti 3173 õigusrikkumise asja, mis on 2009. aastaga võrreldes üle 20% vähem. Keskmiselt suunati Eestis 2010. aastal alaealiste komisjonidesse 2% vastava vanusrühma noortest (ENTK 2011).

Joonis 16. Alaealiste komisjonides arutatud õigusrikkumiste ja sinna suunatud laste arv 2006–2010

Allikas: ENTK andmed

Sarnaselt alaealiste komisjonidesse suunatud noorte arvu langemisega väheneb ka alaealiste (14–17-aastased) ja 18–24-aastaste vanglaasutustes kinnipeetavate arv. Kui 2007. aastal oli kinnipeetavaid alaealisi 72 ja 18–24-aastaseid noori 812, siis 2010. aastal olid vastavad numbrid 43 ja 675. Kriminaalhoolduse all viibivate alaealiste ja noorte arv on aastatel 2007–2009 veidi tõusnud: alaealiste vanusgrupis on see kasvanud 296-lt 348-le, 18–24-aastaste noorte hulgas aga 2 330-lt 2 497-le¹⁵.

1.7.8. Noorsootöö kättesaadavus erinevates maakondades

2010. aastal tegutses Eestis kokku 244 noortekeskust, 410 huvikooli, 21 teavitamis-nõustamiskeskust, 17 karjäärinõustamiskeskust, 19 Seksuaaltervise Liidu nõustamiskeskust, 68 alaealiste komisjoni ja 86 noortelaagrit ehk kokku 862 noorsootöösutust. Tabel 2 esitab noorsootöösutuste arvu maakondades (v.a noortelaagrid).

Noorsootöö kättesaadavuse hindamise üheks mõõdupuuks on noorte arv ühe noorsootöösutuse kohta. Eestis on ühe noorsootöösutuse kohta keskmiselt 395 noort vanuses 7–26 aastat. Maakondade kaupa aga on erinevused küllaltki suured. Kõige vähem noori ühe noorsootöösutuse kohta elab Läänemaal – 175 noort; suhteliselt vähe noori noorsootöösutuse kohta on veel Järvamaal (202) ja Hiiumaal (213). Kõige rohkem noori ühe noorsootöösutuse kohta aga elab Lääne-Virumaal – 642 noort; suhteliselt kõrge on see näitaja ka Ida-Virumaal (605).

Noorte ja noorsootöösutuste suhtarvu ei saa siiski pidada ammendavaks noorsootöö kättesaadavuse näitajaks. Esiteks ei kajasta see üksikute keskuste ja huvikoolide võimekust pakkuda noortele arendavaid vaba aja tegevusi. Ühe tugeva noortekeskuse tegevuse ja projektidega võidakse kaasata suurem arv noori kui mitme noortetoa tegevusega kokku. Teiseks jätab see näitaja arvestamata ka mitmed teised noorte vaba aja sisustamise seisukohast olulised tegurid, näiteks noorteorganisatsioonid ja koolides toimuv tunniväline tegevus. Kolmandaks ei eksisteeri pakkumine nõudlusest eraldi ja kasutatud näitajast jäetakse välja n.-ö. nõudluse pool – noorte ja lapsevanemate eelistused oma vaba aja sisustamisel.

Tabel 2. Noorte ja noorsootöösutuste arv maakondades

	7-26-aastaste noorte arv	Huvikoolide arv ¹⁶	ANK-de arv	NK-de arv, noortenõustamine	NK-de arv, karjäärinõustamine	NKide arv, ESTL-keskused	AEK-de arv ¹⁷	Osaluskogude arv ¹⁸	Noorsootöösutuste arv maakonnas	Noorte arv noorsootöösutuse kohta
Harjumaa	116 620	201	43	3	3	3	24	6	282	414
Hiiumaa	2 986	2	7	1	1	1	1	1	14	213
Ida-Virumaa	40 546	32	21	2	1	2	5	4	67	605
Jõgevamaa	10 445	7	15	1	1	1	2	1	28	373
Järvamaa	10 092	18	21	1	1	1	3	5	50	202
Läänemaa	7 507	7	25	2	1	1	1	7	43	175
Lääne-Virumaa	18 614	10	11	1	1	1	1	4	29	642
Põlvamaa	8 595	6	11	1	1	1	1	1	22	391
Pärnumaa	23 299	37	10	1	1	1	11	2	63	370
Raplamaa	10 327	7	11	1	1	1	4	4	29	356
Saaremaa	9 530	9	7	1	1	1	1	5	25	381
Tartumaa	36 464	44	17	2	1	2	4	8	78	467
Valgamaa	9 414	6	10	1	1	2	2	3	25	377
Viljandimaa	15 311	13	17	2	1	1	7	4	44	348
Võrumaa	10 405	11	18	1	1	0	1	5	37	281
Kokku	330 155	410	244	21	17	19	68	60	836	395

Allikas: Eesti Statistikaamet, ENTK, EHIS

¹⁶ Vähemalt üks registreeritud õppekava

¹⁷ Maavalitsuste, linnaosavalitsuste ja kohalike omavalitsuste juures tegutsevad AEK-d kokku

¹⁸ Maakondlikud noortekogud ja kohalike omavalitsuste juures tegutsevad noortevolikogud

¹⁵ www.noorteseire.ee

Kasutatud kirjandus

Denstad, F.Y.(2009). *Youth policy manual. How to develop a national youth strategy*. Strasbourg: Council of Europe Publishing

Education and Culture DG. (2009). *European Youth Report*. European Communities

Eesti noorsootöö strateegia 2006–2013. Tartu: Teadus- ja Haridusministeerium

ENTK. (2011). Alaealiste komisjonide 2010. a analüüs. Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus

International Labor Organisation (2010). *Global employment trends for youth. Special issue on the impact of the global economic crisis on youth*. Geneva: ILO

Noorsootöö seadus, jõustunud 01.09.2010 <https://www.riigiteataja.ee/akt/13335738>

Rannala, I.E., Taru, M.(2009). Noorte vaba aja sisustamise võimalused Pärnu linnas. Õpilaste ja lapsevanemate arvamused. Uuringuaruanne. Eesti Noorsoo Instituut, http://www.eni.ee/sisu/64_184aruanne_siin.pdf

Taru, M.(2010a). *Youth Work in Tallinn: the Positive Impact on Young People. Studies of Transition States and Societies*, Vol.2, Issue2, <http://www.tlu.ee/stss/wp-content/uploads/2010/11/Taru.pdf>

Taru, M., Hillep, P., Tammeveski, T., Trubetskoi, E., Pärnamets, R. (2010b). Noorte ja lastevanemate rahulolu arendavate vaba aja veetmise võimalustega Tartus 2010. aastal. Uuringuaruanne. Eesti Uuringukeskus, http://www.entk.ee/sites/default/files/Noorte_ja_lastevanemate_rahulolu_vaba_aja_vimalustega_Tartus_2010_%28raport%29.pdf

Taru, M., Mäe, R., Reiska, E., Laanpere, M. (2010c). Avatud noortekeskuste kordusuuring. Uuringuaruanne. Tallinna Ülikool, <http://www.entk.ee/sites/default/files/EANK2010.pdf>

Taru, M., Reiska, E., Nimmerfeldt, G. (2010d). Tallinna noorte osalemine noorsootöös. Koolinoorte ja lapsevanemate arvamus. Uuringuaruanne. Tallinna Ülikool, <http://www.tallinn.ee/est/g6143s52799>

2 NOORED TÖÖTURUL

Kirsti Nurmela

Majanduskriisi tulemusena on noorte tööturu probleemid mitmes riigis teravaks küsimuseks muutunud. Noorte tööpuudus kasvas kõikides Euroopa Liidu riikides hüppeliselt, ulatudes 2010. aastaks alla 25-aastaste seas 5,3 miljoni inimeseni. Eestis oli 2010. aastal 15–24-aastaste seas töötuid 23 400, mida on ligi kolm korda rohkem kui kolm aastat varem 2007. aastal. Kuigi majandus näitab juba taastumise märke, on tööturu olukorra taastumine aeglasem protsess. Ka 2012. aastaks prognoositakse veel 12–14% tööpuudust (vt nt Eesti Pank 2010, Rahandusministeerium 2010). Pikema ajavahemiku prognooside kohaselt langeb tööpuudus alla 10% alles 2014. aastal (Rahandusministeerium 2010). Seetõttu võib eeldada, et ka noorte tööpuuduse kõrge tase jääb järgnevatel aastatel püsima ning paljud noored puutuvad tõenäoliselt kokku pikemate töötuse perioodidega. See võib aga endaga kaasa tuua pikaajalisi negatiivseid tagajärgi.

Eesti tööpoliitikas käsitletakse noori eraldi tööturu riskirühmana. Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse järgi kuuluvad tööturu riskirühma 16–24-aastased töötud. Töötukassas saab end töötusijaks registreerida alates 13. eluaastast. Töötuna registreerimiseks peab olema siiski vähemalt 16-aastane.

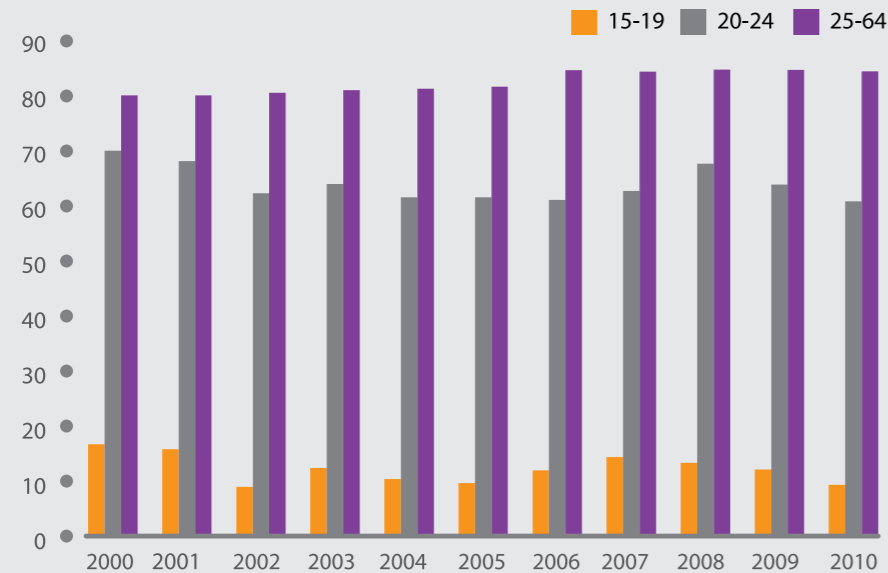
Kuigi Eestis käsitletakse noortena isikuid vanuses 7–26, on tööturustatistikas noorte kui vanuserühma defineerimise aluseks Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO)

määratlus, mille kohaselt peetakse nooreks 15–24-aastast inimest. Seda vanusejaotust kasutab ka Eesti Statistikaamet, mis võimaldab 15–24-aastaseid kui vanuserühma muust tööealisest elanikkonnast eristada.

2.1. Tööturu trendid noorte seas

2.1.1. Tööturu aktiivsus

Üks oluline tööturu näitaja on tööjõu aktiivsuse määr. See viitab sellele, kui paljud inimesed on kas hõivatud või parasjagu töötud, kuid oleksid valmis kohe tööle asuma. Sellele vastanduvad tööturul mitteaktiivsed inimesed – need, kes erinevatel põhjustel parasjagu tööd ei otsi ega soovi kohe tööle asuda. Oodatavasti on tööjõu aktiivsuse määr suurim täiskasvanud elanikkonna, so 25–64-aastaste vanuserühmas. Alates 2006. aastast on selle vanuserühma aktiivsuse määr püsitud stabiilselt 83% juures, jäädes ka 2010. aastal muutumatuks. Nooremates vanuserühmades on aktiivsuse määr 2010. aastaks küll mõnevõrra langenud, kuid muutused ei ole olnud väga suured (1 ja 4 protsendipunkti vahel). Erinevate vanuserühmade kaupa on teistest oluliselt madalam tööturu aktiivsuse määr noorima, 15–19-aastaste vanuserühmas (vt ka joonis 1). See ei ole ka üllatav, kuivõrd suurem osa sellest vanuserühmast omandab alles haridust.

Joonis 1. Tööjõu aktiivsuse määr vanuserühmade kaupa, 2000–2010, %

Allikas: Eesti Statistikaamet, autori arvutused

Kõige suuremad soolised erinevused tööturu aktiivsuses on 20–24-aastaste vanuserühmas, kus mehed on aktiivsemad. 2000. aastaga võrreldes on erinevused küll vähenenud, kuid ulatuvad 2010. aastal endiselt 12,4 protsendipunkti (võrreldes 24,1-ga 2000. aastal). Siiski on reeglina kõigi vanuserühmade lõikes meeste aktiivsuse määr naiste omast mõnevõrra suurem. Tõsi, 2010. aastaks oli 15–19-aastaste vanuserühma meeste ja naiste aktiivsuse määr peaaegu võrdsustunud, kuna meeste aktiivsus on kiiresti langenud. Üldjuhul peitub meeste kõrgema aktiivsuse määr nooremates vanuserühmades siiski asjaolus, et naised püsivad kauem haridussüsteemis ning liiguvad seetõttu hiljem tööturule.

Seda peegeldavad ka andmed mitteaktiivsuse põhjuste kohta. 15–24-aastaste seas on peamiseks mitteaktiivsuse põhjuseks läbi aastate olnud õpingud, kõikides kõikidest mitteaktiivsusepõhjustest 80–90% vahel. 25–49-aastaste seas on alates 2003. aastast peamiseks põhjuseks rasedus-, sünnitus- või lapsehoolduspuhkus, tõustes 22%-lt 2000. aastal 42%-ni 2010. aastal. See seletab ka naiste madalama aktiivsuse määra 25–49-aastaste vanuserühmas. 50–74-aastaste seas on juba peamiseks mitteaktiivsuse põhjuseks pensioniiga (75,6% 2010. aastal), haigus või vigastus (ligi 19% 2010. aastal). Seega sõltuvad mitteaktiivsuse põhjused vanuserühmast ning muutuvad vastavalt inimese eluetappidele.

Selleks, et kõrvaldada hariduses osalemise mõju noorte mitteaktiivsuse määrale ning arvestada nende noorte osakaalu, kes on tegelikult mitteaktiivsed, on võetud kasutusse spetsiaalne indikaator. See näitab, kui suur osakaal vastavast vanuserühmast ei ole ei tööturul hõivatud ega osale ka haridussüsteemis (Euroopa Komisjon, 2010)¹⁹. Eesti 15–24-aastaste noorte seas oli vastav indikaator 2010. aastal ligi 20%. Perioodil 2006–2008 püsis see 11% juures (vt ka joonis 2). Viimaste aastate tõusu on mõjutanud ka 2009. aastal kiiresti kasvanud töötus. EL-27 keskmise näitajaga (12,4%) võrreldes on tööturul ja hariduses mitteaktiivsete noorte osakaal Eestis pisut kõrgem (Euroopa Komisjon 2010). Tööturul ja hariduses mitteaktiivsete osakaal 25–49-aastaste vanuserühmas on noortega võrreldes veelgi kõrgem – 2010. aastal 25%.

2.1.2. Tööhõive

Majanduskriisi tulemusena on noorte tööhõive määr hakanud veidi langema. Samas vastab see üldistele tööturu trendidele ning ei erine oluliselt hõive muutustest täiskasvanute seas. 2010. aastal oli tööhõive määr madalaim 15–19-aastaste vanuserühmas (3,6%). 20–24-aastaste vanuserühmas oli tööhõive 41,9% ning kõige kõrgem oli see 25–64-aastaste vanuserühmas – 70,0% (vt ka joonis 3). Kõige järsumalt langes tööhõive majanduskriisi aastatel 20–24-aastaste vanuserühmas (langus kahe aastaga 18,1 protsendipunkti). Võrdluses Euroopa Liidu riikidega on mõlemas noorte vanuserühmas EL-27 keskmine tööhõive määr kõrgem. 2009. aasta andmetel oli 15–19-aastaste vanuserühmas EL-27 keskmine tööhõive määr 17,2%. 20–24-aastaste seas on EL keskmine hõive määr 51,8%.

Perioodil 2000–2009 on meeste tööhõive määr pidevalt naiste omast kõrgem olnud. Kuid majanduskriisi tulemusel on soolised erinevused tööhõive määras kõikides vanuse-

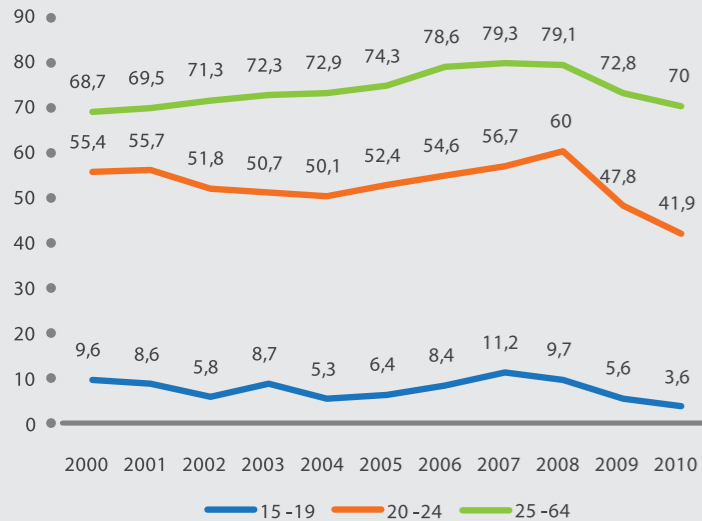
¹⁹ NEET – *not in education, employment or training* ehk ei tööta, ei omanda haridust ega kutset (Euroopa Komisjon 2010)

Joonis 2. 15–24-aastaste noorte osakaal vastavalt hõivatusele tööl või haridussüsteemis, 2003–2010, %

Allikas: Eesti Statistikaamet, autori arvutused

rühmades peaaegu olematuks kahanenud. Veelgi enam, 15–19-aastaste vanuserühmas on 2010. aastaks meeste tööhõive määr naiste omast märgatavalt allapoole langenud (2,7%-ni võrreldes naiste 4,6%-ga). Selle põhjuseks on ilmselt meeste kiiremini kasvanud töötuse määr majanduskriisi aastatel ning noorimas vanuserühmas ka naiste omast kiiremini kahanev aktiivsuse määr tööturul.

Joonis 3. Tööhõive määr vanuserühmade lõikes, 2000–2010, %

Allikas: Eesti Statistikaamet

2.1.3. Tööpuudus

Just kiiresti kasvanud tööpuudus tõi teravalt esile noorte suure haavatavuse majanduskriisi situatsioonis. 15-24 aastaste noorte töötuse määr kasvas hüppeliselt 12% tasemelt 2008. aastal 32,9%-ni 2010. aastal. See tõstab Eesti noorte töötuse määr Euroopa Liidu riikide seas suuruselt viiendaks Hispaania, Leedu, Läti ja Slovakkia järel. Sealjuures on ka noorte vanuserühma siseselt suured erinevused. Kui vaadata eraldi 15-19 aastaste ja 20-24 aastaste töötuse määr vaid kahe aasta jooksul isegi üle 60% (vt ka joonis 4). Alates 2008. aastast kasvas 15-19 aastaste noorte töötuse määr 34,2 protsendipunkti, samas kui 20-24 aastaste seas jäi see 20,3 protsendipunkti piirsesse ning 25-49 aastaste

seas vaid 10,7 protsendipunkti juurde. Seega põhjustas ka üldiselt suure töötuse määr kasvu osaliselt kiire töötuse kasv just noorte seas.

Luuk (2009) on tähelepanu juhtinud asjaolule, et noorte töötuse järsu kasvu põhjustasid peale majandussurutise ka mitu teist olulist tegurit. Näiteks on viimastel aastatel tööturule tulnud järjest rohkem noori, kes sündisid laulva revolutsiooni ja beebibuumi perioodil. Seetõttu on kasvanud ka esmakordselt tööturule sisenevate noorte hulk. See kajastub eelkõige 20–24-aastaste arvus, mis on tööhõiveuuringu andmetel stabiilselt kasvanud: 48 tuhande juurest 2000. aastate alguses 54,5 tuhande nooreni 2010. aastal. Seevastu 15–19-aastaste arv on hakanud langema – eriti kiiresti alates 2008. aastast, mil 15–19-aastaste noorte arv langes 49,9 tuhandelt 41,7 tuhandeni (2010. aastal). Majanduskasvu aastatel kasvas stabiilselt ka tööturul aktiivsete noorte arv. Kuivõrd töötuse määr arvestatakse protsendina aktiivsest tööhõivest, siis mõjutas ka noorte kõrge aktiivsus suurema töötuse määr kujunemist.

Meeste töötuse määr on kõikides vanuserühmades kiiremini kasvanud ning on seetõttu nüüd naiste töötuse määrast kõrgem. Erinevused on suurimad 15–19-aastaste vanuserühmas, kus meeste töötuse määr ulatub 70,9%-ni, mis on naiste omast 22,3 protsendipunkti võrra kõrgem. 20–24-aastaste seas on erinevus 3,8 protsendipunkti ning 25–49-aastaste seas 4,8. Ka siin mängib rolli meeste suurem aktiivsus tööturul. Luuk (2009) on välja toonud, et noorte tööhõive on ülekaalus mehed, kes on enam orienteeritud kutseõppele. Kuna neil on kõrgharidusele orienteeritud naistega võrreldes lühem õppeaeg, sisenevad mehed tööturule varem. Töötust mõjutab ka 15–24-aastaste noormeeste haridustase – 36% neist on omandanud vaid põhihariduse. Kui kinnisvarabuumi ajal leidsid nad lihttööd ehitussektoris, siis nüüd on neil madala haridustaseme ja erialaoskuste puudumise tõttu peaaegu võimatu tööd leida (Luuk 2009). Paljud noored otsivad ka oma esimest töökohta — 15–24-aastate

Joonis 4. Töötuse määr vanuserühmade kaupa, 2000–2010, %

Allikas: Eesti Statistikaamet

Joonis 5. Alla 25-aastaste noorte töötuse määr erinevate riikide kaupa, 2010, %

* Märgitud riikide puhul on kasutatud 2009. aasta andmeid Allikas: Eurostat

töötute hulgas on 30% neid, kes on kooli lõpetanud, õpinud katkestanud või ei ole varem töötanud (Luuk 2009). See tõstab jällegi töötuse riski just noorte seas.

EL-27 riikides on alla 25-aastaste noorte töötuse määr keskmiselt madalam kui Eestis, jäädes 2010. aastal 20,7% juurde. 2010. a oli noorte töötuse määr kõrgeim Hispaanias, Slovakkias ja kolmes Balti riigis (vt joonis 5). Väiksem on töötus Hollandis, Austrias, Norras ja Saksamaal.

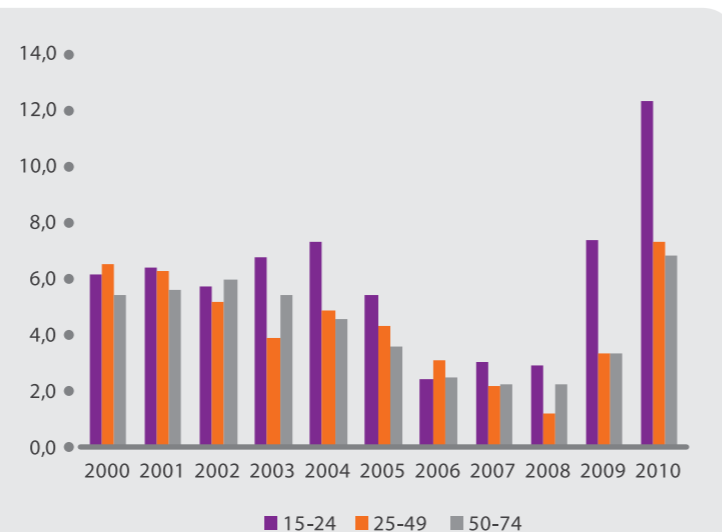
Suur töötuse määr on seotud ka pikaajalise töötuse probleemiga. Statistikas loetakse pikaajaliseks töötuks inimest, kes on olnud tööta 12 kuud või kauem²⁰. Pikaajaliste töötute arv on kasvamas nii noorte seas kui ka vanemates vanuserühmades. 2008. aastaga võrreldes on rohkem kui 12 kuud tööta olnud inimeste arv 15–24-aastaste seas ligi neli korda ning 25–49-aastaste seas kuus korda kasvanud. 50–74-aastaste vanuserühmas on kasv olnud väiksem – 3,1 korda. Siiski võib ka eeldada, et vanemas vanuserühmas jäävad töötud peagi pensionile ning pikaajaliste töötute arv püsib seega madalamal.

Kui vaadata pikaajaliste töötute osakaalu kõigi töötute seas, langes näitaja 2009. aastal just vanemates vanuserühmades. Selle põhjuseks oli töötute kiiresti kasvanud koguarv, mis tähendas, et pikaajaliste töötute osakaal kõigi töötute seas jäi väiksemaks. 2010. aastal kasvas vastav osakaal siiski kõigis vanuserühmades – eelkõige seoses töötuseperioodi pikenemise ning sellega, et uusi (lühiajalisi) töötuid enam nii kiiresti peale ei tulnud. 15–24-aastaste vanuserühmas on pikaajaliste töötute osakaal püsinud umbes kolmandiku ringis. Peale mõningast langust majanduskasvu tippaastatel on pikaajaliste töötute osakaal taas kasvanud, ulatudes 2010. aastal

²⁰ Tööturupoliitikas loetakse 16-24-aastaste noorte puhul pikaajaliseks töötuks ka inimest, kes ei ole olnud töötuna arvelevõtmisele vahetult eelnenud 6-kuulisel perioodil hõivatud tööga või tööga võrdsustatud tegevusega (sh õppimine, ajateenistuskohustuse täitmine). Siiski, et tagada võrreldavust erinevate vanusegruppide vahel, on lähtutud ühtest pikaajalise töötuse definitsioonist. Samas tuleb andmeid vaadeldes silmas pidades, et noori käsitletakse pikaajalise töötuna veelgi varem.

37,1%-ni. Vanemates vanuserühmades on pikemat aega töötud olnud üle poole töötutest. Peale mõningast langust 2008.–2009. aastal, kui tase oli 25–30%, kasvas see 2010. a mõlemas vanuserühmas jällegi ligi 50%-ni.

Alternatiivse näitajana võib kasutada ka pikaajaliste töötute osakaalu kogu tööjõust. See kõrvaldab töötute arvu kõikumise mõju ning võtab arvesse vaid tööturul aktiivsete inimeste arvu. Selle kohaselt kasvas 2010. aastal noorte pikaajaliste töötute osakaal 12,3%-ni kogu vastava vanuserühma tööjõust (vt ka joonis 6). Ka vanemates vanuserühmades on toimunud teatav kasv, kuid see jääb siiski noorte näitajale alla. Samuti võib välja tuua erinevuste ühtlustumise vanemates vanuserühmades, aga vahe noortega on siiski kasvanud.

Joonis 6. Pikaajaliste töötute osakaal kogu tööjõust vanuserühmade kaupa, 2000–2010, %

Allikas: Eesti Statistikaamet, autori arvutused

2.2. Kokkuvõte

Viimaste aastate kiired muutused tööturul on selgelt näidanud noorte haavatavust Eesti tööturu tingimustes. Töötuse määr on tõusnud hüppeliselt, viies Eesti kogu Euroopa suurima noorte töötuse määraga riikide sekka ning tuues kaasa ka pikaajalise töötuse kasvu. Juhul kui noorte tööturu aktiivsus oluliselt ei lange, tõuseb töötus tulevatel aastatel eeldatavasti veelgi.

Mitmed uuringud on rõhutanud, et noorena töötuks jäämine mõjutab oluliselt inimese tulevikuväljavaateid ning töötuse risk suureneb ka tema edasises elus. See toob kaasa suuremaid kulusid sotsiaalsüsteemile. Seega võib noorte töötus kaasa tuua probleeme nii kogu ühiskonnale kui ka üksikisikutele. Praegu noorte ees seisvate tööturu-probleemide lahendamine on selliste pikaajaliste negatiivsete mõjude vältimiseks ning ennetamiseks äärmiselt oluline.

Kasutatud kirjandus

Eesti Pank (2010). Rahapoliitika ja majandus. Hetke seis ja ettevaade 2/2010 [http://www.eestipank.info/pub/et/dokumendid/publikatsioonid/seeriad/ylevaade/_2010_02/rpy_210.pdf], 01.02.2011

Euroopa Komisjon (2010). *Recent developments in the EU-27 labour market for young people aged 15–29* [http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=5753&langId=en], 02.02.2011

Luuk, M. (2009) Arengutrendid kriisiaja tööturul. Kogumikus: Haugas, L. Eesti Statistika Kvartalikirj 3/09. Tallinn: Statistikaamet, lk 60 – 73. [http://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=18438], 02.02.2011.

Rahandusministeerium (2010). 2010. aasta suvine majandusprognosis [http://www.fin.ee/doc.php?106138], 02.02.2011

Andmebaasid:

Eesti Statistikaamet, [http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile2.asp], 02.02.2011

Eurostat, [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database], 02.02.2011

3

TÖÖTAVAD ÕPPURID EESTI HARIDUSES

Siim Krusell, Eve Mägi, Laura Kirss

3.1. Sissejuhatus

Enamik noortest on tööturul mitteaktiivse staatuses, mis valdavalt tähendab, et nad õpivad. Tööturul on aktiivsed vaid umbes kolmandik noortest. Töötavaid noori saab omakorda jagada ainult töötavateks ning samaaegselt töötavateks ja õppivateks (vt ka tabel 1).

Käesolev peatükk ongi seotud just töötavate ja samal ajal ka õppivate noortega. Vaadatakse õpingute kõrvalt töötamist ning võrreldakse samaaegselt õppivaid ning töötavaid noori nii nende noortega, kes õppivate ja samal ajal töötavate noorte sekka ei kuulu, kui ka 25–49-aastaste ning vanemaelistega. Hinnatakse majanduskriisi põhjustatud võimalikke muutusi, analüüsitakse noorte ametipositsioone ning toimetulekut ning seda ka läbi soolise aspekti. Põhjalikumalt keskendutakse kõrgharidusega noorte ning kõrgharidust veel omandavate üliõpilaste töötamisele. Seda põhjusel, et kuigi kõrgharidusõpingute kõrvalt töötamine on tänapäeval tavaline nähtus, on Eestis teiste Euroopa riikidega võrreldes töötavate üliõpilaste osakaal silmatorkavalt kõrge. Vaatluse alla võetakse Eesti üliõpilaste töötamise levik, motivatsioon ning samal ajal õppimise ja töötamise tagajärjed.

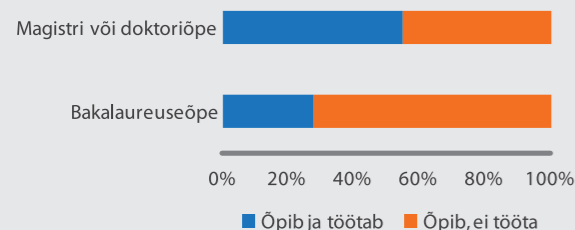
3.2. Noored tööalase staatuses, õppimise ning vanuse arvestuses

Eesti taasiseseisvumisaja esimest majanduskriisi seostatakse 1990ndate lõpuga ning sellest taastumine sai tõelise hoo sisse peale liitumist Euroopa Liiduga. Majanduskasv ja paljude tegevusvaldkondade laienemine ei jätnud puudutamata ka noori. Noorte aktiivsus tööturul tõusis ning mis kõige tähtsam – töötusnäitajad vähenesid tunduvalt. Majandustõusu tipuks saab pidada 2007. aastat, kui noortest oli hõivatud (töötas) 34%. 2008. aastal oli hõivatus küll pisut kõrgem, kuid näiteks 2008. aasta teist poolt iseloomustasid juba töötuse kasv ning märgid saabuvas järeust majanduslangusest. Kriisi põhjas ehk 2009. aastal ei olnud tööturul olevate noorte suurusjärg eriti muutunud, kuid nii hõive kui töötusnäitajad langesid järsult. Samas oli samaaegselt õppivate ja töötavate noorte osatähtsus aastast sõltumata üsna stabiilne, umbes 10% (vt tabel 1).

Tabel 1. Noored tööalase staatuse ning õpingute järgi, %.

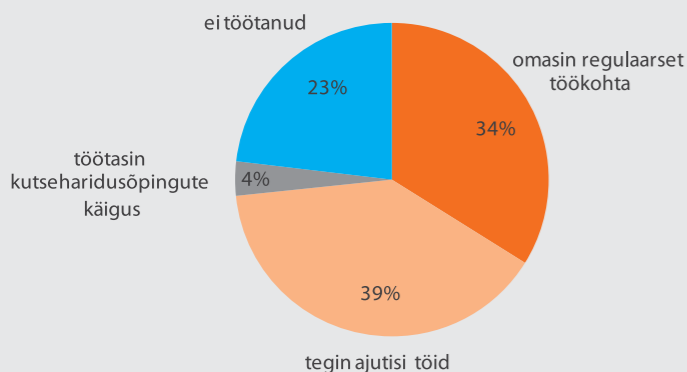
	2005	2006	2007	2008	2009
Ainult töötavad	20	23	24	26	19
Töötavad ja õpivad	8	8	10	10	9
Töötud	5	4	4	5	11
Mitteaktiivsed, õpivad	58	57	54	51	52
Mitteaktiivsed, ei õpi	8	8	8	8	9
Kokku	100	100	100	100	100

Allikas: Eesti tööjõu-uuring. Autorite arvutused

Joonis 1. Õppivad ning töötavad noored haridustasemetega järgi, %

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2009

Joonis 2. Eesti üliõpilaste töökogemused enne kõrgharidusõpingute alustamist, %

Allikas: PRAXIS EUROSTUDENT IV küsitluse 2009/2010. 6a andmed

Tööalase staatuse juures on oluliseks küsimuseks see, millise haridustasemega või millisel haridustasemel õppivad noored oma õpinguid töötamisega ühildavad. Korraga õppivate ja töötavate noorte seas ei olnud 2009. aastal peaaegu üldse neid, kes oleksid omandanud põhiharidust. Üsna vähe oli ka neid noori, kes omandasid üldkeskharidust või kutseharidust ning töötasid samal ajal. Kõige suurema osa ühteaegu õppivatest ning töötavatest noortest moodustasid bakalaureuseõppe üliõpilased (44,4%), järgnesid rakenduskõrgharidust omandavad noored (23%) ning magistri- või doktoriõppes olevad noored (18%). Siiski ei saa öelda, et just bakalaureuseõppes käiakse ka kõige enam õppimise kõrvalt tööl. Kõige suurem töötavate õppurite osatähtsus oli magistri- või doktoriõppe puhul ehk siis neist noortest õppis ja töötas korraga 55%, bakalaureuseõppe üliõpilastest õppis ja töötas 28% (vt. joonis 1).

Noorte töötamise osakaal Euroopas ja arenenud riikides tõuseb üha (Blake, Worsdale, 2009; EUROSTUDENT, 2008; Hodgson, Spours, 2001). Töötamise osakaalu kasvule lisaks on täheldatud, et töökogemuse omandamine ja tööharjumuse kujunemine on nihkunud noorte elus üha varasemasse aega – töötamisega tehakse algust juba enne kõrgharidusõpingute alustamist, gümnaasiumiõpingutega paralleelselt (Richardson, Evans, Gbadamosi, 2009). Ka Eesti üliõpilastest (PRAXIS EUROSTUDENT IV 2009/2010 küsitluse andmed²¹) oli

²¹ Tegemist on esialgsete ja veel avaldamata andmetega.

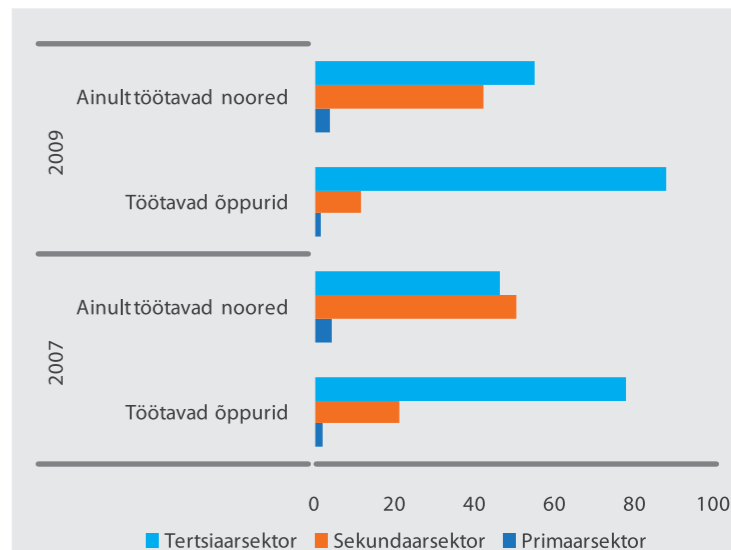
valdaval enamusel enne kõrgharidusõpingute alustamist töökogemus olemas (vt. joonis 2).

Joonisel 4 näeb, et enne kõrgharidusõpingute alustamist omas regulaarset töökohta ligi 34%, ajutisi töid oli teinud ligi 40% ning kutseharidusõpingute käigus (sh praktika või töökohapõhine õpe) oli töökogemuse omandanud 3,5% Eesti üliõpilaskonnast. Seega ei omanud enne kõrgharidusõpingute alustamist töökogemust vaid ligi neljandik ehk 23,1% üliõpilastest.

3.3. Töötavad noored tegevusala ja ameti järgi

Kui võrrelda töötavaid noori ühel ajal õppivate ja töötavate noortega, saab välja tuua esmalt selle, et viimaste seas oli oluliselt enam neid, kes töötasid tertsiaarsektoris²². Teine oluline aspekt on majanduskriisi mõju, mis on põhjustanud ulatusliku sektoritevahelise mobiilsuse ning seda nii ainult töötavate kui ka töötavate ning õppivate noorte seas. Oluliselt on tõusnud tertsiaarsektoris töötavate noorte osatähtsus. Kui näiteks kriisieelsel ajal ehk 2007. aastal oli korraga töötavatest ning õppivatest noortest tertsiaarsektoris hõivatud 77%, siis kriisi haripunktis, 2009. aastal, juba 88% (vt. joonis 3).

Mobiilsus ei ole kahjuks kasvanud tänu tertsiaarsektoris kuuluvate tegevusalade tormilisele arengule, vaid töökohtade kadumisele sekundaarsektoris²³. Majanduskriisis said kõige enam kannatada ehitus ja tööstus, mis kuuluvad sekundaarsektoris. Kui vaadata tegevusalasid detailsemalt, siis näiteks ehitusvaldkonnas, kus 2007. aastal oli hõivatud 9% ühteaegu töötavatest ning õppivatest noortest ning 25% ainult töötavatest noortest, siis 2009. aastal olid näitajad langenud vastavalt 3%-ni ning 15%-ni. Parimas tööeas (25–49-aastased) ning vanemate

²² Tertsiaarsektor – kaubandus, teenindus jms.²³ Sekundaarsektor – mäetööstus, töötlev tööstus, elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus, ehitus.

Joonis 3. Töötavad noored tegevusalade kaupa, %

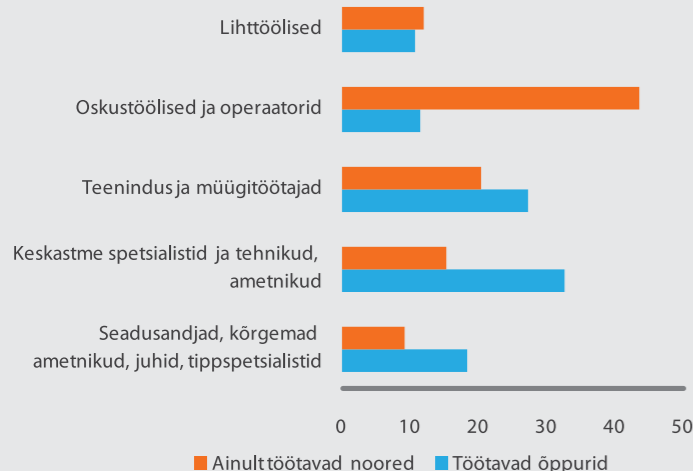
Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2009

(50–74-aastased) töötajate puhul kasvas ka tertsiaarsektoris töötavate osatähtsus, kuid seda oluliselt vähem kui noorte puhul. Kui noorte seas olid õppivad ja töötavad noored ainult töötavate noortega võrreldes oluliselt mobiilsemad, siis vanemate töötajate puhul töötavate õppurite ja ainult töötavate isikute võrdluses suuri erinevusi ei ilmnunud.

Sugu mõjutas samuti seda, millises sektoris töötati. Noorte meeste puhul jäi ka 2009. aastal sekundaarsektor peamiseks hõivesektoriks ning seda just töötavate meeste puhul. Korraga õppivate ja töötavate meeste puhul aga oli esmajärguliseks tertsiaarsektor. Noored naised olid hoolimata sellest, kas nad töötamise kõrvalt ka õppisid või mitte, nii kriisieelsel perioodil kui kriisiajal peamiselt hõivatud tertsiaarsektoris. Kokkuvõtlikult saab siiski öelda, et kriisi ajal liikusid sekundaarsektorist tertsiaarsektoris ni

noored mehed kui naised, sõltumata sellest, kas nad õpingutega paralleelselt töötasid või mitte.

Töötavate ning korraga töötavate ja õppivate noorte ametialane võrdlus näitab üsna suuri erinevusi (vt joonis 4). Töötavatest noortest töötas 2009. aastal enim noori (üle 40%) oskustöölise/operaatorina. Viiendik töötavatest noortest töötas teenindus- või müügitöötajana. Korraga töötavate ja õppivate noorte seas oli seevastu kõige enam neid, kes töötasid spetsialistide, tehnikute või ametnikena. Töötavate õppurite seas oli ainult töötavate noortega võrreldes oluliselt enam juhte või tippspetsialiste (ehk professionaale) ning ka müügimeeste või teenindajatena töötajaid.

Joonis 4. Noored ametialade järgi 2009. aastal, %

Allikas: Eesti tööjõu-uuring, 2009

Selline ametialane jaotus näitab muuhulgas ka seda, millise ametialase tee valivad kas teadlikult või mitteteadlikult erinevate haridusastmete lõpetajad, sh ka kõrgharidust omandavad noored. Ehk siis oskustöölise või operaatorina töötavad pigem need noored, kes lõpetasid õppimise

pärast põhi- või keskhariidustaseme omandamist. Kuigi veel kõrgharidust omandavad noored tihtilugu ametikohtadel, mis kõrgharidust ei eelda, näitab 25–49-aastaste juba kõrghariduse omandanud töötajate ametialane jaotus seda, et pärast kõrghariduse saamist asutakse suure tõenäosusega tööle juhtide või professionaalidena. Nimelt töötas kõrgharidusega 25–49-aastastest töötajatest juhtide või professionaalidena koguni 56%, keskastme spetsialistidena või ametnikena 26%. See omakorda osutab selgelt, et paljud hetkel kõrgharidust omandavad noored teevad tööd, mis tegelikult eeldab madalamat haridustaset kui kõrgharidus. Siin võib tuua näiteks selle, et kõrgharidust omandavad noored teevad kas müügitööd või on lihttöölised. Pärast kõrghariduse omandamist aga vahetatakse lihttöölise ametiharidustasemele vastavama ameti vastu.

Kui hinnata majanduskriisi võimalikku mõju töötavate noorte ametialasele jaotusele, siis 2007. aastaga võrreldes saab välja tuua kaks peamist aspekti. Esmalt ei muutunud majanduskriis seda, et korraga töötavad-õppivad noored töötavad spetsialistide, professionaalide või juhtidena sagedamini kui ainult töötavad noored. Teiselt poolt olid aset leidnud muutused kooskõlas üldiste tööturul aset leidnud protsessidega. Kui võrrelda hõivatute arvu tegevusalade lõikes, siis leidis paljude tegevusalade hõives aset märkimisväärne taandareng, ning teiste puhul ilmnes sagedamini madalama positsiooniga kui professionaali või juhi ametikoht. Muutused ei olnud siiski väga suured. Kui 2007. aastal töötas juhi või professionaalina 23% õppivatest noortest, siis 2009. aastaks oli juhi või professionaalina töötavate õppurite osatähtsus vähenenud 21%-ni.

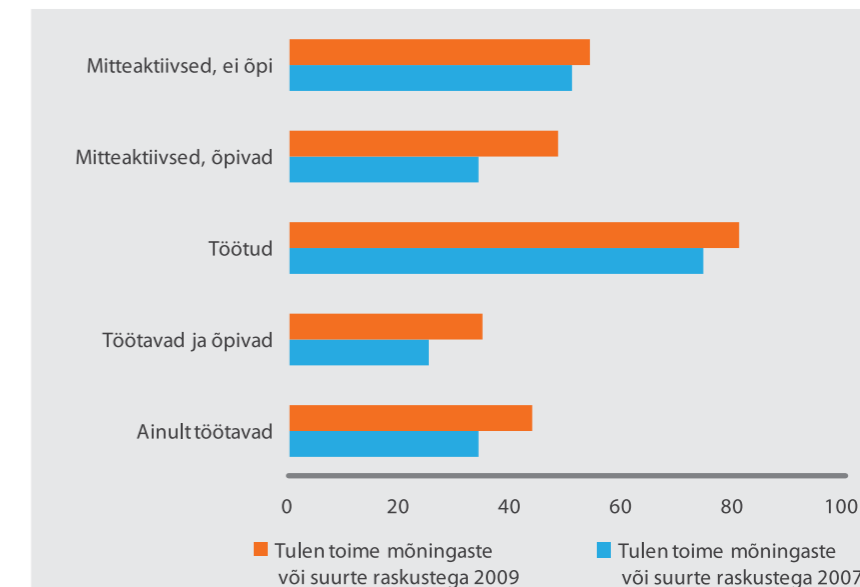
Töötavate õppurite puhul olid meeste ja naiste vahel üsna suured erinevused. Peamise erinevusena tuli esile, et nii kriisieelsel ajal kui kriisiaastatel oli mehi rohkem juhtide ja professionaalide seas; naisi aga oli enam keskastme spetsialistide ning ametnike seas.

3.4. Toimetulek majanduskriisi ajal ja enne seda

Oluliseks indikaatoriks majanduskriisi mõju hindamisel on inimeste enda hinnang oma majanduslikule toimetulekule. Seda hinnangut saab nimetada ka subjektiivseks majanduslikuks olukorraks. Majandusliku toimetuleku hindamisel võivad inimeste lähtekohad olla erinevad, sõltuvalt nii senisest kogemusest kui ka näiteks tarbimisharjumustest. Indikaator võimaldab siiski hinnata inimeste üldist kindlustunnet, igapäevaseks toimimiseks vajalike ressursside olemasolu ning selle muutusi erinevatel aastatel. Võib ka arvata, et kõige enam mõjutab toimetulekut töökoha ning püsiva sissetuleku olemasolu. Seega peaks hõivatud noorte toimetulek töötute ja ka mitteaktiivsete noortega võrreldes olema oluliselt parem.

Sissetuleku olulisima komponendi moodustab töötajate enamiku jaoks palk. 2009. aastal oli korraga õppivate ja töötavate noorte keskmine netopalk madalam, võrreldes ainult tööülesannete täitmisele pühendunud noortega, ning seda iga ametiala puhul (täistööaja korral). Palgaerinevuste põhjuseks võib olla see, et hoolimata ametlikult täisajaga töötamisest arvestavad tööandjad vaikumisi madalama koormusega ning suurema paindlikkusega ja määravad sellest sõltuvalt töötavatele õppuritele ka pisut väiksema palga. Kõrgem palk võimaldaks prognoosida ka ainult töötavate noorte paremaid toimetulekunäitajaid, arvestades sissetulekute suuruse ja toimetuleku omavahelist seost.

Majanduskriis on oluliselt mõjutanud noorte toimetulekut – seda sõltumata tööalasest staatusest või sellest,

Joonis 5. Raskustega toimetulevad noored tööalase staatuse ja õppimise järgi, %.

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2009

kas parasjagu õpiti või mitte. Kõige enam muutus nende noorte toimetulek, kes ainult õppisid. Kui 2007. aastal oli õppurite seas raskustega toimetulijaid 34%, siis 2009. aastaks oli nende osatähtsus tõusnud 48%-ni (vt joonis 5). Seega vähenes nende õppurite osakaal, kes tulid toime ilma raskusteta.

Nii 2009. aastal kui 2007. aastal tulid kõige paremini toime töötavad noored ning nende seas omakorda ühel ajal õppivad ning töötavad noored. Samas tõusis kriis-eelse ajaga võrreldes ainult töötavate noorte puhul raskustega toimetulijate osatähtsus 44%-ni ning töötavate õppuritest noorte puhul 35%-ni. Seega ei leia kinnitust see, et ainult töötavatel noortel võiksid ühtaegu töötavate ja õppivate noortega võrreldes olla paremad toimetulekunäitajad. Antud tulemust võib mõjutada asjaolu, et ainult töötavate noorte seas oli umbes 10% enam neid, kes elasid üksi. Üksielamine aga pigem suurendab toimetulekuriske.

Konkurentsituult halvimal toimetulekunäitajad olid aga töötutel noortel. 2009. aastaks oli nende seas raskustega toimetulijate osatähtsus tõusnud 81%-ni. Kui võrrelda noori teiste vanuserühmadega, siis tuleb esile see, et noortel töötavatel õppuritel olid paremad toimetulekunäitajad kui näiteks 25–49-aastastel töötajatel keskmiselt. Samas jäid need näitajad pisut alla neile 25–49-aastastele töötajatele, kes samaaegselt töötamisega ka õppisid.

Oluline on rõhutada, et nende noorte toimetulek, kes ainult õppisid (st olid mitteaktiivsed), oli mitteaktiivsete 25–49-aastaste ja vanemaealiste vanuserühmaga võrreldes oluliselt parem. Selle peamiseks põhjuseks on asjaolu, et palju õppivatest noortest saab perekonnalt piisavat materiaalselt toetust. Vanemad inimesed ei saa aga sageli oma vanematele enam lootma jääda, vaid peavad paljudel juhtudel teisi ise toetama hakkama.

Töötavate noorte puhul mõjutas toimetulekunäitajaid ka sugu. Meestel olid paremad toimetulekunäitajad, sõltumata sellest, kas töötamise kõrvalt ka õpiti või mitte. Näi-

teks tuli nendest meestest, kes õppisid ja töötasid raskustega, toime 31%, naiste puhul oli see näitaja aga 37%.

3.5. Üliõpilaste töötamise põhjused

Üliõpilaste samaaegse töötamise ja õppimise peamiseks ajenditeks on ühelt poolt materiaalsed kaalutlused (toimetulek), kuid teisalt teatud tasemele vastava elustandardi saavutamine või säilitamine. Siia lisanduvad tööturu nõuetest tulenevad tegurid, mis on seotud üliõpilaste töökogemuse omandamisega kõrgharidusõpingute ajal, et suurendada lõpetamisjärgset konkurentsivõimet tööturul. Samuti on tähtsaks põhjuseks üliõpilase isiklik areng ja läbi töökogemuse omandatavad oskused. Eesti üliõpilaste 2007/2008. õa sotsiaal-majandusliku olukorra uuringu (PRAXIS, 2010) andmetel töötavad üliõpilased kõrgharidusõpingute kõrvalt eelkõige toimetuleku ning lisaraha teenimise, aga märkimisväärsel hulgal ka töökogemuse omandamise vajaduse tõttu.

Kuigi kõrgharidusõpingute kõrvalt töötamisega saadud töötasu on üliõpilaste jaoks oluline sissetulekuallikas nii Eestis kui ka teistes Euroopa riikides (v.a Türgis), moodustades üliõpilaste kogusissetulekust vähemalt viiendiku, ei ole majanduslikel kaalutlustel töötamise põhjuseks ainult toimetulek (EUROSTUDENT, 2008). Elustiiliga seotud nõudmiste tõus üliõpilaskonna hulgas ning teatud tasemele vastava elustandardi saavutamine juba õpingute ajal loovad üliõpilastele olulise motivatsiooni täiendava sissetuleku teenimiseks (EUROSTUDENT, 2008; Penman, McNeill, 2008). Toimetulek ja eluks hädavajalikud ressursid on just sotsiaalsete olude muutumise tõttu ajas teisevad mõisted ning toimetulekuks vajalik elustandard, mida üliõpilased kirjeldasid, võib peegeldada veel hiljuti luksuslikuna tundunud elustiili (näiteks auto omamine, disaineriite kandmine) (Broadbridge, Swanson, 2005). Seetõttu on oluline käsitleda töötamise majanduslike põhjuseid laiemalt kui ainult toimetulek.

Üliõpilaste töötamise fenomeni uuring (Mägi, Aidla, Reino, Jaakson, Kirss, 2011) kinnitas sarnaselt rahvusvahelistele uuringutele (nt Blake, Worsdale, 2009), et üliõpilaste kõrgharidusõpingute ajal töötamine on lisaks majanduslikele kaalutlustele seotud tööturu nõuetest tuleneva töökogemuse omandamise sooviga. Täiskoormusega töötavad ja täisajaga õppivad üliõpilased leidsid, et tööturule varakult sisenemine vähendab pärast õpingute lõpetamist töötuks jäämise ohtu. Kui õppejõudude ja tööandjate arvates töötavad üliõpilased eelkõige toimetuleku eesmärgil, siis üliõpilased ise näevad selles pigem soovi omandada iseseisvus ja teatud tasemele vastav elustandard (Mägi, Aidla, Reino, Jaakson, Kirss, 2011).

Kui 2007/2008. õa töötas 49% Eesti üliõpilastest oma õpingutega seotud töökohal ja teine pool töötavast tudengkonnast pidas oma erialaga vähesel määral seotud ametit (tervelt kolmandiku jaoks ei olnud amet üldse erialaga seotud) (PRAXIS, 2010), siis 2009/2010. õa töötas õpitava erialaga olulisel või mõningal määral seotud ametikohal vastavalt 44% ja 28% üliõpilastest ehk kokkuvõttes ligikaudu kolmveerand üliõpilaskonnast (PRAXIS EUROSTUDENT IV 2009/2010 küsitluse andmed²⁴). Antud tendents näitab, et üha suuremal osal töötavast üliõpilaskonnast on ametikoht, mis on nende õpitava erialaga seotud. Töökoha seos õpitava erialaga ei peegelda eespool kirjeldatud ametijärku.

Tõuke õpingute kõrvalt töötada annavad üliõpilastele ka nende poolt tajutud arenguvajadustele mittevastav õpingute sisu. Üliõpilased väljendasid teatavat rahulolematust ülikoolis pakutava õppe kvaliteedi osas ning rõhutasid, et omandatava hariduse sisu ja õppetöö korraldus ei motiveeri neid õppetöös aktiivselt osalema. Õppurite arvates on õppe sisu ja meetodid kohati ajale jalgu jäänud: ülikooliharidus leitakse olevat tihti liiga akadeemiline ning õppemeetodid soosivad üliõpilaste passiivset rolli. Seetõttu

kompenseerivad üliõpilased tunnetatud puudujääke kõrgharidusõpingute kõrvalt töötamisega (Mägi, Aidla, Reino, Jaakson, Kirss, 2011).

3.6. Õppimise ja töötamise ühildamise tagajärjed

Õppimise ja töötamise ühildamine on üliõpilastele sageli väljakutse, millel on nii positiivseid kui negatiivseid tagajärgi. Murettekitavaks õppimise ja töötamise ühildamise tagajärjeks on üliõpilaste terviseprobleemid, stress, sotsiaalsest elust ning huvidega tegelemisest loobumine. Täiskoormusega töötavad ja täiskohaga õppivad üliõpilased harrastavad niisugust elustiili sageli uneaja arvelt ja kurnatuse hinnaga. Üliõpilaste hinnangu kohaselt suudavad nad topeltkoormusega hakkama saada tänu keskmisest paremale ajaplaneerimise oskusele ning kõrgele pingetaluvusele, väites, et töö kvaliteet õppimise tõttu ei kannata. Sellega nõustuvad ka tööandjad, kes näevad mõningaid probleeme küll töökorralduse laadis (nt muudatused töögraafikutes, töö organiseerimine õppepuhkusteks), aga hindavad kasu, mida toob kõrgharidust omandav õppiija (nt uued ideed, paindlikkus) (Mägi, Aidla, Reino, Jaakson, Kirss, 2011).

Üks õppimise ja töötamise ühildamise eeldatavaid positiivseid mõjusid on tekkiv sünergiaefekt, mis võimaldab kasutada töökogemust õppetöös ning rakendada õpingutes omandatud tööülesannete täitmisel. Uuringutulemused (Mägi, Aidla, Reino, Jaakson, Kirss, 2011) näitavad, et õpitu kasutamine töökohal on intensiivsem kui töökogemuse kasutamine õppetöös. Töötavad üliõpilased küll rikastavad auditooriumis toimuvat õpet, kuid suurte õppegruppide tõttu puudub õppejõududel ülevaade üliõpilaste taustast ning kogemustest, mis ei võimalda töökogemust efektiivselt õppetöösse integreerida. Õppimise ja töötamise positiivse koosmõju saavutavad nii õppejõud kui tööandjad just planeeritud integratsiooniprotsessi kaudu.

²⁴ Tegemist on esialgsete ja veel avaldamata andmetega.

3.7. Kokkuvõte

Enamik noortest ei ole tööturul aktiivsed, kuid nende seas, kes on aktiivsed, on töö leidmine tõsiseks probleemiks. Tööturul aktiivsed noored jagunesid 2009. aastal üsna võrdselt kolme gruppi – töötavateks (19%), korraga töötavateks ja õppivateks (9%) ning töötuteks (11% kõikidest noortest). Selline jaotus väljendab majanduskriisi üsna ränka mõju noortele ning see tuleb esile võrdluses kriisieelsete aastatega, mil töötuid noori oli alla 5%.

Käsitledes töötamist vanuserühmas 15–24, tuleks olla üsna ettevaatlik tulemuste laiendamisega kogu vanuserühmale. See tähendab, et 15- või 16-aastased üldjuhul ei tööta. Töötavad eelkõige need, kes on omandanud vähemalt teise taseme hariduse ning ühteaegu töötavad ja õpivad need, kes omandavad kolmanda taseme haridust.

Üliõpilased töötavad õpingute kõrvalt majanduslikel kaalutlustel (toimetulek ja teatud elustandardi säilitamise soov), kuid ka töökogemuse omandamise tajutud vajalikkuse tõttu ning isikliku arengu eesmärgil. Üliõpilaste (eriti täiskoormusega töötavate) jaoks on õpingute ja töötamise ühildamine hoolikat planeerimist nõudev ning stressi tekitav protsess, kuid kogemusest saadud kasutegurid kaaluvad loobumised üles.

Pärast teise taseme hariduse omandamist kohe tööleasumine ja edasiõppimisplaanidest loobumine mängib väga suurt rolli noore edasise töötee kujunemises. Eelkõige väheneb lootus jõuda juhtivale või professionaali ametikohale. Võib ka öelda, et näiteks kohe pärast keskhariduse omandamist tööle asumine tähendab pisut kõrgemat palka, kuid võrreldes kolmanda taseme hariduse omandanutega kaob see eelis aja möödudes.

Majanduskriis tõi lisaks noorte töötuse kiirele kasvule kaasa noorte ametialase struktuuri muutuse ning tertsiaarsektoris hõivatute osakaalu suurenemise. Lisaks tõi majanduskriis kaasa noorte tajutud toimetuleku olulise halvenemise ning seda hoolimata tööalasest staatusest või sellest, kas õpiti või mitte.

Kasutatud kirjandus

Blake, J., Worsdale, G. J. (2009). *Incorporating the Learning Derived from Part-Time Employment into Undergraduate Programmes: Experiences from a Business School*. *Journal of Further and Higher Education*, 33 (3): 191–204.

Broadbridge, J., Swanson, V. (2005). *Earning and Learning: How Term-Time Employment Impacts on Students' Adjustment to University Life*. *Journal of Education and Work*, 18 (2): 235–249.

EUROSTUDENT. (2008). *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe*. Eurostudent III 2005–2008. Germany: Higher Education Institution System (HIS).

Hodgson, A, Spours, K. (2001). *Part-time Work and Full-time Education in the UK: The Emergence of a Curriculum and Policy Issue*. *Journal of Education and Work*, 14 (3): 373–388.

Mägi, E., Aidla, A, Reino, A, Jaakson, K., Kirss, L. (2011). *Üliõpilaste töötamise fenomen Eesti kõrghariduses*. Tartu: Tartu Ülikool, PRAXIS.

Penman, S., McNeill L. S. (2008). *Spending their Way to Adulthood: Consumption outside the Nest*. *Young Consumers*, 9 (3): 155–169.

PRAXIS. (2010). *Missugune on Eesti üliõpilaskond? Uuringu „Õiglane ligipääs kõrgharidusele Eestis“ lõppraport*. Tartu: Ecoprint.

PRAXIS EUROSTUDENT IV 2009/2010 küsitluse andmed

4 KUTSEHARIDUSE LÕPETAJATE RAKENDUMINE TÖÖTURUL

Mihkel Nestor

4.1. Sissejuhatus

Igal aastal lõpetab kutsehariduses edukalt õpingud rohkem kui 7 500 isikut, neist 26-aastaseid ja nooremaid 6 000 ringis. Et kutseõpe on otseselt tööturule suunatud haridusliik, siis peaks igaljuhul neist olema võimalik endale sobilik erialane töökoht leida. Selle protsessi kohta tagasiside saamiseks on Haridus- ja Teadusministeerium (HTM) alates 2007. aastast kogunud kutseõppeasutustelt ja kutseharidust andvatelt rakenduskõrgkoolidelt infot lõpetajate rakendumise kohta kuus kuud pärast kooli lõpetamist. Traditsiooniliselt kirjutatakse koolis igal aastal üles lõpetajate kontaktandmed ja sügistaslvel võtavad kursusejuhendajad endiste õpilastega ühendust, et välja selgitada nende senine käekäik. Järgnevas peatükis antakse lühike ülevaade 2006/2007.–2008/2009. õppeaastal kutsehariduse lõpetanute tööturul rakendumise kohta.

Kokku omandas sellel perioodil kutsehariduse rohkem kui 22 400 õpilast, neist andis tagasisidet oma käekäigu kohta veidi üle 18 600 isiku (s.o 83%). Tavaliselt ei õnnestu kursusejuhendajatel lõpetajatest umbes 8%-ga kontakti saada, lisaks ei koguta andmeid nendelt õppeasutustelt, kus puudub HTM riiklik koolitustellimus. Järgnevas analüüsis on objektiivsemate hinnangute saamiseks lõpetajate koguarvust lahutatud isikud, kelle rakendumise kohta andmed puuduvad.

4.2. Lõpetajate rakendumine tööturul

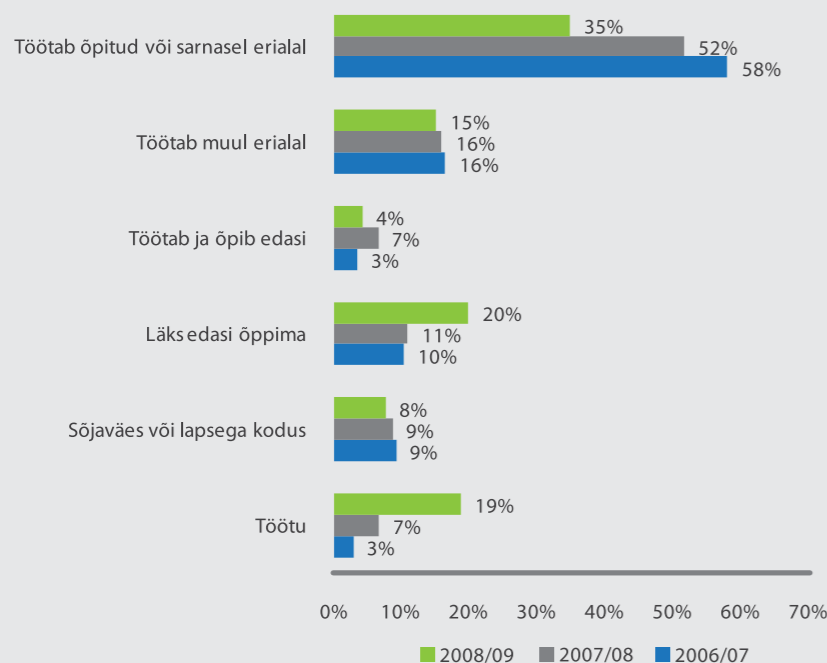
Need kolm aastat, mille jooksul koguti andmeid lõpetajate rakendumise kohta tööturul, olid väga pöördelised. Majanduskriis ja hüppeline töötuse kasv mõjutasid oluliselt ka kutsehariduse lõpetajate väljavaateid pärast kooli lõpetamist kohe tööle asuda. Kui neli aastat tagasi kritiseerisid tööandjad kutseõppeasutusi selle eest, et need ei suuda koolitada piisavalt oskustööjõudu, siis 2009. aastal tundsid uute töötajate järele vajadust vähesed. Märke halvenenud tingimustest tööturul oli näha tegelikult juba 2008. aastal – kui 2007. aastal leidis kokku tööd ligi 78% lõpetajatest, siis 2008. aastal 74%. Eriti drastiline oli tööle rakendumise langus aga 2009. aastal, kui kõigist lõpetajatest asus kuue kuu jooksul tööle vaid 54%.

Suurim on surutise mõju olnud just erialase töö leidmisele – kui 2007. aastal asus õpitud erialaga seotud tööle 58% lõpetajatest, siis 2009. aastal vaid 35% lõpetajatest (joonis 1). Seevastu muudes valdkondades tööl käivate lõpetajate osakaal on jäänud suhteliselt stabiilseks, püsides 15–16% juures. Sellise suundumuse põhjuseks on tõenäoliselt kutsehariduse profiil – suurem osa õpilastest õpib töötleva tööstuse, ehituse ning majutuse ja toitlustamisega seotud valdkondades, mis on majanduskriisi tõttu ka enim kannatanud.

Napid väljavaated kiiresti erialast tööd leida on otseselt mõjutanud inimeste soovi haridusteed jätkata: kui 2007. aastal jätkas õpinguid 14% lõpetajatest, siis 2009. aastal pea neljandik (24%). Loodetavasti aitab tööpuudus seeläbi inimestel jõuda kõrgema haridustasemeni kui nad muidu stabiilsetes majandusoludes omandanud oleksid.

Töötuteks on tagasiside kogumisel märgitud kõik õpilased, kes uuringu läbiviimise hetkel ei viibinud kaitseväeteenistuses, lapsega kodus ega õppinud ka edasi. Et tegelikult on mittetöötamise põhjuste ring laiem

(nt tervislik seisund, pikem välisreis vms), võib töötute arv olla mõnevõrra ülehinnatud. Trend on siiski negatiivne – kui 2007. aastal loeti töötute hulka 3% koolilõpetajatest, siis 2009. aastal 19%. Arvestades üldist töötuse määra riigis, võib olukorda pidada mõistetavaks – sisenevad tööturule ju valdavalt varasema töökogemusega noored. Kui 2009. aasta novembris oli alla 25-aastaste noorte töötus Eestis keskmiselt 28,6%²⁵, siis sarnase meetodika alusel (töötute osakaal kõigist tööleasunutest ja töötutest) leitud töötuse protsent kutsehariduse lõpetajate kohta oleks 2009. aastal 25,7%.

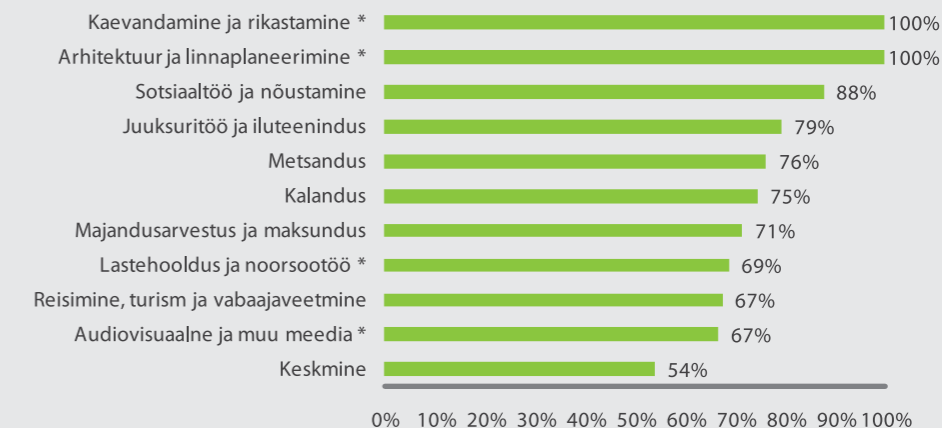

Joonis 1. Kutseõppe lõpetajate rakendumine kuus kuud pärast kooli lõpetamist, 2007–2009 (% lõpetanute koguarvust)

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2010

²⁵ Euro area unemployment rate up to 10.0%, Eurostat newsrelease euroindicators, 5/2010, Eurostat, lk 4.

Kuigi valdavalt on kutsehariduse lõpetajate väljavaated tööturul halvenenud, ei ole see nii sugugi kõigil erialadel. Joonisel 2 on ära toodud kümme suurima tööleasujate osakaaluga õppekavariühma²⁶ 2009. aastal. 2008/2009. õppeaasta lõpetajatest olid tööturul kõige edukamad kaevandamise ja rikastamise ning arhitektuuri ja linnaplaneerimise õppekavariühmade õpilased, kes kõik leidsid poole aasta jooksul pärast kooli lõpetamist töökoha. Mõlemas õppekavariühmas pakutakse kutseõpet vaid ühel õppekaval, vastavalt mäetööde ning maamõõtmise erialal. Kuigi lõpetajate arv nendes rühmades oli väike, paistavad nimetatud õppekavariühmad hea tööleakandumuse poolest silma juba mitmenda aastat, mistõttu võib järeldada, et nendel nišierialadel on töökoha leidmine lihtne. Koolitusvajadusi kaardistatakse nendes õppekavariühmades tihedalt koostöös ettevõtjatega, mistõttu on kõrge ka lõpetajate hõive.

Joonis 2. Kümme suurima tööleasujate osakaaluga õppekavariühma 2009. aastal (kuue kuu jooksul tööle asunute % õppekavariühma lõpetajate koguarvust)²⁷

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2010

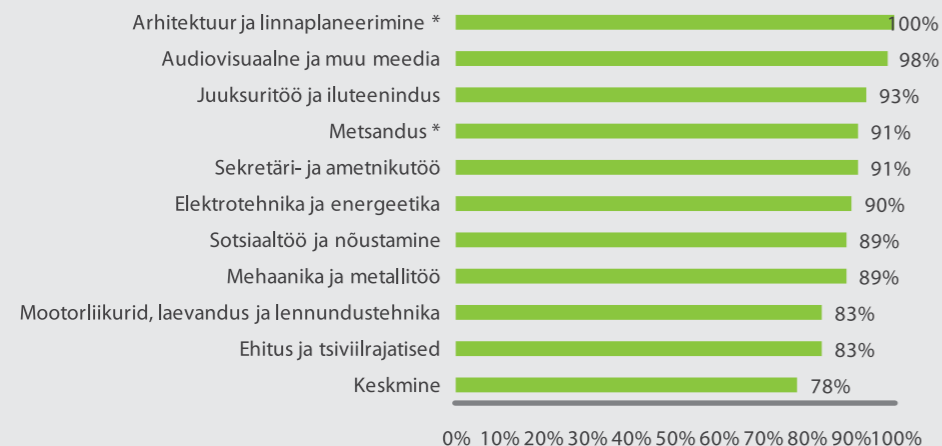
²⁶ Õppekavariühm on erialade agregeeritud jaotus, mis lähtub rahvusvahelisest ISCED haridusklassifikaatorist. Õppekavariühmade loikes esitab Haridus- ja Teadusministeerium ka riikliku koolitustellimuse kutseõppes.

Suurema lõpetajate arvuga õppekavariühmadest oli 2009. aastal tööleakandumine kõrge isikuteenindusega seotud valdkondades (sotsiaaltöö ja nõustamine, juuksuritöö ja iluteenindus). Sotsiaaltöö ja nõustamise õppekavariühmas koolitatakse kutseõppe tasemel hooldustöötajaid sotsiaalhoolekandeesutustele. Tähelepanuväärne on seejuures lõpetajate keskmisest kõrgem vanus, mistõttu võib oletada, et paljud lõpetajatest tegelesid õppimisega töö kõrvalt ning neil võis olla töokoht juba lõpetamise hetkel. Samas on tööleakandumine väga kõrge ka juuksuritöö ja iluteeninduse õppekavariühmas, kus õpitakse juuksuri erialal ning lõpetajad on keskmiselt 21-aastased. Keskmisest kõrgema tööleakandumise poolest paistab silma veel kolmaski isikuteenindusega haakuv õppekavariühm, lastehooldus ja noorsootöö, kus õpitakse lapsehoidja erialal.²⁷

²⁷ Siin ja edaspidi tähistab „*“ ebausaldusväärsed andmed (valim alla 50)

Väga head on tööerakendumise näitajad ka primaarsektoriga seotud õppekavarühmades nagu metsandus ning kalandus, samuti põllunduse ja loomakasvatuse rühmas. Metsanduse õppekavarühmas õpetatakse erinevate metsamasinate juhtimist ning metsade majandamise põhimõtteid. Eesti rikkalikud metsavarud vajavad hooldajaid ka majandussurutise ajal, mistõttu nõudlus nende erialade lõpetajate järele ei ole surutise tõttu vähenenud. Kui tihti ei lange tööturu vajadus ja noorte valikud omavahel kokku, siis metsanduse õppekavad on väga populaarsed ka õppijate seas. Kalanduse õppekavarühmas pakub koolitust Eesti Mereakadeemia Merekool – kutseõppe tasemel õpetatavateks erialadeks on seal näiteks merelaevandus ja –kalapüük ning siseveelaevade juhtimine. Joonisel 2 on märkimist väärt veel ka majandusarvestuse ja maksunduse õppekavarühm, mille kutseõppes koolitatakse välja I taseme kutsevalifikatsiooniga raamatupidajaid.

Haridusteevalikute langetamisel ei saa lähtuda ainult hetkeolukorrast. Selleks, et hinnata erialade nõutust majanduse kasvuperioodil, toob joonis 3 välja õppekavarühmad, kust 2007. aastal enim tööturule siirduti. Sarnaselt 2009. aastaga valitses ka 2007. aastal suur nõudlus maamõõtjate järele – kõik lõpetajad leidsid poole aasta jooksul töökoha. Audiovisuaalse ja muu meedia õppekavarühma nime taga peidavad end mitmed huvitavad erialad nagu multimeediatehnoloogia, trükitehnoloogia, arvutigraafika, fotograafia ja helindus. Kuigi järgnevatel aastatel on tööerakendamine selles valdkonnas küll mõnevõrra vähenenud, paistab õppekavarühm endiselt positiivselt silma. Sarnaselt 2009. aastaga olid ka 2007. aastal tööturul nõutud juuksurid, metsandusspetsialistid ja sotsiaalhooldajad. Elektrotehnika ja energeetika õppekavarühmas, mille lõpetajatest asus kohe tööle 90%, koolitatakse kutseõppe tasemel peamiselt elektrikuid. Suurte ehitusmahtude tõttu olid selle ameti omandajad 2007. aastal

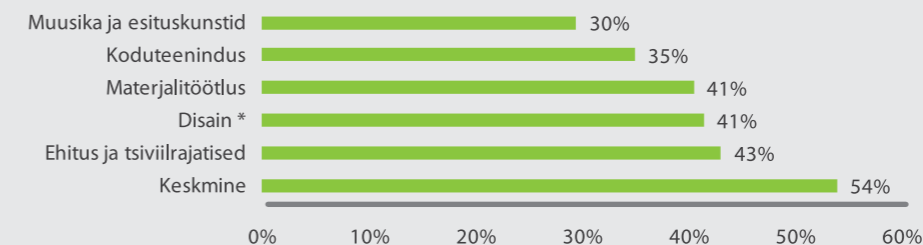
Joonis 3. Kümme suurima tööleasujate osakaaluga õppekavarühma 2007. aastal (kuue kuu jooksul tööle asunute % õppekavarühma lõpetajate koguarvust)

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2010

tööturul väga nõutud. Ka ehituserialade lõpetajate jaoks oli veel kolm aastat tagasi töökoha leidmine lihtne, kuue kuu jooksul asus neist tööle 83%.

Nõutud olid ka teiste tehniliste erialade spetsialistid: mehaanika ja metallitöö õppekavarühmas lõpetanud arvujuhtimisega treipinkide operaatoritest, lukkseppadest ja keevitajatest leidsid kiiresti töökoha 89%. Lohiseva nimega õppekavarühmas mootorliikurid, laevandus ja lennundustehnika õpetatakse kutsehariduse tasemel välja automehaanikuid, -tehnikuid ning -plekkseppi. Nende erialade lõpetajate heale tööerakendumisele aitasid ühelt poolt kaasa suurenev autostumine, kuid teisalt ka laialdased mehaanikaalased baasteadmised, mis võimaldavad töötada ka teistel tehnilist taipu nõudvatel erialadel.

Joonisel 4 on ära toodud need õppekavarühmad, mille lõpetajatest asusid 2009. aastal tööle vaid vähesed. Läbi aastate on seda tabelit juhtinud muusika ja esituskunstide õppekavarühm, kuid mitte vähesed tööhõuvajaduse või kehva ettevalmistuse tõttu. Kutseõppes muusikaerialade lõpetajate jaoks on kutseharidus vaid üks osa professionaalseks muusikuks saamise haridustest ning enamik neist jätkab õpinguid Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias. Edasiõppijate osakaal on kõrge ka disainis, teises kunstide valdkonna õppekavarühmas, mille lõpetajad jätkasid õpinguid valdavalt kunstiga seotud erialadel.

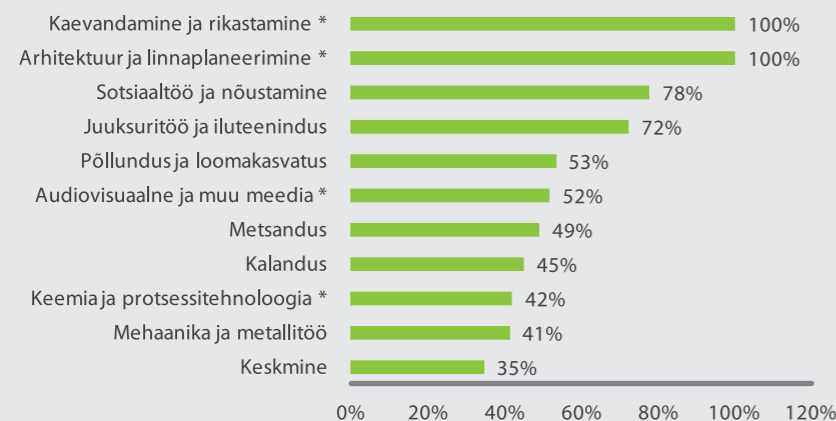
Joonis 4. Viie väikseima tööleasujate osakaaluga õppekavarühmad 2009. aastal (kuue kuu jooksul tööle asunute % õppekavarühma lõpetajate koguarvust)

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2010

Mitme aasta jooksul on üheks madalaima tööleasunute osakaaluga õppekavarühmaks olnud koduteenindus. Peamiselt erialadeks selles õppekavarühmas on puhastusteenindus ja kodumajandus. Viimases õpitakse peamiselt toiduvalmistamist ja käsitööd. Osaliselt on madala tööerakendumise põhjuseks suur erivajadusega õppurite arv selles õppekavarühmas, kelle jaoks on sobiva töö leidmine tervisliku olukorra tõttu raskendatud või kes ei otsigi tööd. Samas on ka selle õppekavarühma tavaõpilaste jaoks töökoha leidmine osutunud väga keeruliseks ülesandeks.

Keskmisest tunduvalt madalam on tööle rakendamine veel majandussurutises kannatanud ehituse ning materjalitööluse õppekavarühmades. Viimases pakutakse õpet tiseri, puidupingitöölise ja mööblirestauraatori erialal. Samas on tõenäoline, et majanduskeskkonna paranemisel tõusevad nende erialade professionaalid tööturul nõutuimate sekka, mistõttu pole noortel põhjust neid erialasid vältida.

Lisaks üldisele tööerakendumisele väärrib tähelepanu ka see asjaolu, kas leitud töökoht on seotud õpitud erialaga. Hariduse ja töö sobivust hindavad vastajad ise, mis on selle näitaja mõõtmiseks ilmselt ka objektiivseim meetodika. Joonisel 5 on välja toodud 2009. aastal suurima erialasele tööerakendumise poolest silma paistnud õppekavarühmad.

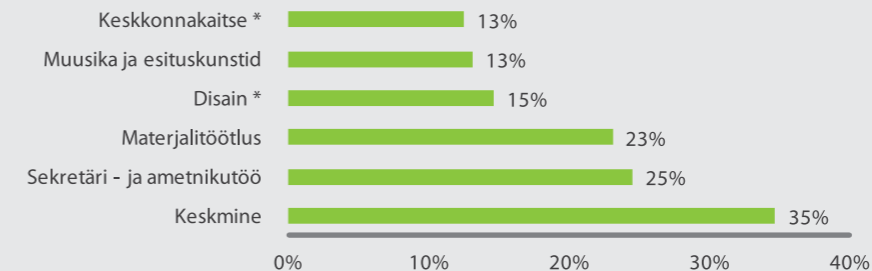
Joonis 5. Kümme suurima erialasele tööle asujate osakaaluga õppekavariühma 2009. aastal (kuue kuu jooksul erialasele tööle asunute % õppekavariühma lõpetajate koguarvust)

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2010

Esimesed neli valdkonda kattuvad joonisel 2 esitatud järjestusega. Suhteliselt ettepoole on tõusnud põllumajanduse ja loomakasvatuse õppekavariühm, mis tähendab, et põllumajanduserialade lõpetajad on olnud küllaltki erialatruud. Varasematel aastatel on põllumajanduserialade lõpetajad asunud tihti tööle teistes sektorites, hõivelan- gus mujal on seega suurendanud huvi asuda erialasele tööle. Audiovisuaalse meedia õppekavariühm oli 2009. aastal küll väikese lõpetajate arvuga, kuid paistis samuti silma just kõrge erialasele tööle rakendumisega. Võrreldes 2007. aastaga oli kahanenud ainult pakutavate erialade arv, populaarseimaks oli seejuures multimeediami eriala, kus õpitakse arvutigraafikat, veebitehnoloogiasid ja heli- ning videotöötlust. Seni nimetamata õppekavariühma- dest on keskmisest kõrgem erialasele tööle rakendumine mehaanika ja metallitöö rühmas, kus üldine hõive küll on vähenenud.

Erialasele tööle rakendumist vaadates paistab negatiivselt silma keskkonnakaitse õppekavariühm (joonis 6). Kuigi õppekavariühmas oli lõpetajaid 2009. aastal alla 50 õpi- lase, oleks rühma positsioon selles tabelis sama ka kolme aasta keskmisena. Tõenäoliselt on selle põhjuseks kesk- konnakaitsega seotud erialade lai valik kõrghariduses, millega kutseharidus konkureerida ei suuda. Materjali- töötuse õppekavariühma, kuid ka tavaõppe lõpetanud tiseritest on erialasele tööle siirdunud vähesed. Samuti on murettekitav sekretäritöö lõpetajate madal erialane rakendumine. Kui veel 2007. aastal oli sekretäriõppe läbi- nute töölerakenduvus väga kõrge, siis erialasele tööle siir- dus 2008/2009. õppeaasta lõpetajatest vaid 25%.

Nii nagu kõrghariduses, eksisteerivad ka kutsehariduses erinevad õppeliigid. Ainult ameti õpetamiseks on mõel- dud põhiharidusnõudeta kutseõpe, kutseõpe põhihariduse

Joonis 6. Viis väikseima erialasele tööle asujate osakaaluga õppekavariühma 2009. aastal (kuue kuu jooksul erialasele tööle asunute % õppekavariühma lõpetajate koguarvust)

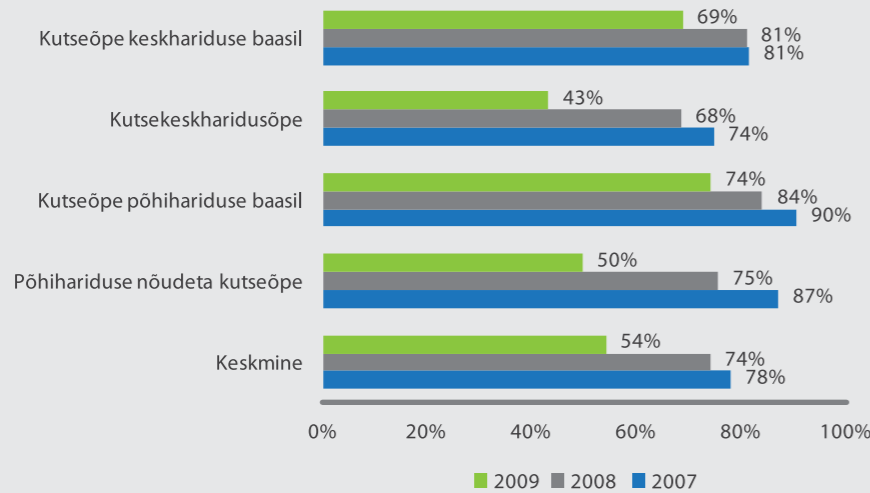
Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2010

baasil ja kutseõpe keskhariduse baasil. Kutse koos kesk- haridustunnistusega saab omandada kutsekeskharidu- sõppes. Nende nelja õppeliigi järgi on joonisel 7 lahku löödud töölerakendumine perioodil 2007–2009. Esma- pilgul näib saadud tulemus kummaline ning võib tun- duda, et kutse omandamine koos keskharidusega hoopis kahandab lõpetaja võimalusi töökohta leida. Selle asjaolu mõistmiseks on oluline teada lõpetajate vanusejaotust. Kui kutsekeskharidusõppe lõpetaja keskmine vanus jääb 19–20 aasta vahele, siis kutseõppes põhihariduse baasil on see 26 ja kutseõppes keskhariduse baasil koguni 29–30 aastat. Olukorras, kus tööturul on palju vaba tööjõudu, kipuvad tööandjad tõenäoliselt eelistama pisut vanemaid töötajaid, kellel on olemas juba ka varasem töökogemus. Samuti annab keskhariduse diplom lõpetajatele võima- luse jätkata oma õpinguid kõrghariduses või keskharidus- järgses kutseõppes.

Kuigi kutseõpe on suunatud eelkõige tööturule, on noore sisseastuja jaoks oluline võimalus soovi korral oma hari- dusteed jätkata. Paljud õpilased on seda võimalust ka kasutanud, eriti just 2009. aastal. Soodsa pinnase selleks loob rakenduskõrgkoolide ja kutseõppeasutuste vaheline

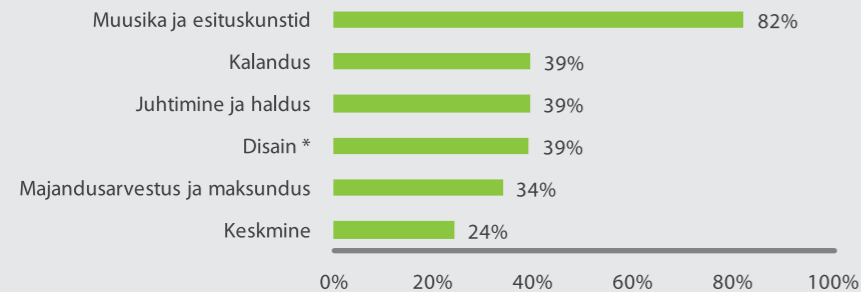
tihe koostöö, mis lihtsustab kutseõpilaste pääsu kõrgkooli ning võimaldab arvestada õpilase juba läbitud aineid.

Kui vaatame edasiõppimist õppekavariühmade kaupa (joonis 8), on usinaimad haridustee jätkajad muusikaeri- alade lõpetajad, kellest asus 2009. aastal edasi õppima koguni 82%. Nagu juba enne mainitud, on kutseõpe vaid vaheetapp professionaalseks muusikuks saamise teel ning loogiliseks jätkuks on kõrgharidus Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias. Mõneti sarnane olukord valitseb ka kalanduse ning majandusarvestuse ja maksunduse õppe- kavariühmas. Eesti Mereakadeemias kutsekeskhariduse omandanud noored, kes soovivad saada tüürimeheks või laevamehhaanikuks, jätkavad samas õppeasutuses kutse- õppes keskhariduse baasil või rakenduskõrgharidusõppes. Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli või Tallinna Majanduskooli lõpetanud I kutsetaseme raamatupidajad jätkavad samas koolis kõrgharidusõpinguid ning omandavad kõrgema eri- alase kvalifikatsiooni. Teist laadi jätkamispõhjused tundu- vad olevat disaini ning juhtimise ja halduse õppekavadel. Madala erialase rakendatuse poolest silma paistnud õppe- kavariühmade lõpetajatel on raskusi erialase töö leidmi- sega, mis sunnib neid vahetama eriala ning õppeasutust.

Joonis 7. Tööleasujate osakaal lõpetajatest õppeliikide järgi 2007.–2009. aastal (%)

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2010

Joonis 8. Viis suurima edasiõppijate osakaaluga õppekavariühma 2009. aastal (kuue kuu jooksul peale lõpetamist edasi õppima asunute % õppekavariühma lõpetajate koguarvust)

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium, 2010

4.3. Kokkuvõte

Hoolimata rasketest aegadest tööturul ei peaks noor kahtlema kutsehariduse kasuks otsustamisel. Eelmiste aastate kogemus näitab, et majanduse taastudes on oskustöötajad ettevõtjate seas taas väga nõutud. Konkreetse eriala valikul tuleb lähtuda eelkõige enda huvidest, kuid kolme aasta statistika põhjal on võimalik välja tuua valdkonnad, kus töö leidmine lihtsam. Sõltumata majandusolukorrast pakub Eestis tööd metsandus ning metsamasinate operaatorid on ettevõtete poolt väga nõutud. Heaks valikuks on merenduserialad, mis võimaldavad tööd leida ka Eestist kaugemal. Hoolimata majandusbuumiaegsest madalseisust pakub tulevikus tööd põllumajandus. Ühelt poolt kasvab maheviljelus ning nõudlus sellise kauba järele, teisalt on valdkonna praegune tööjõud vananemas ning ootab põlvkonnavahtetust. Häid töökohti on lähitulevikus kindlasti pakkuda veel osavatele tehnikavaldkonna lõpetajatele, kes oskavad kasutada arvjuhtimisega treipinke ja seadistada kaasaegseid tootmisliine ning tunnevad elektri- ja metallitööd. „Pehmematest“ erialadest on headeks valikuteks sotsiaaltoetamine ja iluteenindus. Arvestades kutseoskust nõudvate ametikohtade arvu suurenemist, peaks tulevikus töö leidma iga lõpetaja.

5 KÕRGKOOLILÕPETAJATE TOIMETULEK TÖÖTURUL

Kerly Krillo, Aivi Themas, Raul Eamets

Tartu Ülikool

5.1. Sissejuhatus

Tööturu vajadused on hariduspoliitika planeerimisel väga olulised. Kui spetsialiste vajalikes valdkondades ei koolitata, ei leia lõpetanud ka õpitud erialal tööd, mistõttu raisatakse kaht kõige olulisemat ressursi: aega ja raha. Vajaliku kvalifikatsiooniga tööjõu puudus omakorda pidurdab ettevõtete ning kogu riigi arengupotentsiaali.

Käesolevas artiklis antakse ülevaade 2009. aastal kõrgkooli lõpetanute edukusest tööturul. Analüüsitakse, milliste ülikoolide ja erialade lõpetanud on tööturul edukamad, võttes aluseks nii ametiala kui õpingute järgi saadava palga. Tööturu muutused on haridussüsteemi muutustega võrreldes alati tunduvalt kiiremad. 2009. aasta oli huvitav, kuna globaalse majanduskriisi taustal toimusid Eestis kiired kohandumised ka tööturul.

5.2. Andmed

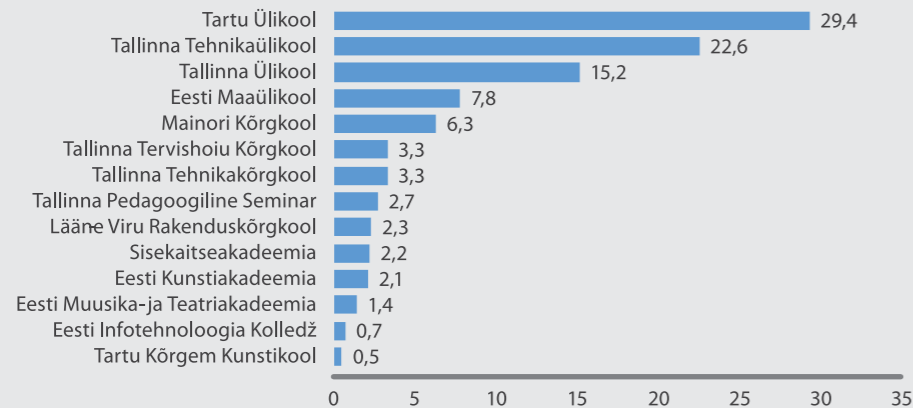
Analüüsi aluseks on 2010. aastal Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskuse poolt vilistlaste seas läbiviidud küsitluse andmed. Lõplikusse valimisse kuulus 2187 vilistlast 14-st Eesti kõrgkoolist. 2009. aastal kõrgkooli lõpetanute kohta üldistuste tegemiseks kaaluti

valimi andmed kooli, õppevaldkonna ja õppeastme lõikes. Lisaks kalibreeriti valimi andmed üldkogumi jaotusele vastavaks kooli ja õppeastme järgi, kasutades tarkvara Blaise. Andmete töötlemisel kasutati statistikapaketti SPSS 18.0.

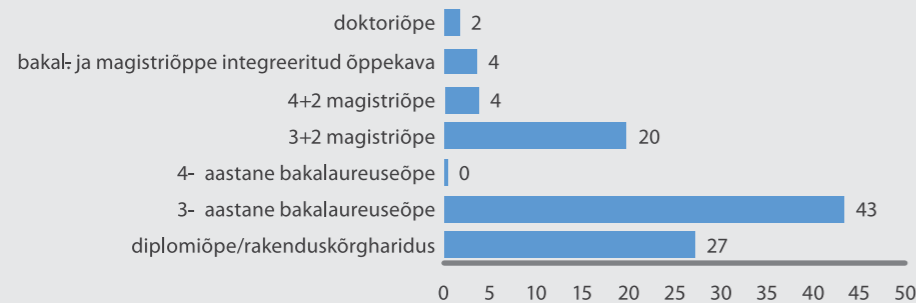
Uuringusse kaasati nii avalik-õiguslikud kui erakõrgkoolid, nii ülikoolid kui rakenduskõrgkoolid. Enamik vilistlastest õppis avalik-õiguslikus ülikoolis. Ligikaudu kolmandik 2009. aastal lõpetanutest õppis Tartu Ülikoolis, pisut enam kui viiendik Tallinna Tehnikaülikoolis ning 15% Tallinna Ülikoolis (vt joonis 1). Teiste ülikoolide osatähtsus on märksa väiksem.

Küsitleti kõikide õppeastmete – rakenduskõrghariduse, bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppe vilistlasi²⁸, kes lõpetasid õpingud 2009. aastal. 43% vilistlastest lõpetas bakalaureuseõppe, enam kui neljandik omandas rakenduskõrghariduse või õppis diplomioppes, sama palju lõpetas magistriõppe, 4% õppis integreeritud õppekavadel ning 2% doktoriõppes (vt joonis 2).

²⁸ Analüüsist jäeti välja 4+2 bakalaureuseõppe lõpetanud, kuna selles grupis oli vastajate arv usaldusväärsete üldistuste tegemiseks liiga väike.

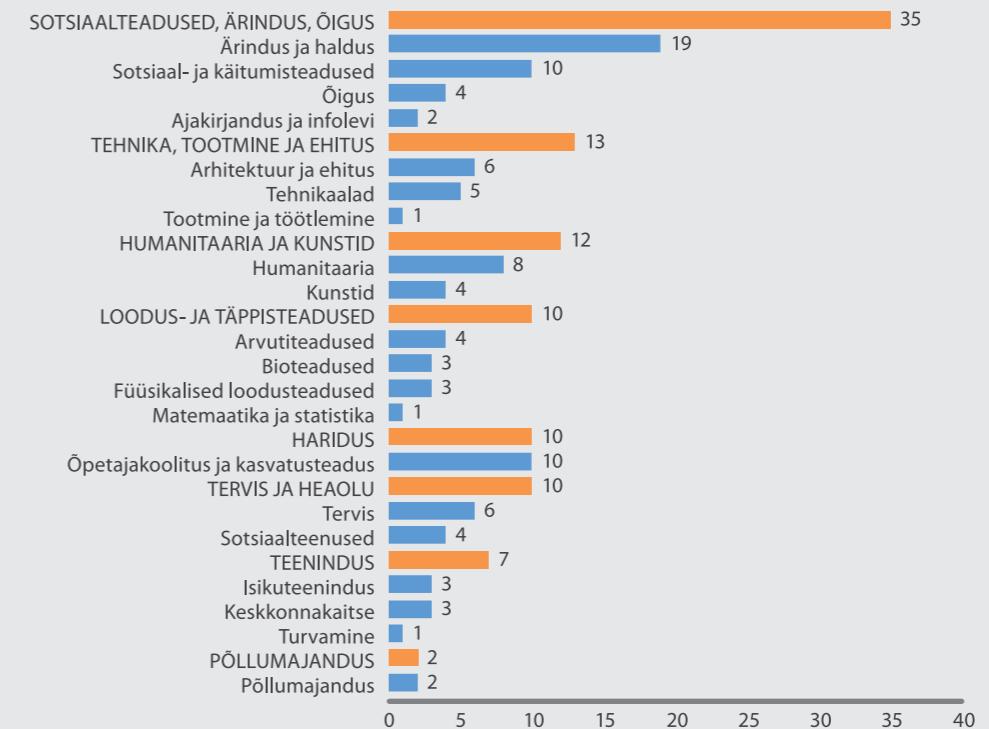
Joonis 1. 2009. aasta vilistlaste jagunemine lõpetatud kõrgkooli alusel (% lõpetanutest)

Joonis 2. 2009. aasta vilistlaste jagunemine lõpetatud õppeastme alusel (% lõpetanutest)

Kõige populaarsemateks õppimisvaldkondadeks olid ülekaalukalt sotsiaalteadused, äriminus ja õigus (vt joonis 3). Selle grupi sees eristus omakorda äriminus ja haldus, mida õppis viiendik lõpetanutest. Viie õppevaldkonna (tehnikatootmine ja ehitus; humanitaaria; loodus- ja täppisteadused; haridus; tervis ja heaolu) lõpetanute osakaal jäi 10–13% piiridesse ning teeninduse õppevaldkonna lõpetas 7% vilistlastest. Põllumajanduse valdkonna lõpetanute osakaal on vilistlaste seas väga väike (2%).

Ilmneb huvitav paradoks. Kuigi riik on prioriteediks seadnud reaavaldkondade toetamise, kus riigieelarvelisi õppekohti on märgatavalt rohkem kui sotsiaalteadustes (vastavalt 85% ja 15%), eelistavad paljud siiski omandada kõrghariduse sotsiaalteaduste valdkonnas. Järgnevalt otsimegi vastust küsimusele, miks see nii on.

Joonis 3. 2009. aasta vilistlaste jagunemine lõpetatud eriala ja õppevaldkonna alusel (% lõpetanutest)

Märkus: konkreetse valdkonna moodustavad õppesuunad on märgitud sinisega ning laiemad õppevaldkonnad oranžiga

5.3. Lõpetamisjärgne tegevus

Küsitluse läbiviimise hetkel ehk ligikaudu aasta pärast lõpetamist töötab 80% vilistlastest, neist kaks kolmandikku üksnes töötab ning kolmandik töötab ja õpib korraga. Kümnendik vilistlastest on pühendunud vaid õpingutele, 5% on kodused ning 4% töötud. Võrreldes üldise majandusliku olukorra ning töötuse määra kasvuga keskmiselt 5%-lt 2008. aastal kuni peaaegu 17%-ni 2010. aastal, on kõrghariduse omandanute hulgas töötute osakaal võrdlemisi madal.

Pärast lõpetamist siirdus otse tööturule enamik Tallinna Pedagoogilise Seminari lõpetanutest, vaid 8% otsustas õpinguid jätkata. Viimastest omakorda 7% ühendas töötamise ja õppimise. Eesti Maaülikooli lõpetanutest seevastu töötab pärast õpingute lõpetamist 40%, veerand töötab ja õpib samaaegselt ning viiendik jätkab ainult õpingutega. Õppijate osakaal on üldiselt suurem Tartus asuvate kõrgkoolide lõpetajate seas. Töötute osakaal on keskmisest kõrgem Mainori Kõrgkooli, Eesti Maaülikooli ning Eesti Kunstiakadeemia lõpetanute hulgas. Positiivne on ka see, et mitmete kõrgkoolide (Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, Sisekaitseakadeemia, Eesti Infotehnoloogia Kolledž, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Tartu Kõrgem Kunstikool, Lääne-Viru Rakenduskõrgkool) vilistlaste seas on töötute osakaal nullilähedane.

Kõige vähem siirdub pärast lõpetamist tööle 3-aastase bakalaureuseõppe lõpetanutest (32% üksnes töötab ning 40% töötab ja õpib), ainult edasistele õpingutele pühendub neist viiendik, mis on ka ootuspärane, kuna 3+2 õppes on bakalaureuseõpingute järgselt levinud õpingute jätkamine magistritasemel. Ülejäänud õppeastmete korral jääb ainult edasiõppijate osakaal alla 5%, sagedamini ühildatakse edasised õpingud ja töötamine (doktoriõppe lõpetanutest 20%, magistriõppe lõpetanutest keskmiselt

15%, integreeritud õppekava läbinutest jätkab õpinguid ja nende kõrvalt töötamist 6%). Töötute osakaal õppeastmete kaupa ei erine.

Pärast õpingute lõppu töötab (kas üksnes töötab või töötab ja õpib korraga) enam kui 70% lõpetanutest. Üksnes õpinguid jätkab viiendik humanitaaria ja kunstide ning loodus- ja täppisteaduste ning vaid 3% hariduse ning tervise ja heaolu valdkonna lõpetanutest. Töötuid on keskmisest enam põllumajanduse (7%) ning teeninduse (12%) valdkonna lõpetanute hulgas.

Kõrgkooli lõpetanute hulgas on kõige sagedasem töö leidmise viis (vt joonis 4) isikliku pakkumise saamine (27%) või paralleelselt õpingutega varem samal ametikohal töötamine (14%), tööportaalide kaudu sai töökoha 12% lõpetanutest, tööandjaga võttis ise ühendust 11%. Iga kümnes lõpetanu leidis tööpakkumise avalikust reklaamist või kasutas töö saamiseks sugulaste või tuttavate abi. Praktika aitas töökoha leidmisele kaasa 6% lõpetanute puhul. Ülejäänud töö leidmise viisid esinevad harvem. Võrdluseks: Statistikaameti andmetel said pooled 2010. aastal töö leidnutest ametisse sugulaste või tuttavate kaudu, 15% pöördus otse tööandja poole, 13% leidis töö töökuulutuse abil ning 3% Töötukassa vahendusel. Vaid 8% kõigist töölesaanutest sai isikliku pakkumise ning 4% alustas ettevõtlusega. Ülejäänud leidsid töö mõnel muul viisil. Neid arve kõrvaltades võib kokkuvõttes järeldada, et tööandjad hoiavad kõrghariduse omandanud spetsialistidel silma peal ning kõrghariduse omandanud kasutavad keskmise töötusjaga võrreldes töökoha leidmiseks märksa harvem tutvusi.

Tabel 1. Lõpetamisjärgne tegevus kõrgkoolide lõikes (% lõpetanutest)

Kõrgkool	töötan	töötan ja õpin	õpin	töötu	kodune	muu*
Keskmine	54	26	10	5	4	1
Tallinna Pedagoogiline Seminar	84	7	1	4	3	1
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	78	12	2	0	9	0
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	75	8	1	1	15	0
Sisekaitseakadeemia	75	17	3	0	6	0
Mainori Kõrgkool	72	10	8	7	4	0
Eesti Infotehnoloogia Kolledž	68	23	0	0	4	4
Tallinna Tehnikakõrgkool	62	29	4	4	0	0
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	59	36	4	0	2	0
Tallinna Tehnikaülikool	53	31	6	2	5	2
Tallinna Ülikool	52	29	10	4	4	1
Tartu Ülikool	46	30	15	3	5	2
Eesti Maaülikool	42	25	19	7	5	2
Tartu Kõrgem Kunstikool	41	32	9	0	9	9
Eesti Kunstiakadeemia	38	36	18	8	0	0

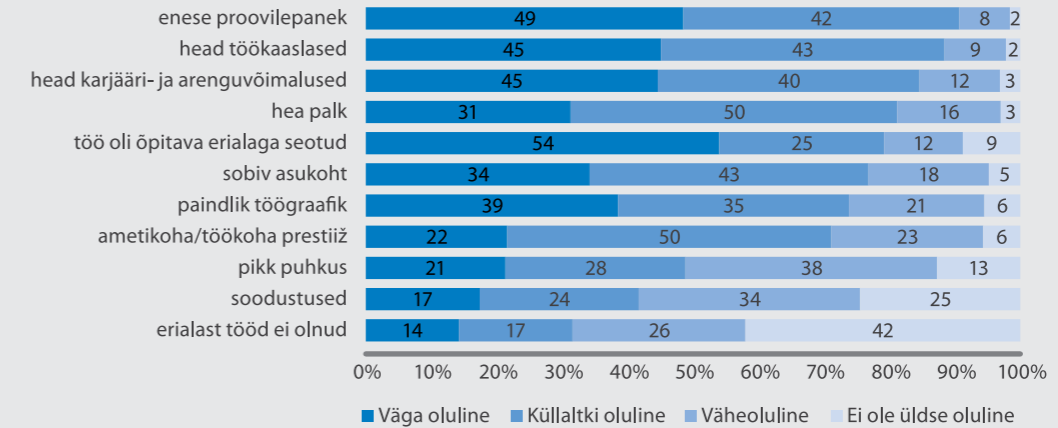
Märkus: * muu – näiteks kaitseväes, füüsilisest isikust ettevõtja jms

Joonis 4. Töökoha leidmise viisid (% töötavatest lõpetanutest)

Töökoha valimisel on vilistlaste jaoks väga oluline selle seotus õpitava erialaga, enese proovilepanek ehk väljakutsed, head töökaaslased ning karjääri- ja arenguvõimalused (vt joonis 5). Ka hea palk on töökoha valikul oluliseks teguriks. Veidi vähemolulisteks, kuid siiski tähtsateks, hinna-

takse töö valimisel töö asukohta, paindlikku graafikut ning ametikoha/töökoha prestiiži. Mitte eriti tähtsad tegurid töökoha valikul on pikk puhkus, pakutavad soodustused (sh õppelaenu kustutamine, ametiauto vms) ning asjaolu, et erialast tööd ei olnud võimalik leida.

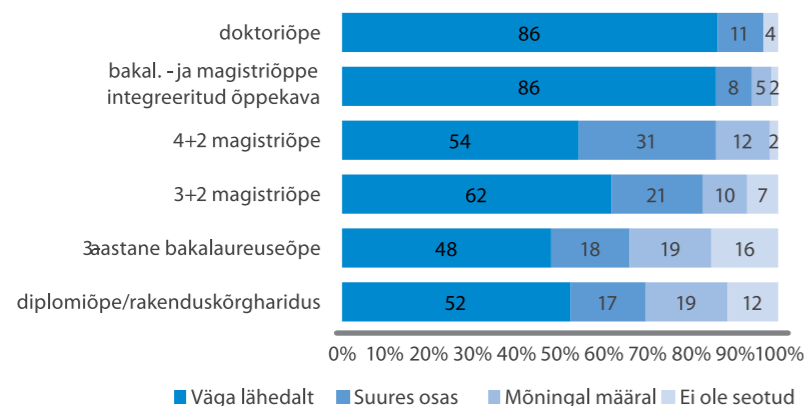

Joonis 5. Tegurite olulisus praeguse töökoha valimisel (% hinnangu andnutest, võimalik oli märkida mitu sobivat vastust)

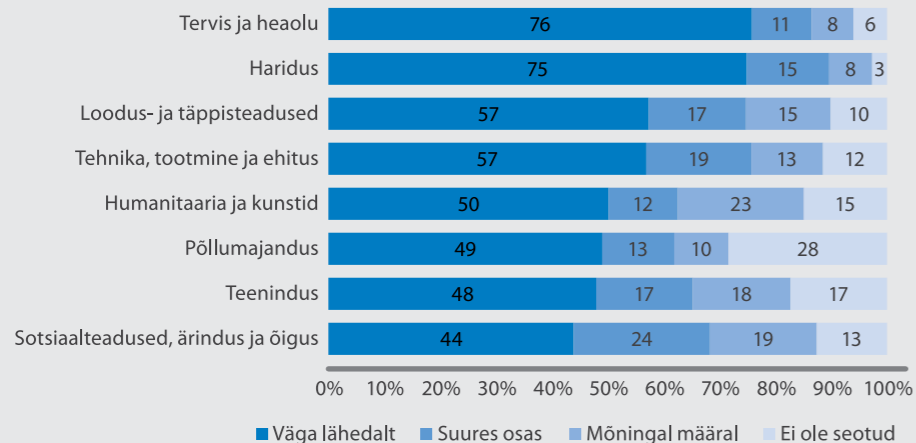
Selleks, et saada ülevaadet lõpetanute töötamisest erialasel positsioonil, küsiti neilt, millisel määral on lõpetamisjärgse töökoha ülesanded seotud õpitud erialaga. 55% hetkel töötavatest vilistlastest kinnitab, et nende praegune töö on väga lähedalt õpitud erialaga seotud, ligikaudu viiendiku lõpetanute töö on suures osas erialaga seotud. Vilistlastest 16% töö on vaid mõningal määral erialane ning 11% ei tööta üldse erialaga seotud ametikohal²⁹.

Valitud töö seotus õpitud erialaga on seda kõrgem, mida kõrgem õppeaste on lõpetatud. See tähendab, et edasiõppijad on endale sobiva eriala leidnud ja eelistavad ka selles valdkonnas töötamist. Sagedamini töötavad erialaga tihedalt seotud (kas väga lähedalt või suures osas) ametikohal doktoriõppe ning bakalaureuse- ja magistriõppe integreeritud õppekava lõpetanud (vt joonis 6). Magistriõpingute lõpetanute töö on suures osas erialaga seotud keskmiselt 84% juhtudest. Vähem töötavad erialaga seotud kohal bakalaureuseõpingute lõpetanud, viimastega võrreldes töötavad diplomioõppe ning rakendus- kõrgharidusõppe lõpetanud sagedamini erialaga seotud positsioonidel.

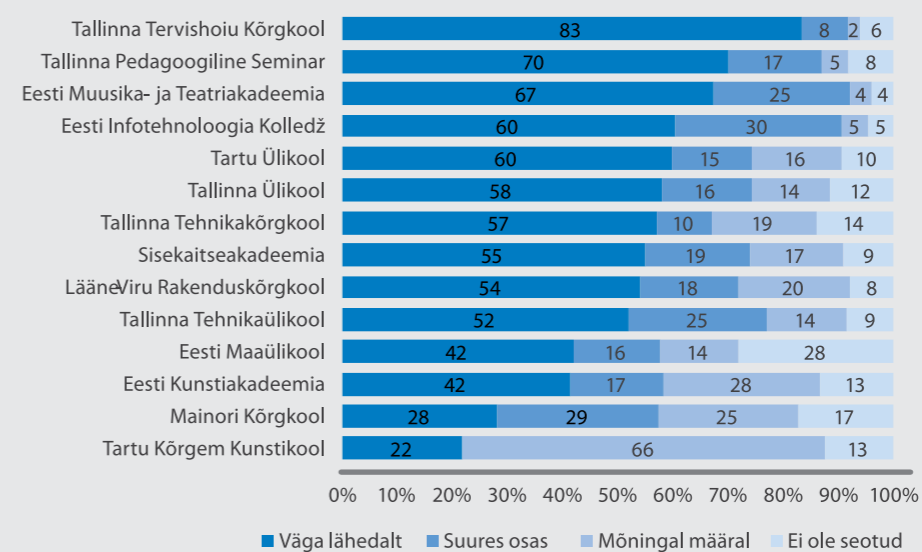
²⁹ Kuivõrd valimi mahud on õppevaldkondade kaupa usaldusväärsete üldistuste tegemiseks liialt madalad, ei tooda siinkohal ära analüüsitulemusi õppevaldkondade lõikes.

Joonis 6. Praeguse töö seotus õpitud erialaga lõpetatud õppeastmete järgi (% lõpetanutest)

Joonis 7. Praeguse töö seotus erialaga lõpetatud õppevaldkonna lõikes (% lõpetanutest)

Joonis 8. Praeguse töö seotus erialaga lõpetatud kõrgkooli lõikes (%)

Lõpetatud erialal töötavad enam tervise ja heaolu (87%), hariduse (90%), tehnika, tootmise ja ehituse (76%) ning loodus- ja täppisteaduste (74%) lõpetanud (vt joonis 7). Erialaga mitteseotud töö valivad sagedamini põllumajanduse valdkonna lõpetanud (28%).

Lõpetatud koolide kaupa töötavad erialasel ametikohal sagedamini rakenduslike kõrgkoolide lõpetajad. Erialasel tööle leiavad vähem rakendust Tartu Kõrgema Kunstikooli, Mainori Kõrgkooli, Eesti Kunstiakadeemia ning Eesti Maaülikooli vilistlased (vt joonis 8). Neil, kelle töö ei olnud õpitud erialaga seotud, paluti hinnata nõustumist erinevate väidetega erialal mittetöötamise põhjuste kohta. Kõige sagedamini nõustuvad lõpetanud väitega, et ei ole leidnud erialast tööd (75%); kaks lõpetanut kolmest nõustus, et töö pole erialane, kuna nad töötasid sellel kohal juba

õpingute ajal. Pooled vilistlastest nõustusid väitega, et palk ja muud töötingimused on erialase tööga võrreldes paremad või et elukohas polnud erialast tööd. Praeguse töö huvipakkuvus aga pole enamasti oluline põhjus erialal mitte töötamiseks (65%).

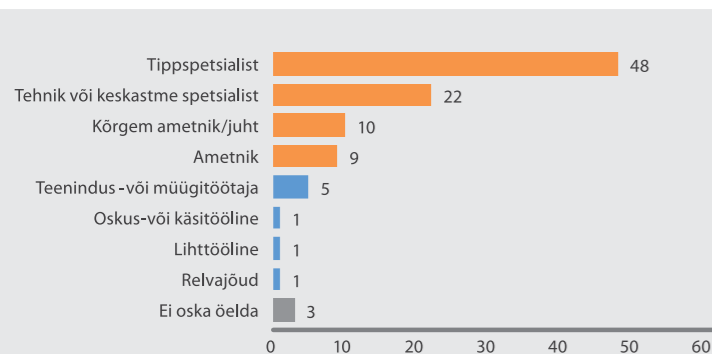
Erialal mittetöötamise põhjused on lõpetatud õppevaldkondade kaupa erinevad³⁰ (vt tabel 2). Erialase töö mitteleidmine on suurimaks probleemiks põllumajanduse, teeninduse ja tehnika, tootmise ja ehituse valdkonna lõpetanute seas ning tunduvalt väiksemaks probleemiks hariduses, kus valdavalt ei asunud erialasele tööle seetõttu, et samal töökohal töötati juba õpingute ajal. Parempalk on oluline tervise ja heaolu valdkonna lõpetanute hulgas.

³⁰ Koolide kaupa sarnase analüüsi tegemisest loobuti, kuivõrd valimite mahud on selle küsimuse puhul üldistuste tegemiseks liialt väikesed.

Tabel 2. Väidetega, miks praegune töö pole erialane, nõustujate osakaal lõpetatud õppevaldkonna järgi (%)

Õppevaldkond	ei ole leidnud erialast tööd	töötasin sellel kohal juba õpingute ajal	palk ja muud töötingimused on paremad	elukohas ei olnud erialast tööd	antud töö on huvitavam
Haridus	53	89	58	50	18
Humanitaaria ja kunstid	75	50	68	52	39
Sotsiaalteadused, ärimus ja õigus	69	52	45	46	31
Loodus- ja täppisteadused	70	43	67	55	36
Tehnika, tootmine ja ehitus	84	52	40	46	45
Põllumajandus	91	46	73	73	36
Tervis ja heaolu	57	50	89	54	39
Teenindus	90	66	46	62	34

Märkus: nõustujate ehk „nõustun täiesti“ ja „pigem nõustun“ vastajate osakaal

Joonis 9. Lõpetanute tööalane positsioon (% töötavatest lõpetanutest, oranžiga on tähistatud nn valgekraede ja sinisega sinikraede ametikohad)

Suur osa lõpetanutest on n-ö valgekraed, mis selgitab ka töötuse madalat määra vilistlaste hulgas, võrreldes Eesti keskmise töötuse määraga (Statistikaameti andmetel on töötute osakaal valgekraede hulgas 4–8% ning sinikraede hulgas 10–24%). Ligikaudu pooled töötavatest lõpetanutest on tippspetsialistid, viiendik tehnikud või keskastme spetsialistid, kümnendik kõrgemad ametnikud või juhid ning sama palju ametnikud. 5% on leidnud rakendust teenindus- või müügitöötajana ning 1% oskus- või käsitöölisena, lihttöölisena ning relvajõudes (vt joonis 9). 3% vilistlastest ei osanud oma tööalast positsiooni määratleda.

Sinikraesid on rohkem madala õppeastme lõpetanute hulgas. Diplomiõppe ja rakenduskõrghariduse omandanute ning bakalaureuseõppe lõpetanute seas on sinikraesid 12%, 3+2 ja 4+2 magistriõppe lõpetanute seas 3–4% ning integreeritud õppekava lõpetanute ning doktoriõppe lõpetanute seas sinikraesid ei ole.

Töötavate vilistlastelt küsiti, millist haridusastet eeldatakse nende praegusel ametikohal. Kolm neljandikku lõpetanutest vastas, et nende praegusel ametikohal eeldatakse kõrgharidust, 11%-l juhtudest keskharidust, 4% kutseharidust, 6% polnud haridusaste vastaval ametikohal oluline ning 4% vilistlastest ei osanud öelda, millist haridusastet nende ametikohal oodatakse. Kõrgharidust eeldaval ametikohal on pooltel juhtudel eelduseks bakalaureusekraad, 27%-l positsioonidest eeldatakse magistrakraadi, 18%-l juhtudest piisab rakenduskõrgharidusest ning vaid 3%-l ametikohtadest eeldatakse doktorikraadi.

Rakendusliku kõrghariduse lõpetanud, kelles tööandja näeb oma eriala praktiliste oskustega spetsialisti, töötavad suuresti vastaval haridust nõudval ametikohal (40% töötavatest lõpetanutest), kuid leiavad sageli (27%) rakendust ka bakalaureusekraadi/akadeemilist haridust nõudval ametikohtadel. 3-aastase bakalaureuseõppe lõpetanutest töötavad kolm neljandikku kõrgharidust nõudval ametikohal ja neljandik madalamat haridust nõudval positsioonil. Õpingute jätkamine magistrantuuris

võimaldab saada täiendavaid erialaseid teadmisi ning mõningal määral parandada oma konkurentsivõimet tööturul ja sissetulekute taset (vt tabel 3). Doktoriõppe lõpetanute töötavad pooled vastavat haridust nõudval ametikohal, kuid selliseid ametikohti pole piisavalt ning sageli ei tunnusta tööandjad akadeemilist haridust piisavalt kõrgelt (nt palk pole kuigi palju kõrgem kui magistriõppe lõpetanutel).

See, et märkimisväärne osa magistriõppe ja doktoriõppe lõpetanutest töötavad madalamat haridusastet nõudval ametikohtadel, on selgitatav sellega, et paljudel töökohtadel eeldatakse üksnes kõrghariduse olemasolu, määratlemata täpsemalt õppeastet.

Integreeritud õppekava lõpetanud töötavad üldjuhul (71%) magistrakraadi nõudval positsioonil ning 15%-l juhtudest bakalaureusekraadi nõudval ametikohal, madalamat haridusastet või doktorikraadi eeldaval ametikohal töötab 14% lõpetanutest.

Tabel 3. Lõpetatud õppeaste ning ametikohal nõutav haridustase (% töötavatest vilistlastest)

Lõpetatud õppeaste	Ametikohal nõutav haridustase						
	Haridustase pole oluline	Keskharidus	Kutseharidus	Rakendus-kõrgharidus	Bakalaureusekraad	Magistrikraad	Doktorikraad
Keskmine	6	11	5	14	41	21	2
Diplomiõppe/rakenduskõrgharidus	7	15	9	40	27	2	
3-aastane bakalaureuseõpe	9	14	4	3	56	13	
3+2 magistriõpe	2	4	2	3	38	48	2
4+2 magistriõpe	4	5	2	6	52	31	0
Doktoriõpe					5	41	54
Integreeritud õppekava		1	3	3	15	71	7

Kokkuvõttes võib öelda, et kuigi kõrghariduse omandanud töötavad suures osas ametikohtadel, mis nõuavad omandatud kraadi, siis leidub märgatav hulk neid, kes töötavad madalamat haridusastet nõudval ametikohal. Kõrgemat haridusastet nõudval ametikohal töötavad sagedamini rakenduskõrgharidus- või diplomioõppe lõpetanud ning bakalaureusekraadi kaitsnud, st madalama õppeastme lõpetanud.

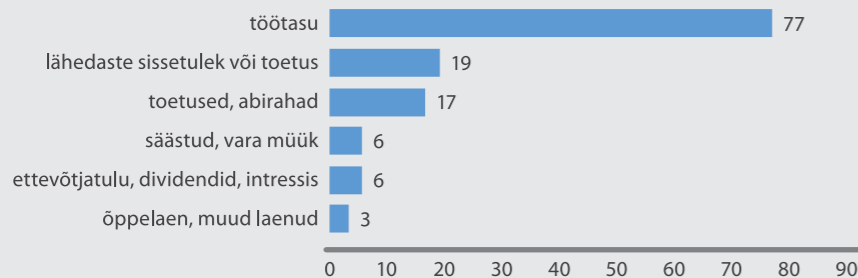
5.4. Lõpetanute sissetulekud

Kolm neljandikku lõpetanutest saab aasta pärast lõpetamist töö eest tasu, ligikaudu viiendikku lõpetanutest toetavad sissetulekuga nende lähedased (abikaasa/elukaaslane, vanemad või teised sugulased), lõpetanutest 17% puhul moodustavad sissetuleku erinevad toetused (sh näiteks lastetoetus, sotsiaaltoetus, toimetulekutoetus), abirahad, alimendid, pension või stipendium. Sääste või vara müügist saadud sissetulekut kasutab 6% vilistlastest, sarnaselt saab 6% lõpetanutest sissetulekuna ettevõtjatulu, dividende või intresse (vt joonis 10). Õppelaenu ja või muu laenu märkis sissetulekuks 3% vilistlastest.

Lõpetanute käest küsiti nende põhitöökohta sissetuleku kohta. Kõige levinum brutotöötasu jääb vahemikku 9 000 kuni 12 000 krooni, mis on samas suurusjärgus Eesti keskmisega (vt joonis 11).

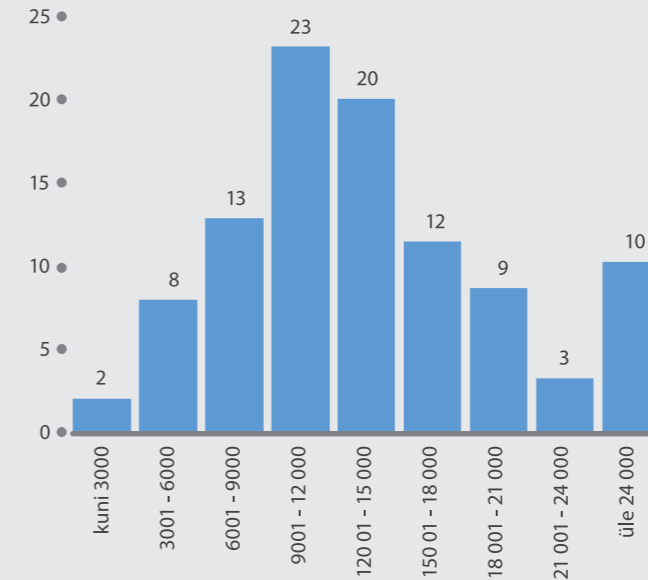
Õppeastmeti on palgataseme jaotus erinev ning ootuspäraselt kehtib seos, et kõrgema õppeastme lõpetanutel on palgad kõrgemad (vt joonis 12). Erandiks on diplomi- ja rakenduskõrgharidusõppe lõpetanud, kelle seas on bakalaureusekraadi omandanutega võrreldes kõige madalama palgagrupi esindajaid ligi poole vähem ning kes palgajao- tuselt sarnanevad 4+2 magistriõppe lõpetanutele.

Kõige kõrgemat palka teenivad 4+2 magistriõppe lõpetanud, kellest kaks kolmandikku teenivad kuus enam kui 15 000 krooni ning neljandik teenib keskmist palka. Keskmisest vähem teenib 8% nimetatud õppeastme lõpetanutest. Bakalaureuseõppe ja magistriõppe integreeritud õppekava ning doktoriõppe lõpetanutest kolmandik teenivad 9 000 kuni 15 000 krooni kuus ning kõrgemat palka saavad enam kui pooled lõpetanutest.

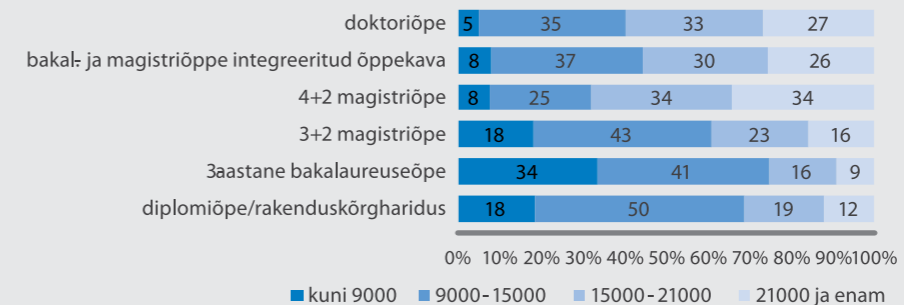

Joonis 10. Lõpetanute sissetulekute jaotus aasta pärast lõpetamist (% lõpetanutest)

Märkus: kuna võimalik oli valida mitu varianti, siis ei ole kategooriate summa võrdne 100%-ga

Joonis 11. Töötavate lõpetanute põhitöökohta brutopalk kroonides (% vastanud lõpetanutest)

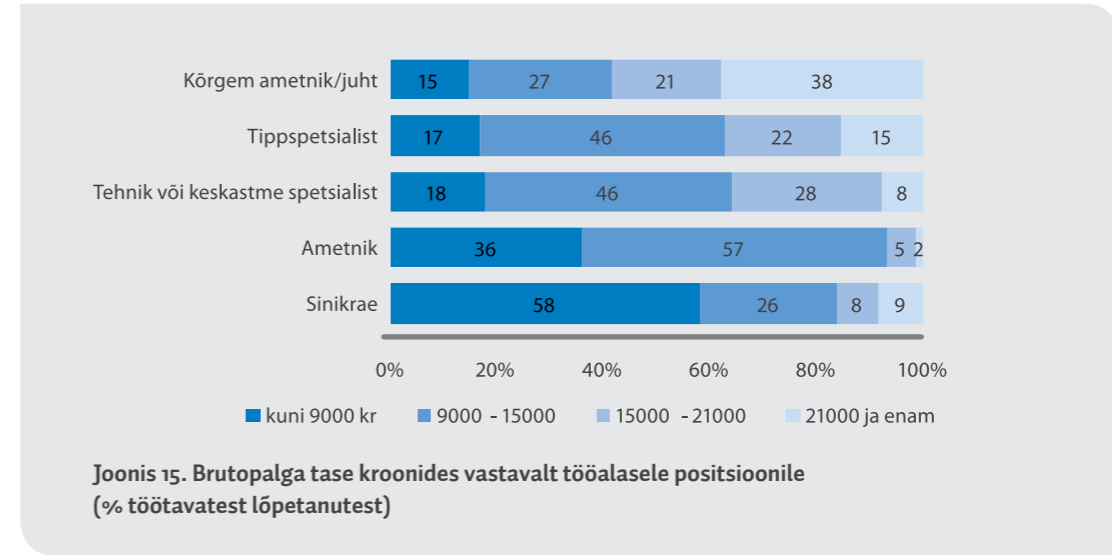
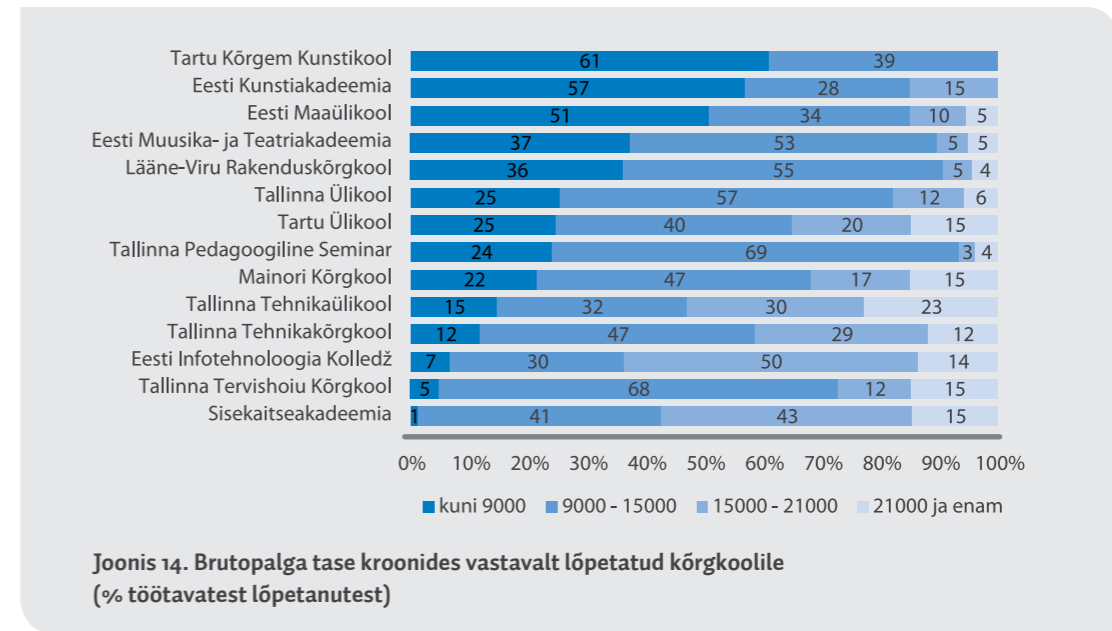
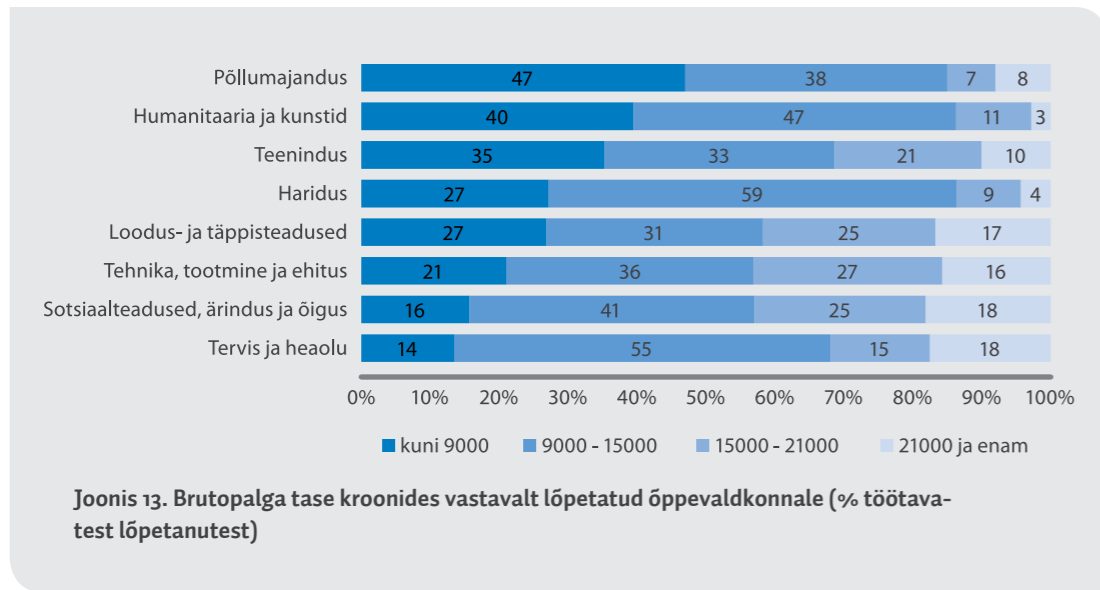

Joonis 12. Brutopalka tase kroonides vastavalt lõpetatud õppeastmele (% töötavatest lõpetanutest)

Enamasti saavad keskmist või sellest madalamat palka põllumajanduse (85%), humanitaaria ja kunstide (87%) ning hariduse (86%) valdkonna lõpetanud (vt joonis 13). Ka teenindusvaldkonnas on keskmise või sellest madalama palga saajate osakaal suhteliselt kõrge (68%), samas teenib kolmandik selle valdkonna lõpetanutest enam kui 15 000 krooni kuus. Loodus- ja täppisteaduste, tehnikaalade ja sotsiaalvaldkonna lõpetanute hulgas on keskmisest kõrgemat palka saavate osakaal 43%, keskmist palka saab kolmandik loodus- ja täppisteaduste ning tehnikaalade ning 40% sotsiaalvaldkonna lõpetanutest. Keskmisest vähem teenivad nimetatud valdkondade lõpetanute vastavalt 27%, 21% ja 16%. 86% tervise ja heaolu valdkonna lõpetanutest teenib kuus enam kui 9000 krooni.

Kõrgkoolide kaupa on suurem sissetulek neil, kes on lõpetanud kas tervise ja heaolu valdkonna, sotsiaalvaldkonna või mõne tehnikaala (vt joonis 14). Teiste koolidega võrreldes saavad keskmist ja sellest kõrgemat palka Eesti Infotehnoloogia Kolledži, Sisekaitseakadeemia ning Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli lõpetanud.

Vastavalt ametialasele positsioonile on palk ootuspäraselt suurem kõrgematel ametnikel ning juhtidel (vt joonis 15). Tippspetsialistid, tehnikud või keskastme spetsialistid teenivad samuti keskmist või sellest kõrgemat palka. Ametnikena töötavad lõpetanud teenivad enamasti 9 000 kuni 15 000 krooni kuus, kolmandiku palk on väiksem kui 9 000 krooni ning kõrgepalgalisi on ametnike hulgas 7%.

5.5. Kokkuvõte

Eesti tööturul edukalt hakkamasaamiseks on oluline nii õppevaldkonna kui ka kõrgkooli valik. 2009. aasta vilistlasuuringu tulemused näitavad selgesti, et tudengite seas populaarsemates valdkondades ollakse ka tööturul tunduvalt edukamad.

Kuigi põllumajanduse valdkonna lõpetanute osakaal on vilistlaste hulgas väga väike, on nad pärast õpingute lõpetamist töö leidmisel keerukas olukorras – peaaegu 40% põllumajanduse valdkonna lõpetanutest töötab mitteerialasel töökohal. Selle põhjuseks on raskused erialase töö leidmisel ning valdkonnas makstavad madalad palgad. Sarnases olukorras on ka humanitaaria ning kunstide, teeninduse ning tehnika, tootmise ning ehituse õppevaldkonna lõpetanud, kel on pärast lõpetamist keeruline elukohas erialast tööd leida. Ka palgad on põllumajanduse, humanitaaria ja kunstide ning teeninduse erialadel teiste õppevaldkonna lõpetanute palkadega võrreldes madalad.

Hariduse valdkonna lõpetanud töötavad suures osas omandatud erialal ning need, kes ei tööta erialasel töökohal, on valiku teinud eelkõige seepärast, et töötasid juba õpingute ajal mitteerialasel töökohal. Sotsiaalteaduste, nagu ka humanitaaria ja kunstide õppesuuna lõpetanute, töötab võrreldes loodus- ja täppisteaduste ning tehnika, tootmise ja ehituse valdkonna lõpetanutega märksa väiksem osa erialasel tööl. Humanitaaria ja kunstide puhul on põhjuseks erialase töö mitteleidmine ja valdkonnas makstav madal palk. Sotsiaalteaduste lõpetajate palgad on teiste õppevaldkondadega võrreldes tunduvalt kõrgemad, mis on ühtlasi ka selgituseks, miks hoolimata riigieelarveliste õppekohade vähesusest on see õppevaldkond jätkuvalt Eestis väga populaarne. Laiapõhjaline haridus pakub rohkem valikuvõimalusi ning võimaldab töötada erinevatel ametikohtadel nii õpingute ajal kui ka pärast lõpetamist.

Kõrgkoolide võrdluses eristuvad positiivsete näidetena selgelt Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Tallinna Pedagoogiline Seminar, Tallinna Tervishoiukõrgkool ja Eesti Infotehnoloogia Kolledž, mille vilistlastest suurem osa (80%) leiab erialase töökoha. Enamiku avalik-õiguslike kõrgkoolide lõpetajatest on rakenduslikku kõrgharidust andvate õppeasutuste lõpetajatega võrreldes pärast õpingute lõpetamist erialasel tööl hõivatud märksa väiksem osa.

Maaülikooli nagu ka Eesti Kunstiakadeemia vilistlaste seas on töötuse määr kõrge – 7%. Mainori ülikooli lõpetajad on samuti ebasoodsas seisus – enam kui pooled vilistlastest töötavad lõpetamise järgselt mitteerialasel töökohal.

Töötasu alusel eristub teistest kõrgkoolidest selgelt Eesti Infotehnoloogia Kolledž, mille lõpetanutest pooled teenivad vähemalt 15 000 krooni kuus. Kõrgepalgaliste osakaal on märkimisväärne ka Tallinna Tehnikaülikooli ja Sisekaitseakadeemia lõpetanute seas. Seevastu Tartu Kõrgema Kunstikooli, Eesti Kunstiakadeemia ja Eesti Maaülikooli lõpetanutest enam kui pooled teenivad kuus vähem kui 9 000 krooni.

Oluliselt enam hindavad tööandjad rakenduslike erialade lõpetanuid, kes käivad õppekava raames praktilal ning töötavad ka õpingute ajal. Viimane annab tudengitele lõpetamise ajaks olulise töökogemuse ning võimaldab tööturul edukalt hakkama saada. Seega on eriala ja kõrgkooli valik tööturule sisenemise ning erialasel positsioonil töötamise seisukohast tähtis.

6 NOORTELE SUUNATUD TÖÖTURUTEENUSED

Kirsti Nurmela

6.1. Sissejuhatus

Tööturule sisenemine võib olla noortele väga keeruline protsess, seda eriti raskes majandussituatsioonis. Juhul, kui iseseisvalt töö leidmine ei õnnestu, on noortel võimalus registreeruda Töötukassas, mis tagab neile ligipääsu pakutavatele tööturuteenustele ja -toetustele. Noorena töötuks jäämine mõjutab ka tulevikuväljavaateid ning suurendab töötuse riski hilisemas tööelus. Seetõttu vaadeldakse nii Eesti kui ka paljude teiste riikide tööpoliitikas noori eraldi tööturu riskirühmana, kelle tööle rakendumine võib olla raskendatud ning kelle iseloomulike vajadustega tuleb tööturuteenuste pakkumisel arvestada. Eesti tööturuteenuste ja -toetuste seaduse kohaselt kuuluvad tööturu riskirühma 16–24-aastased töötud. See on ka Töötukassas töötuna registreerimise vanusepiirang – alla 16-aastased ei saa ennast töötuna arvele võtta. Küll aga saavad vähemalt 13-aastased registreerida ennast Töötukassas tööotsijaks. See annab siiski ligipääsu vaid väga piiratud tööturuteenuste valikule³¹.

Ka noorte tööturu probleemidele lähenemine on väga mitmekülgne ning hõlmab väga erinevaid valdkondi nii tööturupoliitika kui ka hariduse valdkonnas (sh noortele suuna-

tud karjääriteenuste arendamine, tööturu ja tasemeõppe tugevam seostamine jne). Käesolev artikkel keskendub Töötukassa kaudu noortele suunatud tööturuteenustele. Kuna töötuks on võimalik end registreerida alates 16. eluaastast, käsitletakse peatükis noortena 16–24-aastaseid. Peatükis vaadeldakse, milliseid võimalusi ning toetust pakutakse noortele töötutele tööturule sisenemisel ning nii palju, kui olemasolevad andmed lubavad, ka seda, kui palju just noored neid teenuseid ja toetusi kasutavad. Olemasolevatele uuringutele tuginedes (nt Leetmaa jt 2003, Jürgenson jt 2010, Võrk jt 2010) tuuakse välja teenuste tulemuslikkuse hinnanguid.

6.2. Noorte pöördumine Töötukassasse

Töötusest rääkides viidatakse sageli kahele erinevale numbrile – Statistikaameti küsitlusuuringu andmed (Eesti tööjõu-uuringu põhjal), mille töötuse näitajad on reeglina suuremad, ning Töötukassa registreeritud töötute andmed, mis on suurusjärgu võrra väiksemad. Kui Statistikaameti andmetes võetakse aluseks inimeste endi ütlused oma tööturu staatuse kohta esindusliku valimi põhjal, siis Töötukassa tugineb sellele, kui paljud inimesed on ennast töötuna arvele võtnud. Seega katab Statistikaameti andmestik ka neid töötuid, kes ei ole

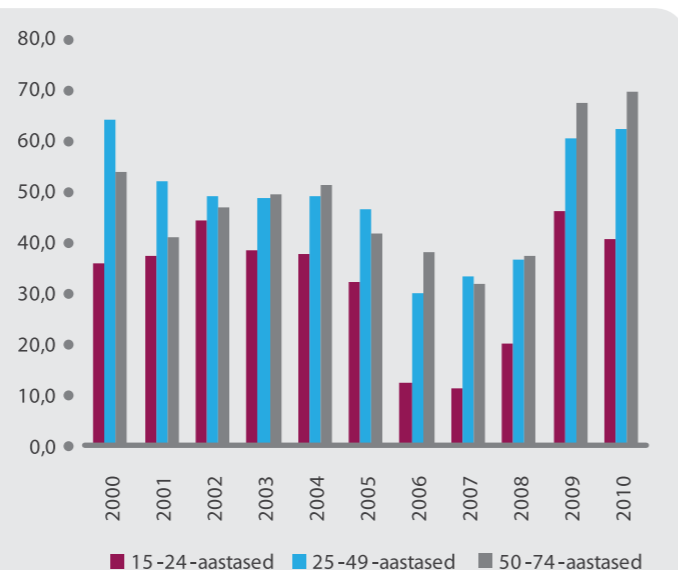
³¹ Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse kohaselt osutatakse tööotsijana arvel olevale isikule teavitamist tööturu olukorrast ning tööturuteenustest ja -toetustest, töövahendust ning karjäärinõustamist.

Töötukassa poole pöördunud või ei ole seda veel teinud ning eelistavad tööd ise otsida. Kuivõrd tööturuteenused on suuremas osas kättesaadavad vaid registreeritud töötutele³², siis tuleb Töötukassa noorte toetamise võimaluste analüüsimisel silmas pidada seda, kui paljud töötud noored üldse Töötukassasse pöörduvad.

Statistikaameti andmetel pöördus 2010. aastal Töötukassa (kuni 1. mai 2009 Tööturuameti) poole 59,5% kõigist töötutest. See osakaal kasvas tunduvalt majanduskriisi aastatel, mil pakutavaid töökohti oli vähe ning inimestel endal seetõttu keerulisem tööd leida. Veel majanduskasvu tippaastatel (2006–2007) pöördus tööturuameti poole vaid umbes kolmandik töötutest (28%). Võrreldes Töötukassas registreerumist erinevate vanuserühmade seas, siis on näha, et 15–24-aastased noored töötud pöörduvad tööhõiveameti poole reeglina harvem (vt joonis 1). 2010. aastal registreerus Töötukassas 40,6% noortest töötutest, samas kui 2006. aastal tegi seda vaid 12%. Seega on majanduskriisi tulemusena laienenud Töötukassa klientuur noorte töötute seas, andes Töötukassale paremaid võimalusi noorte aitamiseks. Kuid Töötukassa klientuuri hulka kuulub siiski vaid alla poole noortest töötutest – kõik ülejäänud jäävad Töötukassa haardeulatuses välja. Suuremale osale tööturuteenustest saadakse ligipääs alles 16. eluaastast, mil saab ennast Töötukassas töötuna registreerida. Seega võib teatud juhtudel Töötukassasse tulematajätmise põhjuseks olla ka liiga madal vanus, mistõttu ei kvalifitseeruta tööturuteenustele. Tõenäoliselt on siiski tegemist marginaalse arvuga juhtudest.

³² Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse alusel pakutakse Töötukassas töötajana registreerunutele ja täiskoormusega õppes õppivale töötule tööturuteenustena tööturu olukorrast ning tööturuteenustest ja -toetustest teavitamist, töövahendust ja karjääriinõustamist. Isikutel, kes ei ole töötud või töötajana arvele võetud, on õigus saada teavet tööturu olukorrast, tööturuteenustest ja -toetustest. Inimestele, kes ei ole end töötuks registreerinud, pakutakse täiendavaid teenuseid ka ESF programmi „Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine 2007–2013“ raames.

Veel 2009. aastal toodi kõigi töötute seas Töötukassa poole pöördumatajätmise sagedasimaks põhjuseks asjaolu, et Töötukassasse pöördumiseks ei tekkinud vajadust, saadi iseseisvalt hakkama (38% pöördumatajätmise põhjustest Statistikaameti andmetel). 2010. aastaks oli märgatavalt kasvanud nende inimeste osakaal, kes ütlesid, et neil ei olnud õigust saada töötuskindlustushüvitist/töötutoetust. Majanduskasvu aastatel toodi sagedasimaks põhjuseks, et sobivat tööd ei olnud Töötukassa kaudu saada. Arvatavasti said sellel perioodil töötud valida erinevate pakkumiste vahel ning ei leidnud seetõttu vajadust tööpakkumiste saamiseks Töötukassa poole pöörduda. Paraku ei ole infot Töötukassasse pöördumatajätmise põhjuste kohta vanuserühmade kaupa.

Joonis 1. Töötukassa (Tööturuameti) poole pöördunud töötud vanuserühmade kaupa (%)

Allikas: Eesti Statistikaamet, autori arvutused

Lisaks Töötukassasse pöördumisele tuleb teenustele ligipääsu hindamiseks arvesse võtta ka seda, kui paljud registreerunud osalevad tööturuteenustes. Eesti puhul on ühe probleemina sageli esile toodud madalat tööturuteenuste osalemise osakaalu (vt nt Võrk jt 2010). Tööturuteenuste pakkumise jälgimiseks kasutatakse ühe indikaatorina tööturumeetmetes osalejate osakaalu töötada soovivate isikute seas (Euroopa Komisjon 2010). Võrk jt (2010) on välja toonud, et aktiivsetes tööpoliitika meetmetes osalejate arv 100 töötada sooviva inimese kohta oli Eurostati andmetel 2007. aasta Eestis kõigest 2,1, samas kui ELi keskmine oli 34,2. Suuremas osas riikides jääb see vahemikku 20–50. Uuringus toodud arvutuste kohaselt on viimastel aastatel meetmetes osalemine küll kasvanud, ulatudes 2009. aastal ligi 9%-ni, kuid jääb siiski oluliselt alla Euroopa Liidu riikide keskmisele (Võrk jt 2010).

Võttes aluseks Statistikaameti ja Eurostati andmed 2007. aasta kohta, on aktiivsetes tööturuteenustes osalejaid 100 töötada sooviva isiku kohta 15–24-aastaste vanuserühmas 2,3. Uuemad andmed selle indikaatori kohta paraku puuduvad. Seega on tööturuteenustes osalemine ühtlaselt madal nii kõigi töötute kui ka noorte vanuserühma seas. Samas tuleb siinkohal silmas pidada, et tööturuteenustes osalejate arv ei sisalda nende isikute arvu, kes osalevad Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) rahastatud projektides, mistõttu võib tegelik tööturuteenustes osalejate hulk olla mõnevõrra suurem.

6.3. Noortele suunatud tööturuteenused

6.3.1. Nõustamisteenused

Noortele töötutele pakutavate tööturuteenuste seas on kõige enam levinud nõustamine erialaste valikute kohta, kuivõrd sageli pole esmakordselt tööturule sisenevatel noortel teadmisi tööturu võimaluste või erialaste valikute kohta. Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse kohaselt on karjääriinõustamise teenuse eesmärk nõustada isikut töö-

ja kutsevaliku, töö saamise ja karjääri kujundamise küsimustes. Töötukassa regionaalsetes büroodes on avatud karjääriinfo toad, kust saab infot töötamiseks kohta ning nõu karjäärialaste valikute tegemisel. Karjääriinfo toad on avatud kõigile soovijatele, mis tähendab, et sellele teenusele ei kehti vanusepiirang ning sinna võivad pöörduda ka Töötukassas mitteregistreerunud noored. Varasemate uuringute põhjal on välja toodud, et tööotsingualane abi on üks edukamaid ja vähemkulukamaid aktiivse tööpoliitika programme, eriti majanduskasvu perioodil. Samas ei ole see eriti tulemuslik vahend pikaajaliselt töötute ja noorte tööturule toomisel. Positiivsemaid tulemusi on nimetatud sihtgruppide puhul andnud tööotsingualase abi kombineerimine teiste aktiivse tööpoliitika meetmetega (Leetmaa jt 2003). Karjääriinõustamise teenuse tulemuslikkust ning mõju erinevatele sihtrühmadele ei ole Eesti näitel analüüsitud. Küll aga võib välja tuua, et karjääriinõustamine on kõige enam kasutatud tööturuteenus – 2010. aastal sai Töötukassa andmetel karjääriinõustamist 18 256 inimest, mis teeb selle osalejate arvu poolest kõige suurema mahuga tööturuteenuseks. Kuigi aasta varem oli osalejate arv veelgi suurem (aasta jooksul vähenenud ligi veerandi võrra), moodustasid erinevad nõustamisteenused 2009. aasta andmetel ikkagi vaid 1,2% kõigist aktiivsete tööturumeetmete kuludest³³. Seega on ka Eesti näitel tegemist suure osalejate arvu, kuid madalate kuludega teenusega. Paraku puudub ülevaade, kui paljud noored registreeritud töötud saavad karjääriinõustamist ning mil määral kombineeritakse seda teiste tööturuteenustega.

6.3.2. Tööpraktika

Sageli on just noorte töötute probleemiks kas puuduv või vähene varasem töökogemus. See vähendab noorte konkurentsivõimet kogenud töötajate kõrval. Töökogemuse

³³ Tuginetud on Töötukassa andmetele perioodil 1.05–31.12.2009. Kuludid on arvestatud alates hetkest, mil Töötukassa võttis üle Tööturuameti kohustused.

olulisust rõhutab ka asjaolu, et suurem osa Eesti noortest omandavad eelkõige üldharidust ning vähem erialast haridust. 2008. aasta andmetel õpib vaid 31% õpilastest kutsehariduse suunal, samas kui EL-27 riikides keskmiselt ulatub see osakaal 52%-ni³⁴ (Euroopa Komisjon 2009). Seetõttu annab tööandjale noorte oskustest aimu eelkõige töökogemus ning mitte omandatud haridus. Varasema töökogemuse olulisust on rõhutatud ka kõrghariduse puhul (vt Oras jt 2010). Eesti puhul oli 2009. aasta andmete järgi 62% kõigist 15–24-aastastest töötutest varem töötanud (Siimer, Malk 2010)³⁵. Saar (2004) on välja toonud, et 2–5-aastase töökogemusega inimeste grupis on töötuse risk oluliselt madalam võrreldes nendega, kellel on kuni kaks aastat töökogemust. Samas ei ole erilisi erinevusi 2–5-aastase töökogemusega ning kogenumate inimeste töötuse riski vahel, nagu see on mõnes teises riigis (Saar, 2004). Seega piisab Eestis, erinevalt teistest riikidest, töötuse riski vähendamiseks suhteliselt lühikesest töökogemusest. Paraku ei ole hilisemaid andmeid selle kohta, kas need järeldused kehtivad ka tänasel tööturul.

Töötukassa tööpaktika teenusega pakutakse noortele töötutele võimalust kuni nelja kuu vältel omandada töökogemusi või täiendada ametialaseid oskuseid ja teadmisi. Praktikat korraldatakse tööandja juures, reaalses töösituatsioonis ning tööandja juhendamisel. Tööpaktika teenuse hindamine on toonud välja, et keerulises majandussituatsioonis toimus tööpaktika kasutamise eesmärkides nihe oskuste ja teadmiste omandamiselt ajutise hõives hoidmise suunas (Jürgenson jt 2010). Olemasolevad andmed viitavad, et kõigist 2008. aastal tööpaktika edukatest lõpetajatest leidis kuu kuu jooksul rakendust 49%,

³⁴ Arvesse on võetud õpilaste jaotust õppeprogrammide vahel teise taseme hariduses (ISCED 3: üldkeskharidus, kutsekeskharidus põhihariduse baasil, keskeriharidus põhihariduse baasil, kutseõpe põhihariduse baasil).

³⁵ Siinkohal on aluseks Statistikaameti tööjõu-uuringu tulemused. Seega on siia hulka arvatud küsitlusandmete põhjal kõik noored töötud, ka need, kes ei ole Töötukassas töötuna registreeritud.

kuid 2009. aastal juba 39% tulemuslikest lõpetajatest³⁶. Samas ei ole võimalik jälgida seda, kas tööle saadi praktikat korraldanud asutusse või samal erialal, mille praktikal osaleti. Seega võib kokkuvõttes öelda, et üsna uue teenusena (tööpaktika pakkumist tööturuteenusena alustati Eestis 2006. aastal) vajab tööpaktika veel täiustamist, enne kui see täidab oma eesmärgi pakkuda töötutele töökogemust ning aidata neid uute teadmiste ja oskuste omandamisel.

Kuigi tööpaktika ei ole suunatud vaid noortele töötutele, on tööpaktikas osalejad siiski peamiselt nooremajaloolised inimesed. Perioodil 2008–2010 suurenes 16–24-aastaste hulk teenuses osalejate seas, ulatudes 2010. aastal 27%-ni (Jürgenson jt 2010)³⁷. Näha võib ka tööpaktika mahu suurenemist majanduskriisi aastatel. Töötukassa andmetel suurenes tööpaktikal osalemiste arv 782-lt 2008. aastal 3 769-ni 2010. aastal³⁸. See tähendab pea viiekordset teenuses osalemiste mahu suurenemist kaheaastase perioodi jooksul. Teenuse pakkumise suur maht rõhutab veelgi teravamalt teenuse täiustamise ning täpsustamise vajadust. Ainult nii tagatakse ressursside efektiivne kasutamine.

6.3.3. Palgatoetus

Majanduskriisi olukorras ning ettevõtete majandusraskustesse sattumise tagajärjel suurenes oluliselt vajadus toetada töökohtade loomist ning säilitamist. Selleks, et toetada töötutele suunatud töökohtade loomist, raken-

³⁶ Nende andmetega võidakse praktikate tulemuslikkust teatud määral alahinnata. Mõnel juhul võis ka mittetulemuslikult lõppenud ehk katkestatud tööpaktika viia töökohta leidmiseni, samas võis tööpaktika katkeda tööleasumise tõttu (Jürgenson jt 2010).

³⁷ Andmed viitavad perioodile 1.01.2010–31.05.2010.

³⁸ Siinjuures on vaadeldud teenustel osalemist, mistõttu võib üks isik olla mõnel juhul loetud mitu korda. Siiski on selliste juhtumite osakaal tõenäoliselt marginaalne. Näiteks 2008. aastast kuni 2010. aasta 31. maini osales 139 inimest tööpaktikal rohkem kui ühe korra (Jürgenson jt 2010).

datakse palgatoetuse teenust. Üldiselt on teenus suunatud vanglast vabanenutele ning pikaajalistele (rohkem kui aasta) töötutele, kuid 16–24-aastaste noorte puhul saab palgatoetust rakendada ka varem – kuue kuu möödudes alates töötuna arvele võtmisest. 2010. aastast laiendati ESFi kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamise programmi raames palgatoetust ka töötutele tähtajalisele tööle või teenistusse võtmisele eeldusel, et tööleping sõlmitakse vähemalt kuueks kuuks (seni olid lubatud vaid tähtajatud lepingud). Tähtajatu töölepingu korral makstakse palgatoetust kuue kuu vältel. Tähtajalise töösuhte korral makstakse tööandjale palgatoetust töö- või teenistussuhte kestusest poole aja vältel, kuid mitte rohkem kui kuue kuu eest. Palgatoetus ulatub 50%-ni töötaja töötasust, kuid ei ületa kehtivat töötasu alammäära.

Varasemate uuringute põhjal on välja toodud, et palgatoetuse taoliste tööturuteenustega kaasnevad suured riskid. Erasektori tööandjate palgasubsiidiumitega kaasneb tühi-kulu (tööandja täidab subsiidiumi toel töökohta, mille ta oleks täitnud ka ilma subsiidiumita) ja asendusefekt (tööandja võtab tööle töötaja, kellele makstakse subsiidiumit, mitte töötaja, kelle ta vabaturu tingimustes oleks võtnud).

Palgatoetust saavaid tööandjaid on tähtis kontrollida. Nimelt näitab eri riikide kogemus, et kui puudub piisav kontroll, võivad tööandjad kasutada subsiidiumit näiteks kui püsivat võimalust tööjõukulusid vähendada, või vallandada töötaja subsiidiumisaamise perioodi lõppedes ja asendada ta järgmise töötajaga, kelle eest subsiidiumi makstakse (Leetmaa jt 2003). Probleemi olemasolule vihjas ka hiljutine hindamine (Jürgenson jt 2010). Paraku puudub info selle kohta, millises mahu said palgatoetuse teenust selle aja jooksul just noored registreeritud töötud.

Samas võivad palgasubsiidiumid olla väga tulemuslikud, kui neid kombineeritakse teiste aktiivse tööpoliitika meetmetega ja teatud riskigruppide tööle rakendamise eesmärgil (Leetmaa jt 2003). Ka Eestis on välja toodud palga-

toetuse üldiselt positiivne mõju, kuid vähene andmete hulk ei ole võimaldanud siiski mõjule täpset hinnangut anda (Leetmaa jt 2003). Suurem osa teenust saanud inimesi (64%) arvas, et antud ettevõttes töötamine suurendas nende edasisi töötamisvõimalusi (Leetmaa jt 2003). Siiski ei ole analüüsitud palgatoetuse mõju just noortele töötutele. Samuti on pärast hindamist toimunud tööturul suured muudatused. Nii on teenuses osalemine kasvanud ühe aasta jooksul 194-lt 2009. aastal 10 897-ni 2010. aastal. Ka tööturuteenuste sisu on suuresti täiendatud. Seega oleks teenuse tulemuslikkuse analüüsimiseks vaja hinnata palgatoetusi ka muutunud tööturusihtuatsioonis.

6.3.4. Tööturukoolitus

Sageli on noorte töötute puhul probleemiks madal haridustase, pooleli jäänud haridustee või puuduvad erialased oskused. Uuringud on näidanud, et majanduskriisi tingimustes on olnud kõige haavatavamad põhi- ja keskharidusega inimesed, võrreldes nendega, kes on omandanud lisaks ameti või kellel on kõrgharidus. Siiski on töötuse risk kriisi tingimustes suur kõigil haridustasemetel (Krusell 2010).

Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse kohaselt omandatakse või arendatakse tööturukoolitusel ameti- või muid oskusi, mis soodustavad isiku tööle rakendumist. Tööturukoolitus kestab kuni üks aasta. ESF programmi „Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine 2007–2013“ raames saab erialase täiendõppevajaduse puhul kasutada ka koolituskaarti, mis võimaldab tasuda kuni 959 eurot maksva koolituse eest. See eeldab siiski varasemaid kutse- või ametialaseid teadmisi ja oskusi, mida siis täiendada saab. Seega võib arvata, et suur osa noortest töötutest, kes on omandanud vaid üldhariduse, ei kvalifitseeru Töötukassa koolituskaardi saamise tingimustele.

Eesti puhul hinnati tööturukoolituse efektiivsust viimati 2003. aastal (vt Leetmaa jt 2003). Uuringus leiti, et

koolituses osalenutel on mitteamalutega võrreldes aasta pärast koolituse lõppemist ca 7% suurem töötamise tõenäosus ja kahe aasta möödudes ca 15% suurem töötamise tõenäosus (Leetmaa jt 2003). Seega leidis sellel perioodil kinnitust tööturukoolituse positiivne mõju. Siiski oleks oluline hinnata koolituse mõjust ka keerukamas majandussituatsioonis, kuivõrd teenustel võivad erinevates tingimustes olla erinevad tulemused. Samuti ei ole Eestis hinnatud tööturukoolituse mõju noortele.

Just vajadust hinnata tööturukoolituse tulemuslikkust noorte aspektist rõhutavad rahvusvaheliste uuringute tulemused, mille kohaselt on erinevate sihtrühmade lõikes vähima mõjuga just noortele suunatud tööturukoolitus. Tööturukoolituse ebaefektiivsust noorte puhul on seletatud asjaoluga, et sageli on tegemist koolisüsteemist väljalangenud ja puuduliku haridustasemega inimestega, keda lühiajaline tööturukoolitus ei suuda aidata. Teiseks oluliseks noorte töötuse põhjuseks on töökogemuse puudumine, mistõttu võib noore tööerakendamine palgasubsiidiumi abil olla tulemuslikum kui koolitus (Leetmaa jt 2003). Välja on ka toodud, et koolitus aitab pigem neid, kellel on paremad väljavaated tööturul (Võrk jt 2010). Lisaks osalevad töötud noored koolitustes harvem kui teised registreeritud töötud. 2009. aasta esimese kümne kuu andmetel osales koolituses 7,5% noortest, samas kui ülejäänud registreeritud töötute seas oli osakaal 14% (Võrk jt 2010). Seega ei ole tööturukoolitused madala haridustasemega noorte kvalifikatsiooni tõstmiseks sageli parimad meetmed. Seetõttu soovitatakse ka noorte töötuse ennetamiseks sekkuda võimalikult vara, et intensiivselt tegelda õpiraskustega õpilase ja tema vanematega koolisüsteemis (Leetmaa jt 2003).

6.4. Tööturutoetused

Lisaks aktiivsetele tööturuteenustele on Töötukassa rolliks ka passiivsete meetmete pakkumine ehk rahalise toetuse andmine töö otsimise perioodiks. Kõige suuremat kaitset

sissetuleku kadumise korral pakub töötuskindlustushüvitis – esimesel 100 päeval 50% senisest keskmisest töötasust ning seejärel 40%. Samas on hüvitise saamise tingimused suhteliselt piiratud: nõutud on varasem töötuskindlustusstaaz (töötuna arvelevõtmisele eelnenud 36 kuu jooksul vähemalt 12 kuud) ning sunnitud töötus (st varem ei ole töökohalt vabatahtlikult lahkunud). Seega ei saa paljud noored, kes on kooli lõpetanud ning kellel puudub piisav varasem töökogemus, õigust töötuskindlustushüvitisele. Töötukassa andmetel on alla 25-aastaste noorte osakaal uute töötuskindlustushüvitise saajate seas kasvanud neljalt-viielt protsendilt perioodil 2003–2007 kümne protsendini 2010. aastal. Seega, kuigi noorte osakaal uute töötuskindlustushüvitise saajate seas on püsunud väga madal, on see majanduskriisi ajal pisut kasvanud.

Alternatiivse võimalusena võivad noored saada töötutoetust, mis põhineb fikseeritud summal (päevamäär 2011. aastal 2,11 eurot) ning mida makstakse kuni 270 päeva. Töötutoetusele kvalifitseerumise tingimused on lihtsamad kui töötuskindlustushüvitise korral – nõutakse töötuna arvelevõtmisele eelnenud 12 kuu jooksul vähemalt 180 päeva hõivatust tööga või tööga võrdsustatud tegevusega (sh õppimine). 2010. aastal said töötutoetust 12 557 noort, mis moodustab 28% kõigist töötutoetuse saajatest. Seega on noorte osakaal töötutoetuse saajate seas proportsionaalselt suurem kui töötuskindlustushüvitise saajate seas.

Lisaks Töötukassast saadavatele rahalistele toetustele tagab Töötukassas registreerimine ka tervisekindlustuse, mis peaks olema veel üks motiveeriv tegur enda töötuna arvelevõtmiseks. Vaatamata sellele on noorte pöördumine Töötukassasae madal, mis võib tähendada, et keerulised töötutoetustele kvalifitseerumise tingimused ning nende sageli madal tase viib olukorraneni, kus pakutavad hüvited ei ole sageli piisavaks motivatsiooniks enese Töötukassas registreerimiseks ning tööd otsitakse omapäi.

6.5. Kokkuvõte

Noorte osalus erinevates aktiivsetes tööturuteenustes on suhteliselt piiratud. Noored töötud pöörduvad tööhõiveameti poole reeglina harvem kui vanemad vanuserühmad, kuigi majanduskriisi aastatel on ka noored hakanud sagedamini otsima abi Töötukassast. Siiski püsib tööturuteenuseid saavate noorte töötute suhtarv madalal. Ligipääs tööturuteenustele on keeruline eelkõige kiiresti kasvanud registreeritud töötute arvu tõttu ning ka seepärast, et Töötukassa suutlikkus tööturuteenuseid pakkuda on piiratud.

Kuigi Töötukassa teenuste portfelli ei ole eraldi noortele töötutele suunatud teenuseid, siis on mitmed teenused, mida pakutakse eelkõige noortele ning mis tegelevad probleemidega, mis on noorte töötute seas tavaliselt suuremad. Seega ei ole noortele töötutele pakutavate tööturuteenuste valik piiratud ning vajadusel on tagatud ligipääs ka teistele Töötukassa teenustele. Käesolevas peatükis vaadeldi lähemalt nelja Töötukassa teenust: nõustamisteenused (eelkõige karjäärinõustamine), tööpraktika, palgatoetus ning tööturukoolitus.

Oluline probleem tööturuteenuste analüüsimisel just noorte osalemise aspektist on sageli andmete kättesaadavus – tihti puudub vabalt kättesaadav info selle kohta, kui palju ning millistel tööturuteenustel osalevad just noored töötud. Seega on tähtis andmeid koguda ja avaldada neid vanuserühmade lõikes. Praegu on andmed olemas Töötukassa registriandmete näol, kuid need pole avalikult kättesaadavad. Samas on selliste andmete kättesaadavus oluline, et vajalikel osapooltel, kellel puudub ligipääs Töötukassa andmebaasidele (noortega tegelevad organisatsioonid, erinevate ministriumite ametnikud kes puutuvad kokku noorte probleemidega), oleks pidevalt ülevaade sellest, milliseid tööturuteenuseid noored kasutavad. See võimaldaks ka teha järeldusi, millistes valdkondades oleks noortel vaja lisatoetust ning milliseid tegevusi oleks vaja noortele täiendavalt suunata.

Lisaks Töötukassa teenustele on tööturuteenuste pakumises ning inimeste tööturule aitamises oluline roll ka ESFi ja EQUALi vahenditest rahastatud projektidel, mida viivad ellu erinevad organisatsioonid nii avalikust, kolmandast kui ka erasektorist. Nimetatud projektid täiendavad osaliselt olemasolevaid tööturuteenuseid, kuid nii mõnelgi juhul on tegemist ka täiesti uute teenustega. Info nendes projektides osalemise ning saavutatud tulemuste kohta on paraku puudulik. Tehtud on erinevate sihtrühmade põhiseid uuringuid, milles on analüüsitud projektides osalemist ning saavutatud tulemusi (nt mitte-eestlased, koonnamisteate saanud inimesed, erivajadustega inimesed). Eraldi analüüsi noortele suunatud projektide kohta seni läbi viidud ei ole. 2009. aasta seirearuanne viitab kõigest, et 2009. aastal alustas ESFi finantseeritud projektides osalemist 9 011 noort vanuses 15–24, mis on kõigist alustanutest 19%. Lõpetas (sh katkestas) 8 308 noort (19% katkestanutest) (Sotsiaalministeerium 2010).

Et saada ülevaadet sellest, millised tööturuteenused on Eesti noorte puhul olnud tulemuslikud, millised toetanud kõige enam noorte tööturule siirdumist ning millised teenuste kombinatsioonid toimivad paremini, on vaja läbi viia ka teenuste tulemuslikkuse hindamisi. Selleks on vajalik regulaarne tööturuteenuste tulemuslikkuse hindamine ja monitooring, mida seni veel sisse viidud ei ole.

Noorte puhul on oluline arvesse võtta, et sageli on tööturuprobleemid seotud ka hariduse küsimustega (pooleli jäänud haridustee, madal haridustase, kvalifikatsiooni puudumine vms). Seega on tööturul noorte võimaluste parandamiseks oluline kombineerida tööturumeetmeid süstemaatiliselt hariduse valdkonna meetmetega. Samuti on tähtis erinevaid valdkondi – tööturuga ja haridust – koos arendada ning noori erineva valdkonna meetmete vahel paindlikult suunata (sh Töötukassast tasemeharidusse või vastupidi). Tööturuteenuste tulemuslikkuse hindamisel tuleb seega silmas pidada ka koosmõjusid hariduse meetmetega.

Lisaks tööturuteenustele on oluline küsida, millist kaitset pakub Töötukassa noortele passiivsete meetmete abil. Kuna noortel puudub sageli varasem töökogemus, on noorte kvalifitseerumine töötuskindlustushüvitisele suur probleem, kuivõrd selle puhul nõutakse varasemat tööstaaži. Alternatiiviks on töötutoetus, mida noored ka sagedamini kasutavad. Siiski on töötutoetuse määr praegu madal ning ei paku töötuse perioodil vaesuse vastu olulist kaitset.

Et parandada noorte olukorda tööturul, on mitmed tulevikku suunatud strateegilised dokumendid rõhutanud noorte töötuse probleemiga tegelemise vajadust. Ka Töötukassa on viidanud, et 2011. aastal pööratakse teenuste pakkumisel rõhku noortele töötutele, eelkõige koolitusmeetmetele (Töötukassa 2010b). Sotsiaalministeeriumi arengukava aastateks 2011–2014 on välja toonud, et perioodi jooksul pööratakse rohkem tähelepanu noorte tööpuuduse probleemile. Selleks soovitakse mitmekesis-tada eeskätt noortele suunatud teenuseid ning parandada tööturuteenuste kättesaadavust, sh suurendada teenuste rahalist mahtu. Seega on järgnevateks aastateks noorte kõrge tööpuuduse probleem fookusesse võetud. Teenuste mahu suurendamisel ja edasisel arendamisel on vaid tähtis arvesse võtta ka praeguseid probleeme ja väljakutseid, et edaspidi parandada teenuste pakkumist noortele töötu-tele.

Kasutatud kirjandus

Euroopa Komisjon (2010). *Indicators for monitoring the Employment Guidelines including indicators for additional employment analysis*. 2010 compendium. Latest update: 20/07/2010. [<http://ec.europaeu/social/BlobServlet?docId=4093&langId=en>]

Euroopa Komisjon (2009) *Key Data on Education in Europe 2009*. Eurydice. [<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key.data.series/105EN.pdf>], 21.02.2011

Haridus- ja Teadusministeerium (2006) Noorsootöö strateegia 2006–2013. [<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=7156>], 25.01.2011

Jürgenson, A, Kirss, L., Nurmela, K. (2010) Ettevõtluse alustamise toetuse, tööpraktika ja tööharjutuse hindamine. Poliitikauuringute Keskus Praxis. [http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Too-ja_Sotsiaalpoliitika/TK_hind/THPhindamine_lopparuanne_Praxis_30-11-2010.pdf], 25.01.2011

Krusell, S. (2010) Majanduslanguse põhjustatud muutused tööturul. Eesti Statistika Kvartalikirj 1/2010. Eesti Statistikaamet. [<http://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication.id=19993>], 25.01.2011

Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine 2010–2011 [http://www.tootukassa.ee/public/Programm_2010-2011.doc.pdf], 26.01.2011

Leetmaa, R., Võrk, A, Eamets, R., Sõstra, K. (2003) Aktiivse tööpoliitika tulemuslikkuse analüüs Eestis. Poliitikauuringute Keskus PRAXIS. [http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Publikatsioonid/ATP_28nov.pdf], 25.01.2011

Oras, K., Siilak, K., Unt, M. (2010) Kõrgkoolilõpetaja tööturul: majanduse ja tehnikaerialade vilistlaste hinnangud oma tööturuvõimalustele. Tallinna Ülikool, Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, Sotsiaalse stratifikatsiooni osakond. Väljaanne nr 1/2010. [<http://primus.tlu.ee/tehtud-tood/Raport.pdf>], 21.02.2011

Saar, E. (2004) *Haridus ja töötus: noorte tööturule lülitumine Eestis võrreldes Euroopa Liidu riikidega* Võormann, Rein (Toim.). Noorte siirdumine tööturule: probleemid, vastuolud, kitsaskohad (91–117). Tallinn: Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut

Siimer, K., Malk, L. (2010) Noored töötud Eesti tööturul. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 4/2010. [http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V2ljaanded/Toimetised/2010/toimetised_20104.pdf], 25.01.2011

Sotsiaalministeerium (2010) Inimressursi arendamise rakenduskava prioriteetse suuna seire aastaaruanne [<http://www2.sm.ee/esf2007/files/2009%20%20aasta%20seirearuanne.pdf>], 25.01.2011

Töötukassa (2010) Töötukassa võimalused inimeste tööleaitamisel 2010. aastal. Pressikonverentsi materjalid. [<http://www.tootukassa.ee/index.php?id=13392>], 25.01.2011

Töötukassa (2010b) Töötukassa nõukogu: Järgmise aasta prioriteetid on noored ja pikaajalised töötud [<http://www.tootukassa.ee/index.php?id=14274>], 25.01.2011

Võrk, A, Kaarna, R., Nurmela, K., Osila, L., Leetmaa, R. (2010) Aktiivse tööpoliitika roll turvalise paindlikkuse kujundamisel Eestis. Praxis Toimetised Nr 1/2010. [<http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Toimetised/Praxis.toimetis1.2010.pdf>], 26.01.2011

Tööturuteenuste ja –toetuste seadus, RT I 2005, 54, 430. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/121122010016>], 27.01.2011

Noorsootöö seadus, RT I 2010, 44, 262. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/13340694>], 27.01.2011

Töötukassa peamised statistilised näitajad, [<http://www.tootukassa.ee/index.php?id=11328>]

Eesti Statistikaameti andmebaas [<http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile2.asp>]

7 NOORSOOTÖÖ ROLL NOORTE TÖÖHÕIVEVALMIDUSE KUJUNEMISEL

Piret Talur

7.1. Sissejuhatus

Lapsepõlve ja noorust väärtustatakse enamasti selle tõttu, et need viivad täisealisuseni. Järjest sagedamini kõlab kaasajal aga ka humanistlik vaatenurk, et inimene ja iga tema eluetapp on väärtuslik kui asi iseeneses. Noorus pole hilismodernses maailmapildis enam üleminekupe-riood, täiskasvanuks saamise aeg, vaid hägusate piiridega elujärk, millele iseloomulikke muutumisvalmidust, paindlikkust, püüdlust omanäolisuse ja vabaduse poole ühiskonnas väärtustatakse (vt nt Nugin 2007, Nugin 2010).

Ometi on noorte eluviisile asetatavad ühiskondlikud ootused jätkuvalt suuresti puhtpraktilised ehk vaid selgelt mõõdetavale kasule orienteeritud – tegevus, mis viib kindlasti paremale toimetulekule täiskasvanuna, on kiiduväärne; tegevus, mille väärtus on hilisema hea toimetuleku seisukohast otseselt tõestamata, paneb õlgu kehitama. Noorsootöö ideoloogias peegeldub see levinud mõtteviis selles, kuidas ühiskonnale esitletakse neid noorsootöö aspekte, millel on võimalikult otsene mõju noorte (hilisemale) toimetulekule tööturul. Nii rõhutabki Euroopa Liidu noorsoostrategia, et tuleb arendada „...noorsootööd kui võimalust toetada noorte tööalast konkurentsivõimet“, sh noorte ettevõtlikkust, ning viitab, et noorsootöö võib aidata lahendada töötuse probleemi (ELi... 2009: 6, 7, 11).

Järgnevaga avatakse põgusalt noorsootöö valdkonna töö-õivevalmiduse tõstmise ülesandega seotud tausta ning antakse lühikärgelise noorte tööõivevalmiduse tõstmiseks kasutatavatest noorsootöö võimalustest Eestis.

7.2. Tööõivevalmidus – mis see on?

Eeldusel, et edukas tööturule sisenemine ja seal püsimine sõltub olulisel määral üksikisiku potentsiaalst. On ootuspärane, et seda potentsiaali püüab inimene ise ja püüavad tema toetussüsteemid luua, tõsta ja säilitada. Tööturule eduka sisenemise ja hiljem seal püsimise võimekust nimetatakse ühe sõnaga tööturuvalmiduseks või tööõivevalmiduseks (ingl *employability*). Käesolevas artiklis on eelistatud mõistet tööõivevalmidus, mis on tõlkevastana enam levinud.

Tööõivevalmiduse soodustajateks peetakse riigi vaatenurgast lähtudes heal tasemel haridussüsteemi, tööturuteenuseid ning tervishoidu (vt nt Riiklik... 2007: 56); üksikisiku seisukohast aga asjakohaseid teadmisi, oskusi ja väärtusi/hoiakuid, mis kokku moodustavad pädevuse (vt nt Otsides... 2009: 14). Asjakohasuse näitena on esile toodud, et kui veel kümme aastat tagasi raskendas tööturule astumist napp suhtlemis- või keeleoskus, siis praeguseks on suurimateks probleemideks oskamatus ise

oma tööd korraldada ning oma aega ja emotsioone juhtida (Sild 2009: 24 jj).

Tahe anda endast parimat ja teha isegi pisut rohkem kui meilt oodatakse on kõrgelt väärtustatud. Suhtlemisalased oskused, keelte valdamine, majanduse algtõed, tehnilised kompetentsid lisavad konkurentsivõimet, samuti oskus iseseisvalt mõelda, tegutseda ilma sundimata ja näha tervikut. Tööandja tahab, et töötaja mõtleks ettevõttega kaasa ning oleks sealjuures ka lahe inimene.

... valmidust muutustega kaasas käia, avatust, initsiatiivikut. Kindlasti on oluline hea suhtlemisoskus ja teenindusvalmidus, sest päris paljud tööd eeldavad klientidega suhtlemist.

Veel tuleks noortel arendada endas valmidust uuteks väljakutseteks, olla julgem ja õppida keeli.

Tööandjate ootusi noorele tööle tulijale (Elevant et al 2006: 41–43)

Tõõhõivevalmidus ei tähenda siiski vaid inimese isikliku valmisoleku loomist ja toetamist. Tõõturul olukorral, -poliitikal ja -institutsioonidel on inimeste tõõtamisvõimaluste oluline mõju. Samade teadmiste ja oskustega inimene võib erinevate riikide või piirkondade tõõturul olla erinevalt väärtustatud (Progress... 2008: 148). Hinnang, kuivõrd mõjutavad tõõtust isiklikud ja kuivõrd ümbritsevast olukorrast tulenevad põhjused, on pigem väärtus- kui faktipõhine. Jaanus (2006: 12 jj) on pakkunud, et Eesti kuulub nende riikide hulka, kus tõõpuuduse põhjuseks peetakse üldiselt isiklike omadusi (laiskus, motivatsiooni ja pealehakkamise puudumine), kuigi nii mõnigi rahvusvaheline võrdlusuuring viitab sellele, et vähene tõõmotivatsioon on tõõpuuduse tagajärg, mitte põhjus.

7.3. Noorsootõõ lähenemisviisi tõõhõivevalmiduse tõõlgendamisel

Kivimäe (2009: 7) on rõhutanud, et Eestis juba 1936. aastal vastu võetud noorsoo organiseerimise seadus puudutab tõõhõiveks ettevalmistust, nähes vajadusena „...luua noorsoole soodsaid võimalusi teadmiste ja oskuste omandamiseks ning oma positiivsete oskuste väljaarendamiseks ja tegevusse rakendamiseks“. Viimase aastakümne jooksul Eesti avaldatud noorsootõõ suunisdokumendid (Eesti noorsootõõ kontseptsioon, Eesti noorsootõõ arengukava 2001–2004, Eesti noorsootõõ strateegia 2006–2013) on ühena noorsootõõ alavaldkondadest esile tõõstnud tõõkasvatust. Tõõkasvatuse eesmärgiks on parandada noorte olukorda tõõturul noorsootõõ meetodite kaudu, suurendades nii noorte tõõhõivevalmidust (Eesti... 2006:12). Eesmärgist lähtuvalt defineeritakse tõõkasvatuse valdkonda järgnevalt: „Noorte tõõkasvatus on mitmekesiste meetmete kaudu noorte tõõhõivevalmiduse tõõstmise ning noorte olukorra parandamine tõõturule sisenemisel.“ (Eesti... 2006: 24)

Noorsootõõ soodne mõju noorte tõõhõivevalmidusele ei ole muidugi piiratud ainult otseselt tõõkasvatuses kui selgelt defineeritud alavaldkonnas tehtavaga. Praktikud tõõdevad, et noor saab „... oma konkurentsivõimet parandada ja pädevust mitmekesiselt arendada noorsootõõs osaledes ning sealjuures teha seda koolis õppimise kõõvalt. Tõõturule sisenemise hetkel võib ta tänu noorsootõõs omandatud kogemustele nii mõnegi juba tõõturul oleva konkurendi ees olulise eelise saada“ (Otsides... 2009: 36). Noorsootõõ raames toimuvat mitteformaalset õppimist teadvustatakse üha enam kui tähtsat osa elukestvast õppest (EU... 2009: 25). Samuti väärtustatakse, ja üha enam ka uuritakse, mitteformaalse hariduse mõju noorte võõmpädevuste arengule. (Võõmpädevuste kohta saab lugeda nt mitteformaalse õppimise kodulehelt, vt Mitteformaalse... 2011.)

Individaalsete teadmiste, oskuste ja hoiakute arendamise kõõval on noorsootõõ tõõhususe kontekstis esile tõõstetud üldisemat, võõgustiku loomise ja sotsiaalse kapitali kasvatamise vaatenurka. Lauristin (2009: 5) tõõdeb: „Eriti oluliseks pean /---/ vastastikku toetavate ja innustavate võõgustike kujunemist. Tänapäeva ühiskonna arengus mängib võõgustikulise koostõõ ja usalduse pinnalt kogunev sotsiaalne kapital järjest suuremat osa.“

Väärib mainimist, et noorsootõõ tunnustamine tõõhõivevalmiduse toetajana ei ole Eestis vaid osa üldistest poliitilistest seisukohtadest, vaid on jõõdnud ka finantsinstrumentideni. Nii näiteks tõõstetakse Eesti riiklikus struktuurivahendite kasutamise strateegias esile noorsootõõ tõõturualmidust toetavat funktsiooni, tõõdedes, et „noorsootõõ teenuste ebaühtlane kvaliteet ja kättesaadavus valdkonniti ja piirkonniti ei toeta piisavalt noorte valmisolekut tõõturule sisenemisel“ (Riiklik... 2007: 47) ja on oluline panustada „...noorte tõõhõivevalmiduse tõõstmise läbi noorsootõõ tõõhustamise“ (Riiklik... 2007: 75).

Eelkirjeldatud foonil panevad noorsootõõ kui tõõhõiveks ettevalmistaja rolli küsimuse alla vaid üksikud mõõtteavaldused. On leitud, et „... tõõturule astumiseks ettevalmistamise eesmärk toetab vääõtuste tasandil noore taasmuutmist noorsootõõ objektiks selle asemel, et olla noorsootõõ subjekt. /---/ treenides tõõturualmidust, võõtame paternalistliku hoiaku, mis vastandub noorte tajumisele enesest ja oma arengust teadliku partnerina.“ Alternatiivina nähakse sel juhul noorsootõõ fookust kodanikuhariduses – aktiivse kodaniku kasvatamises, demokraatlike hoiakute ja käitumismudelite kujundamises (Talur 2009). Selline tõõlgendus lähtub eeldusest, et tõõhõivevalmiduse kasvatamine ja kodanikuharidus on üksteist mingil moel välistavad või vastuolulised eesmärgid. Arutelul, kas ja mis tingimustel see nii on, jääb väljapoole käesoleva artikli fookust.

7.4. Noorsootõõ meetmed tõõhõivevalmiduse tõõstmiseks

Noorsootõõ tõõhõivevalmidust tõõstvate tegevustena nimetatakse Eesti erialakirjanduses ning poliitikasuunistes põõhelistena jäõgmisi (vt nt Bachfeldt 2009, Enn 2009, Eesti... 2006, Schlümmer 2006, Sutt 2006, Vodja 2006 jpt):

- Õõpilas- ehk tõõmalevad
- Õõpilasfirmad
- Karjääriteenused, sh karjääriinfo vahendamine (nii vahetu infoteenindus kui infotrukised ja veebiportaalid) ja karjääri nõõustamine
- Vabatahtlik tegevus

Lisanduvad mitmekõõlgsed projektipõõhised algatused, milles kombineeritakse erinevaid tegevusi.

Õõpilas- ehk tõõmalevate ajalugu algas Eestis 1965. aastast, kui linnastumise tagajärjel vajati põõllumajanduspiirkondades suvisel kiirete tõõde perioodil abikäsi (Sutt 2006). Tänapäeva malevlased osalevad kohalikel turismi-, hariduse-, ajaloo- ja kultuuriobjektidel puhastus-, koristus-, heakorratõõdel. Lisaks on malevlased tõõl marjakasvatustaludes, Riigimetsa Majandamise Keskuse loodusobjektidel, omavalitsuste suursõõndmustel, kariloomade aedikute ehitusel, heinateol ja mujal (Õõpilasmalevas saab... 25.02.2011). 2010. aastal ulatus riigi toetatud õõpilasmalevates osalejate arv seitsme tuhandeni (Õõpilasmalevas osalejate... 25.02.2011). Noorte kogemuste laiendamiseks ja malevate kui tegevusvormi kütkestavuse tõõstmiseks põõimivad õõpilasmalevate korraldajad malevate tõõkorraldusse ka rahvusvahelist koostõõd ning noorte omaalgatusprojektide võõttestikku. Nii näiteks on alates 2008. aastast erinevate partnerite ühistõõs korraldatud noortealgatuste koondprojekti MAlgatus, mille raames teevad malevlased omal algatusel kohalikule kogukonnale tasuta midagi kasulikku (MAlgatus 2011).

Töö oli tegelikult küllaltki raske. Aimasin juba enne, et ega see kergemate killast ei ole ning on füüsiliselt päris koormav, aga naiivselt uskusin siiski, et päevast jõuab rohkem teha. Kohale jõudes mõistsin, et nii siiski ei lähe. Kätel olid kriimud ja higi oli päeva lõpuks palel, kuid siiski oli töö põnev ning puuliikide osas sain ka eksperdiks! Kõik tegid tööd vastavalt oma võimetele, kedagi otseselt ei piitsutatud (polnud vajadustki) ning palgaga jäin ka rahule. Hea mulje jätsid ka tööandjad, kes lõpuks meid hea töö eest premeerisid ning paadiretkele viisid. Ei juhtu just sageli, eksju?

2007. aasta suvel Hiiumaal malevas olnud neiu oma kogemusest (Viisaastak... 2008: 78)

Õpilasfirmad, mille loomist alustati Eestis 1996. aastal (Vodja 2006), tähendavad alaealiste majandushuviliste esimest katsetust oma ettevõtte loomisel ja edendamisel. Õpilasfirmad luuakse enamasti kooli majandusõpetuse aine raames. Sellest vaatenurgast tuleks neid esitleda formaalharidussüsteemi osana. Samas kuulub õpilasfirma loomine oma olemuselt mitteformaalse õppimise lähene misviisi alla. Samuti on õpilasfirmade töö korraldamisel sageli oluline roll koolide huvijuhtidel ehk kooli noorsoo töö korraldajatel ning veelgi enam – juba on olemas esimesed näited õpilasfirma loomisest väljaspool üldhariduskooli (nt minifirma PUH Näpi Noortekeskuses (Näpi... 25.02.2011) ja Ironic Genius Home Nõo Noortekeskuses (Ironic... 25.02.2011)). Seetõttu on õpilasfirmasid ka käesolevas artiklis nimetatud ühe noorsoo töö kasvatuse meetmena. 2010. a detsembris registreeriti õpilasfirmade tegevust koordineerivas sihtasutuses Junior Achievement Eesti 1500. õpilasfirma (Eestis... 25.02.2011).

Karjääriteenused on sarnaselt õpilasfirmadega näiteks mitme valdkonna võtteid ja võrgustikku kasutavast töösuunast. Karjääriteenuseid pakutakse piirkondlikes noorte

teavitamis- ja nõustamiskeskustes, kõrgkoolide karjääriteenistustes ja Töötukassa maakondlikes osakondades, samuti üldhariduskoolides ning mitmetes kutseõppeasutustes (Karjääriteenused... 2010). Ühe SA Innove üksusena töötava karjääriteenuste arenduskeskuse andmetel (Rammo 2011)

- tegutseb ESFi programmi „Karjääriteenuste süsteemi arendamine” raames üle Eesti 17 partnerkeskust, igas maakonnas vähemalt üks;
- karjäärinõustajaid töötab neis keskustes 2011. aasta alguse seisuga 30 ning karjääriinfospetsialiste 22;
- karjäärinõustamist saanud isikuid oli 2010. aastal 35 935 (2009. aastal 27 905); karjääriinfot saanud isikuid 54 321 (2009. aastal 23 438).

Karjääriteenuste vallas arenevad kiiresti veebipõhised teenused. Eestis on häid näiteid nii karjääriplaneerimisele kui ka kitsamalt ainult töö leidmisele orienteeritud portaalidest. Näiteks Rajaleidja nime kandev karjääriplaneerimist toetav portaal abistab korrektse ja struktureeritud hariduse, tööturu ja elukutsete kohta käiva infoga noori karjääriotsuste tegemisel (Rajaleidja 25.02.2011). Rajaleidjal oli 2010. aastal 273 126 külastust (Raudsaar 2011). Tartu Kutsehariduskeskuse Info- ja Karjäärinõustamiskeskus aga edendab Firstjob (ehk „esimene töö”) keskkonda, mille eesmärk on „...olla abiks noortele nende esimese töö või praktikakoha leidmisel” (Firstjob 25.02.2011). Selle portaali külastajate arv ulatus 2010. aastal 145 244-ni (Kuum 2011).

Uue võimalusena avas Eesti Noorsoo Keskus 2010. a detsembris veebikeskkonna Stardiplats, kus on noorel võimalik kokku koguda enda kõikvõimalikud õpi- ja töökogemused, analüüsida oma õpikogemusi ja lisada juurde tunnistused, sertifikaadid, diplomid vms tõendid õpitu kohta. Stardiplatsi portaal on tugisüsteem, millega tahetakse juhtida noorte, aga ka haridustöötajate ja tööandjate tähelepanu noorte kogemustele, mis on omandatud mitteformaalse õppimise teel formaalse hariduse või töökogemuse

kõrval või ka asemel, ning õpetada noori oma väärtuslikke kogemusi hindama ja esitlema. Portaalis on soovi korral võimalik koostada CV tööandjale saatmiseks või esitada see haridusasutusse varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamiseks. Niisiis on Stardiplats ühelt poolt noore tööõivevalmidust, teisalt aga ka noorsoo väärtustamist toetav tööriist (Stardiplats 25.02.2011). Stardiplats kogus kahe esimese tegutsemiskuuga 2 317 külastajat, 636 kasutajat olid alustanud CV koostamist (Kuusk 2011).

Avalikkuse tähelepanu on äratanud iga aasta novembrikuu kolmandal neljapäeval toimuvad töövarjupäevad, mida koordineerib juba eespool õpilasfirmade edendajana mainitud Junior Achievement Eesti. Töövarjupäeval osalev noor jälgib varjuna (st tööprotsessi sekkumata) praktiku tööpäeva ning teeb hiljem nähtust kokkuvõtte. 14. novembril 2010 toimus töövarjupäev Eestis 14. korda. Igal aastal võtab sellest päevast osa ligikaudu 2 000 õpilast ja sama palju „varjutatavaid”. Elavat meediatähelepanu on leidnud tipp-poliitikute osalus „varjutatavana” (peaminister, linnapead) (Töövarjupäev... 25.02.2011).

Linnavalitsuses viibides sain aimu, et seal tehakse tõsiselt tööd. Algul arvasin küll, et linnapea tuleb tööle alles lõuna ajal, paneb paberitele kolm allkirja ja siis läheb koju tagasi. Tegelikuses see nii ikka ei ole. Linnapeal ja ametnikel on tööd kõvasti. Jälgisin arenguveestlust, viibisin Jääpurikafestivali korralduse arutelu juures ning olin ka linnaelarve koostamise teemalises koosolekul. Linna eelarve koostamise koosolekul nägin, kuidas raha jagatakse ning kuidas seda praegustes kitsastes oludes delikaatselt ja võimalikult võrdsest tehakse. Selliseid töövarjupäevi oleks tarvis tihemini. Tahaksin töövarjuks olla ka mõne teistsugust ametit pidava inimese juures.

Gümnasisti muljed linnapea töövarjuks olemisest (Koitla 2010)

Vabatahtlik tegevus tundub Eestis eri tasandite arutelu teemana iga aastaga üha enam fookuses olevat. Vabatahtliku tegevuse all mõeldakse oma aja, energia või oskuste pakkumist vabast tahtest ja rahalist tasu saamata, peamiselt avalikes huvides ja ühiskonna heaks. Oma pere liikmete abistamist ning rahalisi või esemelisi annetusi ei loeta vabatahtlikuks tegevuseks.

Vabatahtliku tegevuse leviku kaardistused näitavad, et viimase 12 kuu jooksul on mingit tüüpi vabatahtliku tegevusega enda hinnangul seotud 47% 15–74-aastasest Eesti elanikest. 24% kõigist vabatahtlikest on vanuses 15–24 eluaastat ja 18% kõigist vabatahtlikest on õpilased või üliõpilased (Vabatahtlikus... 2009: 7; 55). Sama meetodikaga üksnes 15–30-aastaste noorte seas toimunud uurin gust selgus, et 21% neist on viimase 12 kuu jooksul vabatahtlikus tegevuses osalenud (Jõe 2010: 105).

Eesti noortel on ka võimalus kasutada rahvusvahelise vabatahtliku tegevuse võimalusi, seda ennekõike programmi Euroopa Noored toel. 2007.–2009. aastal käis nimetatud programmi raames 2–12 kuud kestvas väljaspool Eestit toimivas vabatahtlikus teenistuses kokku 15 eri riigis nelikümmend viis 18–30-aastast noort. Eestisse tuli vabatahtlikku teenistusse samal perioodil 190 noort 30 riigist (Murakas et al 2010: 32). Programmi GLEN raames saadetakse Eestist mõnda Aafrika või Aasia riiki viis 21–30-aastast noort aastas (Eesti saadab... 25.02.2011).

Projektipõhised algatused. Selles lõigus võiks tuua rikkalikult näiteid, millest mitmeid kajastatakse ajakirja Mihus teemanumbris nr 2/2009. Paljude tööõivealaste innovaatiliste ja/või arvukalt noori haaravate projektide kohta leiab infot programmi Euroopa Noored Eesti büroo kaudu. Töötud ja tööturule astuda soovivad noored on juba alates 2007. aastast olnud programmi Euroopa Noored üheks prioriteetseks teemaks ja sihtrühmaks. Ühelt poolt on rahastatud vastavaid noorteprojekte, teisalt aga on ka programmi Eesti büroo ellu viinud piloottegevusi.

Nii näiteks algatati 2009. aastal noortele töötajatele pikaajaline koolitusprogramm „Tulen turule“. Koolitusel osales 16 noort, kellest mitmed leidsid peale koolituse läbimist peagi tööd, teised jätkasid vabatahtlikena, plaanisid alustada edasisi õpinguid või tahtsid luua oma ettevõtte (Kannelmäe-Geerts 2010). Euroopa Noored programmi erinevates tegevustes osalenud noored hindasid saadud kogemust kõrgelt ka tööhõivevalmiduse aspektist. Nii näiteks leidis 71% neist, et tegevuse raames õppisid nad kindlasti paremini meeskonnatööd tegema; 35% õppis aga kindlasti ning veel 39% mingil määral märkama võimalusi end isiklikus või professionaalses mõttes arendada (Murakas et al 2010: 35). Kuna Euroopa Noored programmi eesmärgiks on rakendada seda programmi kui võimalust suurendada vähemate võimalustega noorte tööturuvalmidust (Inclusion... 25.02.2011), siis võib ennustada projekti põhiste algatuste ning piloottegevuste jätkumist.

7.4. Väljakutsed lähiaastaks

Noorte tööhõivevalmidust toetavate tegevuste puhul ei ole Eestis praegu probleemiks mitte nende puudumine, vaid kättesaadavus õigel ajal, õigel viisil ja õigele sihtrühmale. Euroopa noorteraportis tõdetakse, et pea kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides osalevad mitteformaalses hariduses noortest täiskasvanutest kõige enam tööl käivad kõrgharidusega noored (EU... 2009: 24) – ehk siis see sihtrühm, kellele oleks tööhõivevalmiduse seisukohast kõige vähem tugisüsteemi vaja³⁹. Tänapäeva Euroopa noorsootöö paradoks ongi kord sõnastatud nii: „toimiv noorsootöö ei ole kättesaadav ja kättesaadav noorsootöö ei toimi“ (ing *Youth work that works is not accessible and accessible youth work does not work*; Coussee 2009).

Noorsootöö ja selle raames rakendatavate tööhõivevalmidust suurendavate meetmete toimivus ehk tõhusus on ka Eestis põhjalikku uurimist ning kajastamist vajav

teema. Nende meetmete tõhususe hindamisel takerduvad analüütikud samasugustesse probleemidesse nagu noorsootöö valdkonna kui terviku mõju määramisel: kuidas eristada asjaosaliste hinnangut tõhususele tegelikust tõhususest; kuidas arvestada muutuvaid väliseid asjaolusid konkreetse noorsootöö meetodi mõju kaardistamisel?

Tõhususe osas saab teha mõningaid ennustusi, kui uurida noorte rahuolu tööhõivevalmidust tõstvate teenustega. Pisut infot annab sellest 2010. aasta augustis Eesti Noorteühenduste Liidu tehtud noorte arvamuste uuring tööhõive ja tööturule sisenemise teemal. 1371-st 15–30-aastasest vastajast, kelle hulgas domineerisid naised (72% vastanuid), leidis 45%, et internetis peaks olema rohkem infot tööturu ja karjäärivõimaluste kohta. 57% küsitlusele vastanutest (781 noort 1371-st) nõustus väitega, et „karjäärinõustajaid ja infospetsialiste peaks olema rohkem ning juurdepääs neile lihtsam“ ning 48% oli arvamusel, et „info nõustamisvõimaluste kohta peaks olema paremini kättesaadav“. Valdav osa vastanutest märkis ka seda, et üks peamisi noortele teabe edastamisega seotud probleeme on see, et informatsiooni antakse nendes meediaväljaannetes, mis ei ole noorte seas populaarsed ja mida nad ei loe. Alternatiivina tuleks kommunikatsioonis alati kaaluda sotsiaalmeediat ning populaarsemaid veebikeskkondi, mida noored sagedamini külastavad (Tõnismäe & Hurt 2010).

Võib arvata, et tööhõivevalmiduse suurendamiseks ei piisa Eestis harjumuspäraseks kujunenud noorsootöö meetoditest. Noorsootöö eesmärgiks ei saa olla traditsiooniliste asjade üha paremini tegemine. Selle asemel tuleb rakendada värskeid lähenemisviise ning meetodikaid, mis vastaksid noorte ootustele ja vajadustele kiirelt muutuvale tööturul ning heitlikus ühiskondlikus kontekstis. Euroopas on saadud ja jagatud häid kogemusi mentorlusega (Colley 2005), kogemusõppe „portfellidega“ (Preifert 2005, Goldring & Guidoum 2011: 42–44), noorte vähemusrahvusest naiste jõustamisprogrammidega (Tammi & Hendriks 2008) ja muu sellisega.

³⁹ Omaette küsimus on selles, mis oli enne, kas muna või kana? Kogemus mitteformaalses õppes või hea toimetulek hariduses ja tööturul?

Omaette süvenemist vajav teema, millele käesolev artikkel suunatud ei olnud, kuid mis tööturu ja noorsootöö suhete kontekstis huvi äratav, on noorsootöös osalemise mõju töötutele noortele. Näiteks Jaanus (2006: 14 tsiteerides Furnham 1994) pakub, et vaba aja tegevused võivad kompenseerida kogemusi, mis muidu kaasneks tööl käimisega; Enn & Garcia Lopez (2009: 31 tsiteerides Julkinen 2001) aga tõdeavad, et eesmärgistatud tegevus väljaspool perekonda ning avaram sotsiaalsete suhete võrgustik vähendab töötuse negatiivset psühholoogilist mõju. 2011. aastaks kavandatud üleeuroopaline noorsootöö sotsiaalse ja majandusliku mõju uuring (ELi... 2009: 13) annab usutavasti sellele noorsootöö ja tööturu kokkupuutepunktile uue mõõtme.

7.5. Kokkuvõte

Noorsootöö arendajad on veendunud, et noorsootöös osalemine tugevdab kahtlemata noore eeldusi tööturul edukalt hakkama saada. Tööturu pikaajalised arengusuunad näitavad, et tööandjad vajavad üha enam töötajaid, kellel on omavahel ristuvad põhioskused, näiteks

- probleemide lahendamise oskus,
- analüüsivõime,
- enesejuhtimise- ja kommunikatsioonioskused,
- keeleoskus

ja muud „mitterutiinsed“ oskused (Uute... 2008: 8). Ka Eesti tööandjad väärtustavad juba praegu erialaste teadmiste ja oskustega võrdselt erialaüleseid pädevusi – sotsiaalseid oskusi, õppimisvõimet, kriitilist mõtlemist, arvutioskust ja ka eneseväljendust (Taru & Lindeman 2007: 31). Selliste oskuste õpetamisel võib formaalhariduses kasutatavatega võrreldes olla mitteformaalse hariduse võttestik tulemuslikum või oluliselt täiendav (vt nt Goldring & Guidoum 2011: 6; Schlümmer 2006: 15 jj).

Käesolevas artiklis anti põgusaid vihjeid, missuguseid

noorsootöö olemusega seotud küsimusi tööhõivevalmiduse teema tekitab ning kirjeldati, missuguseid meetodeid Eesti noorsootöös noorte tööhõivevalmiduse suurendamiseks kasutatakse ja kui laialdaselt seda tehakse. Kui lähtuda seisukohast, et noorsootöö üks olulisemaid funktsioone ühiskonnas on noorte tööturuvalmiduse tõstmine, siis tõuseb vastavate meetmete tõhusus kindlasti peagi uurimisfookusesse. Asjakohaste andmete puudumise tõttu ei olnud artiklis küll võimalik esitada võrdlevat statistikat ja analüüsi aastate ja riikide kohta, kuid noorsootöö teaduspõhisus tõuseb kindlasti lähiaastatel. Noorteseire aastaraamat annab sellesse oma panuse.

Kasutatud kirjandus

Ainsaar, M. Soo, K. Kohalike omavalitsuste toetus lastega peredele 2008 ja laste päevahoid 2008–2009 Eestis. Tartu: Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut & Tallinn: Rahvastikumistri büroo 2009.

Bachfeldt, A. Kommentaar artiklile „Noorsootöö eesmärkidest inimarengu kontekstis“. – Mihus 2009 nr 2: 6.

Coussee, F. *The relevance of youth work's history*. – Verschelden, G. Coussée, F. Van de Walle, T. Williamson, H. (eds) *The history of youth work in Europe and its relevance for youth policy today*. Strasbourg: Council of Europe publishing 2009: 6–10

Colley, H. Mentorluse formaalsed ja mitteformaalsed mudelid: demokraatlik ja vabastav praktika. – Chisholm, L. Hoskins, B. Glahn, C. (toim) *Väärtuse kasvatamine. Potentsiaal ja sooritus mitteformaalses õppes*. Strasbourg: Euroopa Nõukogu 2005, tõlge eesti keelde Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus 2006: 31–46

Eesti noorsootöö strateegia 2006–2013. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium 2006.

Eesti saadab igal aastal välja 5 GLEN vabatahtlikku. [http://www.terveilm.net/?id=5] – 25.02.2011

Eestis registreeriti 1500. õpilasfirma. Junior Achievement Eesti pressiteade 13.10.2010 [<http://www.ja.ee/3682-eestis-registreeriti-1500-opilasfirma/>] – 25.02.2011

Elevant, L. Visamaa, K. Rinne, S. Aro, M. (koostajad) Noored ja tööturg noorsootöö vaatenurgast. Tallinn: MTÜ BGC Grupp 2006

ELi noorsostrateegia: investeerimine ja mobiliseerimine. Uuendatud avatud koordineerimismeetod noortega seotud väljakutsete ja võimaluste tarvis. Brüssel: Euroopa Ühenduste Komisjon 2009

Enn, Ü. Noorte töötusest ja sellest, kuidas see kõik noortevaldkonnaga seotud on. Eestis ja Euroopas. – Mihus 2009 nr 2: 11–13

Enn, Ü. Garzia Lopez, M. A. *Working on Work. A booklet on how to understand youth unemployment and use Youth in Action projects as tools to support the access of young people with fewer opportunities into the labour market.* Brussels: SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centre 2009 (updated 2010) [<http://www.salto-youth.net/>] – 25.02.2011

EU Youth Report. Brussels: Commission of the European Communities 2009

Firstjob [<http://firstjob.ee/>] – 25.02.2011

Goldring, I. Guidoum, Y. *Inclusion through Employability. Youth work approaches to unemployment.* Brussels: SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centre 2011 [<http://www.salto-youth.net/>] – 25.02.2011

Inclusion Strategy of the Youth in Action Programme (2007–2013). [<http://ec.europa.eu/youth/pdf/doc399.en.pdf>] – 25.02.2011

Ironic Genius Home [<http://ironicgeniushome.blogspot.com/>] – 25.02.2011

Jaanus, E.-L. Noorte tööpuudus ja tööpoliitika – arenguvõimalusi Eestis Phare projekti näitel. Magistritöö. Juhendaja prof Raul Eamets. Tartu: Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskond 2006

Jõe, H. Noored ja vabatahtlik tegevus. – Noortemonitor 2009. Tallinn: Eesti Noorsoo Instituut 2010: 102-113

Kannelmäe-Geerts, Marit. Noorte tööhõivevalmiduse toetamine – noorsootöö võimalus panustada Eesti inimarengusse ja jätkusuutlikkusse. Aken 2/2010, mai (nr 32): 2

Karjääriteenused Eestis 2010. SA Innove Karjääriteenuste arenduskeskus [<http://www.innove.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=20664/Karjaariteenused.Eestis.2010.pdf>] – 25.02.2011

Kivimäe, A. Tööturule trügides: väljakutsed noorsootöös. – Mihus 2009 nr 2: 7-8

Koitla, E. Gümnasistid tutvusid tööeluga. Vooremaa 23.11.2010 [<http://www.vooremaa.ee/contents.php?cid=1005670>] – 25.02.2011

Kuum, K. Vastus artikli autori infopäringule 03.02.2011

Kuusk, L. Vastus artikli autori infopäringule 08.02.2011

Lauristin, M. Noorsootöö eesmärkidest inimarengu kontekstis – Mihus 2009 nr 2: 4-5

MAlgatus. [<http://euroopa.noored.ee/malgatus2010>] – 14.03.2011

Mitteformaalse õppimise tunnustamine. [<http://www.mitteformaalne.ee/tunnustamine.html>] – 14.03.2011

Murakas, R. Beilmann, M. Ilves, K. Veltmann, V. Soo, K. Rämmer, A. Nestor, A. Siirak, K. Kukk, K. *Interim Evaluation of the «Youth in Action» Programme in Estonia 2007–2009.* Tartu: Tartu University, Institute of Sociology and Social Policy 2010

Nugin, R. Noored täiskasvanuks saamisest. – Noortemonitor 2009. Tallinn: Eesti Noorsoo Instituut 2010: 49-57

Nugin, R. Noorus kui hilismodernse individualismi kandja. – Rannala, I.-E. (toim) Noortest ja noorusest täna. Noorsootöölalaste artiklite kogumik. Tallinn: Eesti Noorsootöötajate Ühendus 2007: 9-17

Näpi Külatuba-Noortekeskus. Minifirma PUH [[\[noor.edicypages.com/minifirma-puh\]\(http://noor.edicypages.com/minifirma-puh\)\] – 25.02.2011](http://napi-</p>
</div>
<div data-bbox=)

Otsides ja leides sissepääsu töömaailma. Juhendmaterjal noortega töötavale spetsialistile. Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus 2009

Preifter, R. Portelli koostamine kui enesepeegelduse vahend ühiskonna mikro- ja makrotasandil. Saksa kogemus. – Chisholm, L. Hoskins, B. Glahn, C. (toim) Väärtuse kasvatamine. Potentsiaal ja sooritus mitteformaalses õppes. Strasbourg: Euroopa Nõukogu 2005, tõlge eesti keelde Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus 2006: 87-96

Progress towards the Lisbon Objectives in Education and Training. Indicators and Benchmarks 2008. Brussels: Commission of the European Communities 2008

Rajaleidja [<http://www.rajaleidja.ee/>] – 25.02.2011

Rammo, M. Vastus artikli autori infopäringule 02.02.2011

Raudsaar, K. Vastus artikli autori infopäringule 03.02.2011 Riiklik struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007-2013. Tallinn: Eesti Vabariik 2007 [http://www.struktuurifondid.ee/public/Estonian_NSRF_21June07_EST.pdf] – 25.02.2011

Schlümmer, E. Noored ja tööturg. . - Elevant, L. Visamaa, K. Rinne, S. Aro, M. (koostajad) Noored ja tööturg noorsootöö vaatenurgast. Tallinn: MTÜ BGC Grupp 2006: 9-17

Sild, A. Enese- ja oma aja juhtimine ehk tööandja vaatest, mida tänaste noorte juures arendada tahaks. – Mihus 2009 nr 2: 24-25

Stardiplats [<http://www.stardiplats.ee/>] – 25.02.2011

Sutt, M. Malev kui võimalus töökasvatuseks. – Elevant, L. Visamaa, K. Rinne, S. Aro, M. (koostajad) Noored ja tööturg noorsootöö vaatenurgast. Tallinn: MTÜ BGC Grupp 2006: 44-48

Talur, P. Noorsootöö väärtusmaailm ja selle muutumine. – Mihus 2009 nr 3: 4-6

Tammi, L. Hendriks, A. E. M. Power. *A practical booklet how*

to empower young Ethnic Minority women. Brussels: SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centre 2008 [<http://www.salto-youth.net/>] – 25.02.2011

Taru, M. Lindeman, K. Mõningate kõrgharidusega töötajatele tööd andvate ettevõtete juhtide hinnangud ja ootused 3-e aastase bakalaureuseõppe lõpetajatele. Tallinn: Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut 2007

Tõnismäe, S. Hurt, U. Eesti noorte hinnangutest tööturule sisenemise võimaluste kohta. – Riigikogu Toimetised nr 22/2010 [<http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=14290&op=archive2>] – 25.02.2011

Töövarjupäev 2010. Junior Achievement Eesti kodulehekülje alamleht. [<http://www.ja.ee/3230-toovarjupaev-2010/>] – 25.02.2011

Uute töökohtade jaoks uued oskused. Tööturu vajaduste ja vajaminevate oskuste prognoosimine ja ühitamine. Brüssel: Euroopa Ühenduste Komisjon 2008

Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis. Uuringu aruanne. August 2009. TNS Emor & OÜ Praxis, tellijad Kodanikuühiskonna sihtkapital, Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskus ja Siseministeerium. [<http://www.vabatahtlikud.ee/et/Vabatahtlik-tegevus/Uuringud>] – 25.02.2011

Viisaastak õpilasmalevas: 2003-2007. Tallinn: Õpilasmalev 2008

Vodja, E. Ettevõtlusharidus – täiendav võimalus tööturul. – Elevant, L. Visamaa, K. Rinne, S. Aro, M. (koostajad) Noored ja tööturg noorsootöö vaatenurgast. Tallinn: MTÜ BGC Grupp 2006: 50-54

Õpilasmalevas osalejate arv suurenes pea kaks korda. Haridus- ja Teadusministeeriumi pressiteade 12.10.2010 [<http://www.hm.ee/index.php?0512048>] – 25.02.2011

Õpilasmalevas saab tööd 4577 noort. Haridus- ja Teadusministeeriumi pressiteade 09.05.2010 [<http://www.hm.ee/index.php?0511754>] – 25.02.2011

8 NOORTE TÖÖELU KVALITEET

Siim Krusell

8.1. Sissejuhatus

Kui analüüsida Eesti elanike igapäevast ajajaotust, siis elanikest üle poole jaoks moodustab märkimisväärne osa sellest töötamine. Tööga ollakse nädalas keskmiselt hõivatud ligi 40 tundi (täisajaga töötajad), lisaks kulutatakse arvestatav osa ajast töö ja kodu vahel liikumisele (Statistikaamet, 2010). Töötamine toimub üldjuhul sotsiaalses keskkonnas ning see tähendab paratamatult kaastöötajate, samuti koostööpartneritega ning klientidega suhtlemist. Samuti eristuvad töökoha füüsiline keskkond ja tööprotsessis rakendatavad käitumis- ja tegutsemismustrid üldjuhul töökohavälisest. Füüsilist keskkonda, samuti suhteid ja käitumismustreid saab hinnata läbi mõiste „tööelu kvaliteet“, mida saab pidada ka osaks elukvaliteedist. Tööelu kvaliteeti muudavad alati paremaks head suhted tööl või teadmine, et tööandja kasutab tööalase ohutuse tagamiseks vajalikke meetmeid. Tööelu kvaliteedi mõiste hõlmab seda, kas töötajaid kaasatakse otsuste tegemisse piisavalt, kas nad kogevad võrdset kohtlemist või kas neil on ohutu oma tööd teha. Parem tööelukvaliteet on ka üks olulisi tööpoliitika eesmärgi. Seda kinnitab asjaolu, et tööelu kvaliteet koos tööhõive ja ettevõtluse edendamisega seisab Euroopa Liidu tööhõive strateegias ja sotsiaalpoliitika agendas kesksel kohal.

Käesoleva peatüki eesmärk on analüüsida töötavate noorte ehk 15–24-aastaste töötajate tööelu kvaliteeti ja

võrrelda seda vanemate töötajate omaga. Tähelepanu all on ka noorte meeste ja naiste omavaheline võrdlus. Lisaks vaadatakse ka võimalikke erinevusi sõltuvalt sellest, kellelena noored töötavad, ning seda just noorte kaasamise ja tööohutuse osas.

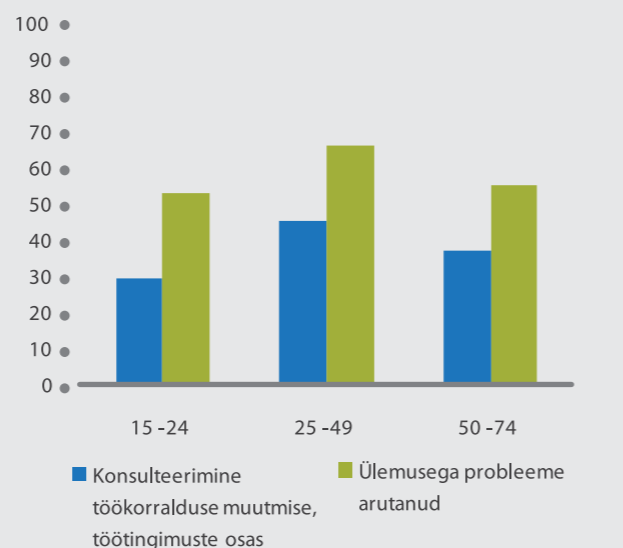
Analüüsis ei hõlmata kõiki tööelu kvaliteedi aspekte, vaid keskendutakse eelkõige noorte kaasamisele tööprotsessi puudutavate otsuste tegemise osas ning sellele, mil määral noored saavad tööga seotud aspekte mõjutada. Tähelepanu all on ka diskrimineerimine töökohal ning selle põhjused. Kui otsuste tegemisse kaasamine ja diskrimineerimine töökohal on seotud eelkõige tööalaste suhetega, siis tööalane ohutus ja selle hindamine pigem töökoha füüsilise keskkonnaga.

8.2. Noorte kaasatus otsuste tegemisse ja võimalused mõjutada tööalaseid aspekte

Töötajate kaasamise või osalemise all peetakse silmas töötaja võimalust osaleda ettevõttes otsuste tegemisel, sõltumata töötaja positsioonist. Töötajate kaasamise vormid on informeerimine (enne või pärast otsuste tegemist), töötajate arvamuse küsimine (konsulteerimine) ja töötajatele otsustusõiguse andmine (kaasotsustamine). Mida suurem sõnaõigus töötajatel on, seda suurem on töötajate

mõju otsustele. Samuti on oluline, millistesse otsustesse töötajaid kaasatakse. Mida kõrgema tasandi otsustesse töötajaid kaasatakse (strateegilised vs. operatiivsed otsused), seda intensiivsem on kaasamine. Seega sõltub töötajate kaasamine kahest dimensioonist: töötajate mõjust ja otsuse tähtsusest (Kallaste jt 2005).

Töötajate kaasamine tähendab seega ka, et nendega konsulteeritakse töökorralduse muutmise või töötingimuste suhtes ning nendega arutatakse tööalaseid probleeme. 2008. aastal oli noorte töötajate seas neid, kellel oli viimase 12 kuu jooksul konsulteeritud kas töökorralduse muutmise või töötingimuste osas, 29%. Seda oli oluliselt vähem kui vanemate töötajate puhul, kus näiteks parimas tööeas (25–49-aastased) töötajatest oli konsulteeritud ligi poolte ning vanemaealistest (50–74-aastased) üle kolmandikuga. Oma ülemusega oli viimase 12 kuu jooksul probleeme arutanud pisut üle poole noortest, kuid ka siin jäädi tublisti alla parimas tööeas töötajatele. Samas olid näitajad samas suurusjärgus vanemaealistega (vt joonis 1). Noorte meestega võrreldes olid noored naised kaasamise osas oluliselt halvemas seisus. Kui noortest meestest oli kolmandik neid, kellel oli viimase 12 kuu jooksul töökorralduse muutmise või töötingimuste osas konsulteeritud, siis naistest võis sama kinnitada vaid neljandik. Noored naised olid noorte meestega võrreldes tunduvalt vähem ka oma ülemusega tööalaseid probleeme arutanud. Kui naistest oli viimase 12 kuu jooksul oma ülemusega probleeme arutanud 48%, siis meeste puhul oli see näitaja 56%. Erinevused sõltusid ka sellest, kellena ning millises tegevusvaldkonnas noored töötasid. Mida kõrgemal ametipositsioonil noor oli, seda enam ka temaga tööalastes küsimustes konsulteeriti või probleeme arutati. Ehk siis noortest töötajatest kaasati pigem professionaale kui lihttöölisi. Samuti oli eeliseks tertsiaarsektoris töötamine.

Joonis 1. Konsulteerimine ja probleemide arutamine ülemusega (%)

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2008

Töötajatega konsulteerimine ei tähenda automaatselt nende arvamusega arvestamist, st nende võimalust töökoha erinevaid tööalaseid aspekte otseselt mõjutada. Sarnaselt sellega, et noori töötajaid kaasati vanemate töötajatega võrreldes otsuste tegemisse vähem, hindasid noored märgatavalt väiksemaks ka võimalusi mõjutada erinevaid tööalaseid aspekte, seda kõigis vaadeldud tööalastes aspektides. Erinevused olid suurimad võrreldes parimas tööeas töötajatega. Kui tööülesannete sisu sai mõjutada 13% noortest, siis parimas tööeas töötajate puhul oli see näitaja 29%. Parimas tööeas töötajatega võrreldes olid sarnases suurusjärgus erinevused ka tööülesannete järjekorra või töötempo mõjutamise võimaluste suhtes. Peaaegu üldse ei saanud noored mõjutada tööülesannete jaotust töötajate vahel, tööpartnerite valikut ega ka projektide tähtaegu või graafikuid (vt tabel 1).

Tabel 1. Võimalused mõjutada töökohas erinevaid tööalaseid aspekte vanuse lõikes, %

	15–24	25–49	50–74
Tööülesannete sisu	13	29	28
Tööülesannete järjekorda	27	41	39
Töötempot	42	51	46
Töömeetodeid	30	42	39
Tööülesannete jaotust töötajate vahel	4	16	15
Tööpartnerite valikut	3	10	9
Projektide tähtaegu, graafikuid	3	12	11

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2008

Kui noori mehi kaasati tööga seotud aspektide arutellu tunduvalt enam, siis oma mõju hindamisel meeste eelised enam nii ilmsed ei olnud. Noored mehed hindasid küll suuremaks oma võimalusi tööülesannete sisu ja töötempot mõjutada, kuid noorte naiste seas oli enam neid, kes arvasid, et neil on olemas võimalused mõjutada tööülesannete järjekorda ning töömeetodeid. Kui kõrgemal positsioonil töötavaid noori kaasati enam tööalaste küsimuste arutamisse, siis pole üllatav ka see, et neil on suuremad võimalused mõjutada peaaegu kõiki vaadeldud tööalaseid aspekte. Kui 40% noortest professionaalidest sai mõjutada oma töö sisu, siis lihttöölisena töötavatest noortest sai seda teha vaid ligi 10%. Noorte seas oli oluliselt vähem professionaale kui vanemate töötajate seas ning osaliselt tuleneb sellest ka noorte väiksem kaasatus ja mõju tööalastele aspektidele. Samas aga oli põhjuseks ka vanus, kuna vanemaid töötajaid, kes töötasid professionaalina, kaasati tunduvalt enam tööalastes otsustusprotsessidesse kui professionaalidena töötavaid noori.

8.3. Diskrimineerimine töökohal

Ebavõrdset kohtlemist on rohkesti käsitletud soo, vanuse või ka rahvuse põhjal. Püütud on leida vastust küsimusele, kas erinevuste puhul saab üldse diskrimineerimisest rääkida või miks ebavõrdne kohtlemine üldse aset leiab. Diskrimineerimiseks ei peeta näiteks olukorda, kus inimesi koheldakse erinevalt näiteks nende hariduse, oskuste, pädevuste vms erinevuste tõttu juhul, kui esitatud nõudmised on sisuliselt põhjendatud (Lagerspetz jt 2007). Samas esineb diskrimineerimine juhul, kui töötaja tööalased hüved, ametikoht, tasu jne pole seotud tema võimekuse või inimkapitaliga, vaid näiteks rahvuse, soo, usu, vanuse või veendumustega (Lagerspetz jt 2007).

Vanuse järgi stereotüüpiseerimist on käsitletud Bellmann jt (2007), viidates, et tööandjad omistavad vanemaealistele madalamat produktiivsuse taset, mille põhjusteks peetakse aegunud kvalifikatsiooni. Samuti peetakse nende puhul tõenäolisemaks riski töölt näiteks terviseprobleemide tõttu puududa. Ka on Eestis, eelkõige 90. aastatel, kuid ka praegu arvatud, et vanemaealised jõuavad vähem töötada ning nad ei ole näiteks valmis elukestvaks õppeks. Seega võiks eeldada, et vanemaealised tajuvad diskrimineerimist noortest enam. Analüüsi tulemused seda siiski ei kinnitanud.

Diskrimineerimist oli kogunud 25% töötavatest noortest. Parimas tööeas töötajate puhul oli diskrimineerimist kogunute osatähtsus isegi pisut suurem (28%), kuid vanemaealiste puhul jällegi tunduvalt madalam (18%).

Kõige enam olid noored kogunud diskrimineerimist töötasustamise ning tunnustamise (viiendik töötavatest noortest), kuid ka tööülesannete jagamise poolest. Nendes aspektides ületati ka teiste vanuserühmade vastavaid näitajaid. Tööalase info jagamise või kaastöötajate ning juhtide suhtumise osas nägid diskrimineerimist kogunud parimas tööeas töötajad probleeme noortest siiski pisut enam (vt tabel 2).

Tabel 2. Diskrimineerimise kogemine võrreldes teiste töötajatega vanuserühmade kaupa, %

	15–24	25–49	50–74
Töö tasustamisel	20	15	10
Edutamisel, karjäärivõimalustes	8	5	2
Tööülesannete jagamisel	15	13	6
Töölase info jagamisel	5	12	8
Kaastöötajate või juhtide suhtumises	8	11	4
Töö tunnustamises	19	9	6

Allikas: Eesti Statistikaamet, tööelu-uuring

Kui vaadata keskmist palka, siis on noorte keskmine palk olnud püsivalt madalam kui 25–49-aastaste töötajate oma, kuid samas suurusjärgus vanemaaliste palgaga (Statistikaamet 2000–2009). Samuti ei ole noored paljudel juhtudel jõudnud koguda vanemate töötajatega võrreldes samas mahus tööalaseid kogemusi ning saavutusi. Seda juba põhjusel, et tööturul on oldud üsna lühikest aega. Häid positsioone organisatsioonis ning sellega kaasnevatid hüvesid, võimalusi ja tunnustust aitavad kindlustada tugevad sotsiaalsed sidemed ja loodud võrgustikud ning kauem tööturul olnud inimestel on nende loomiseks rohkem aega olnud. Seega on mõneti loogiline, et noored tajusid pisut enam tööalast diskrimineerimist. Võimalik diskrimineerimise tajumisega seotud olukord võib olla näiteks see, et noorel on endast vanema kolleegiga võrreldes madalam palk, kuigi töö maht on sama – siiski on vanemal kolleegil paremad sidemed ja varasemad kogemused protsesside toimimisloogika kohta.

Nii noorte kui ka vanemate töötajate puhul tajusid naised meestega võrreldes enam tööalast diskrimineerimist, kuid see, kas diskrimineerimine leidis aset kõigis tööalastes aspektides, sõltus vanusest. Vanemaaliste naiste puhul ei olnud erinevused meestega nii suured ja puudusid mõnes tööalases aspektis sootuks. Noortest meestest sai enda arvates põhjendamatult madalamat tasu 11% töötajatest.

Noortest naistest aga tõi teistega võrreldes põhjendamatult madalamat töötasu välja 28%. Samuti jäeti töötavatest noortest naistest 28% põhjendamatult ilma tööalastest tunnustusest, meeste puhul oli see number vaid 9%.

Niivõrd erinevad näitajad noorte ja naiste puhul ei ole samas väga üllatavad. Sellisele tulemusele viitavad näiteks muuhulgas andmed meeste ja naiste palgalõhe kohta, mille esinemist on samuti nähtud ebavõrdse kohtlemisena. Juba 2000. aastate alguses toodi välja, et Eestis saavad naised kõikidel ametialadel väiksemat palka kui mehed ja naiste palgad on meeste palkadest umbes veerandi võrra väiksemad (Vöormann 2000). Seda kinnitavad ka teised hilisemad uurimused, mis näitavad, et viimase kümne aasta jooksul on meeste ja naiste vaheline palgalõhe püsinud umbes 25% ligiduses (Sotsiaalministeerium 2011).

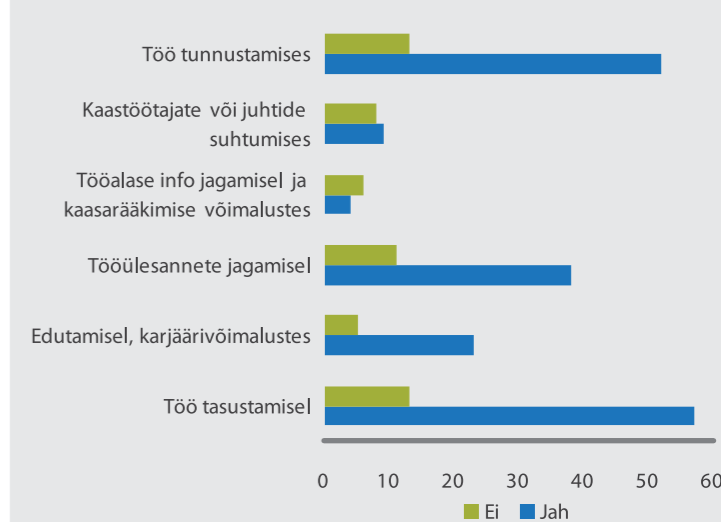
Lisaks sellele, mis osas diskrimineerimist tajuti, on üpris oluline see, millisel alusel diskrimineerimine aset leidis. Kõige enam ütlesid diskrimineerimist kogenud noored, et selle aluseks on olnud isiklikud suhted oma juhi või juhtidega. Seda märkis tervelt 33% diskrimineerimist kogenuatest, mis samas oli samas suurusjärgus kui vanemaaliste puhul. Lisaks tõid noored märkimisväärselt välja just vanust (23%) ning vanust nimetati ka teiste vanuserühmadega võrreldes tunduvalt rohkem. Võrdluseks: vanust nimetas diskrimineerimise põhjusena vaid 6% 25–49-aastastest diskrimineerimist kogenud töötajatest. 25–49-aastased töötajad pidasid noortega võrreldes ka oluliselt vähem diskrimineerimise põhjuseks suhteid juhi või juhtidega. Võrreldes teiste vanuserühmadega, pidasid noored enam oma diskrimineerimise põhjuseks ka rahvust (11% diskrimineerimist kogenuatest). Parimas tööeas ja vanemaaliste puhul oli see suurusjärgus 3–4%.

Sugu pidas oma diskrimineerimise aluseks ligi 10% 25–49-aastasest diskrimineerimist kogenud töötajatest. Vanemaaliste puhul oli see näitaja 5% ning noorte puhul alla protsendi. Noorte puhul on selline tulemus mõneti

üllatav ning oodatav oleks olnud sarnane tulemus parimas tööeas töötajatega. Sugu peavad diskrimineerimise aluseks eelkõige naised ning selle üheks põhjuseks võib olla naiste suurem roll lastega seotud aspektides. Teisisõnu, tööandjad võivad suhtuda naistesse kui vähem produktiivsetesse töötajatesse, eeldades, et naiste suuremate kohustuste tõttu pere ees kannatab nende pühendumus tööle. Võib olla, et noored naised ei oska veel näha nende suhtes tehtud otsuste tegelikke tagamaid ja arvavad, et põhjendamatult ebavõrdse kohtlemise põhjuseks on kas siis halvad suhted juhiga või see, et nad on nooruse tõttu veel tööalastelt kogenematud.

Kuigi diskrimineerimise alusena nimetati suhteid juhi või juhtidega vanuserühmade kaupa erinevalt, oli see siiski kõigis vanuserühmades kõige olulisem diskrimineerimise alus. See prognoosib ka tugevat seost diskrimineerimise ja konfliktide esinemise vahel. Selline seos ka ilmnes: need noored, kes olid viimase 12 kuu jooksul oma juhtidega konflikte läbi elanud, kogesid rohkem ka diskrimineerimist ja seda praktiliselt kõigis tööalastes aspektides. Nimetatud seos ilmnes ka sõltumata sellest, kas tegu oli noorte naiste või meestega ning sama oli ka teiste vanuserühmade puhul. Konfliktisituatsioonides olnud noortest oli üle 50% kogenud diskrimineerimist töö tasustamise ning selle tunnustamise osas, ligi 40% ka tööülesannete jagamise puhul. Ainuke aspekt, kus noorte puhul sõltuvalt konfliktide kogemisest oluliselt erinevusi ei ilmnenu, oli tööalase info jagamine (vt joonis 2).

Kõigist noortest oli tööd või suhteid tööl häirivaid konflikte kogenud 15%. Seda oli vähem kui 25–49-aastaste töötajate (21%), kuid pisut rohkem kui vanemaaliste puhul (12%).

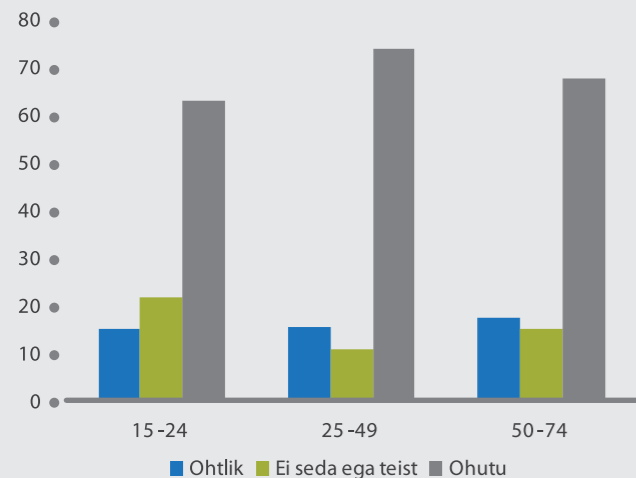

Joonis 2. Diskrimineerimise konfliktide kogemise järgi, %

Allikas: Eesti Statistikaamet, tööelu-uuring

8.4. Tööalane ohutus

Ebavõrdne kohtlemine ja konfliktid tööl mõjutavad küll tööalast ohutust, kuid seda ainult kaudselt. Otseselt mõjutab ohtu tervisele füüsiline keskkond töökohas, kasutatavad töövõtted ja nende ohutuse järgimine. Suurem osa noortest ei hinnanud oma tööd tervisele kuigi ohtlikuks ja hinnangud ei erinenud suurel määral ka noorte ja vanemate töötajate võrdluses. Mõningad erinevused siiski olid, kuid need puudutasid pigem seda, kas oma tööd julgeti kindlasti ohutuks pidada või veidi selles kaheldi. Noorte seas oli kõige vähem neid, kes oma tööd kindlasti ohutuks pidasid. Kui noorte seas oli tööd kindlasti ohutuks hindavate osatähtsus 63%, siis 25–49-aastaste töötajate puhul 74% (vt joonis 3).

Joonis 3. Töötamine tervisele ohtlikkuse järgi vanuserühmade kaupa, %

Allikas: Eesti Statistikaamet, tööelu-uuring

Hinnang oma töö ohtlikkusele ei pruugi tähendada tegelikult vigastuse või õnnetuste kogemist ning enamik töötajaid tööõnnetustesse ka ei satu. Viimase 12 kuu jooksul oli siiski tööõnnetuse tõttu saanud vigastada 5% töötavatest noortest, mida oli ka pisut enam kui teistes vanuserühmades.

Tööõnnetuste tekkepõhjused on peamiselt kas isiklik hooletus või tähelepanu hajumine, aga ka tööandjapoolsed tööohutusala reeglite rikkumised. Kui hinnata seda, kas tööandjad teevad piisavalt selleks, et tagada ohutute töövõtete kasutamine või kas töökeskkonda ja töökorraldust kohandatakse vastavalt töötaja vajadustele ja võimetele, siis nende aspektidega on töötajad üldjuhul rahul. Vaid alla kümnendiku töötajatest ei olnud nende aspektidega rahul. Rahulolunäitajad ei sõltunud eriti töötajate vanusest.

Samal ajal sõltub tööõnnetuste toimumise tõenäosus ka töö iseloomust ja selle sisust. On oluline vahe, kas töötada iga päev näiteks saekaatriks puidu töötlemisega seotud masinatel või arvuti taga raamatupidamisaruandeid täites. Seega ei ole sugugi üllatav, et sekundaar- või primaarsektoris töötamine suurendas tööõnnetustesse sattumise riske. Kui veelgi detailsemalt tööõnnetustesse sattumise riskiprofiili välja tuua, siis võib öelda, et suurim risk tööõnnetustesse sattuda oli sinikraena sekundaar- või primaarsektoris töötavatel meestel ning seda sõltumata vanuserühmast.

Tööõnnetused olid sageli ka tervisele seotud probleemide põhjuseks, kuid tervist mõjutas lisaks töökeskkond ja -tingimused. Vanemate inimeste seas oli oluliselt enam neid, kelle puhul töö terviseprobleeme süvendas või põhjustas. Kui näiteks vanemaealiste töötajate seas oli töö pärast tervisele kimpus olijaid 15%, siis noorte puhul vaid 5% (vt joonis 4). Tööõnnetuste sageduse järgi vanuserühmade kaupa ning oma töö ohtlikkuse hindamise järgi ei eeldaks, et vanemaealistel on suuremad terviseprobleemid. Samuti ei puutunud vanemad töötajad võrreldes noortega rohkem kokku tööga seotud terviseohtudega. Nendeks terviseohtudeks on näiteks müra, vibratsioon, kokkupuuted ohtlike ainetega või ka sundasendid ja -liigutused jne. Seega võib öelda, et vanemaks saades mõjutavad töökeskkond ja tingimused tervist rohkem ning kindlasti on oma osa selles, et paljudel juhtudel ei pruugi töötingimustest tingitud tervisemured avalduda kohe, vaid just aastate pärast.

Naiste ja meeste võrdlus näitas seda, et töö põhjustas terviseprobleeme rohkem noorematel naistel ja vanematel meestel. Head tervist ja ka töörahulolu ning tööviljakust aitavad kindlustada positiivsed emotsioonid ning meeleseisundid. Hea tervise kindlustamiseks on aga vastunäidustatud stress, närvilisus ning kurvameelsus, samuti pidev kurnatus. Oluliselt vähem esines noortel vanemate töötajatega võrreldes stressi, mida oli viimase nelja nädala jooksul kogunud pisut üle 10% noortest.

Samas oli noorte seas enam neid, kes olid kogunud närvilisust ning kurvameelsust. Murettekitavalt palju (ligi 20%) oli ka neid noori, kes tundsid kurnatust, kuid samas ei erinenud noorte näitajad siin näiteks parimas tööeas töötajate näitajatest (vt joonis 5).

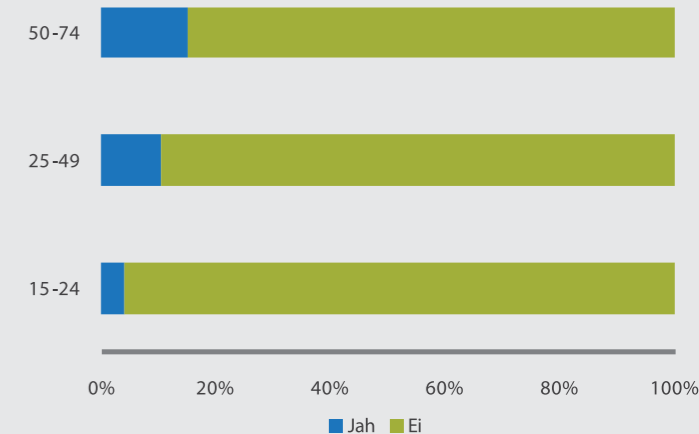
8.5. Kokkuvõte

Enamik Eesti töötavatest noortest ei koge oma töös diskrimineerimist ja samuti ei ole ka nende füüsiline töökeskkond kuigi ohtlik. Siiski ei saa väita, et vaid üksikuid noori diskrimineeritakse või et noortel pole töö käigus üldse tööõnnetusi juhtunud.

Eesti tööandjad ei ruttu noortele tööalastes küsimustes sõnaõigust andma ega arvesta kuigivõrd noorte arvamusga selleks, et tööprotsessi juures midagi muuta. Nii võimaldab väita asjaolu, et enamik noortest ei saa mõjutada tööga seotud aspekte ja vaid kolmandikuga töötavatest noortest konsulteeritakse töötingimuste või töökorralduse osas.

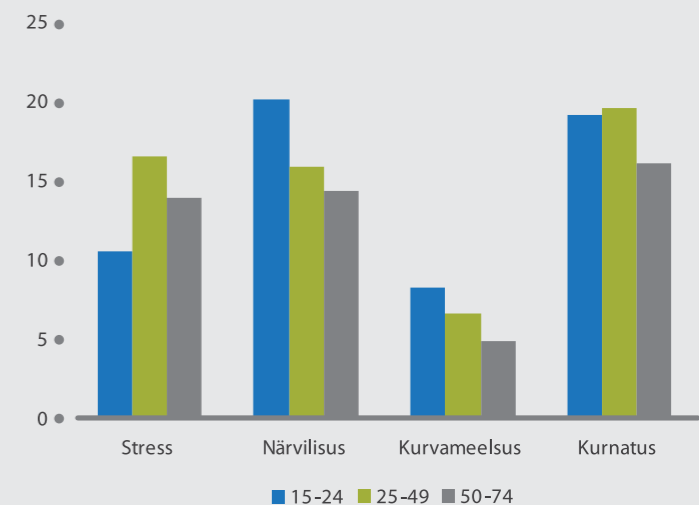
Noorte tervist on töö vähem mõjutanud kui vanemate töötajate oma, kuid see oli ka üks väheseid tööelu kvaliteedi näitajaid, mis noortel vanemate töötajatega võrreldes oluliselt parem oli. 25–49-aastaste töötajatega võrreldes oli noorte seas pisut vähem neid, kes olid kogunud diskrimineerimist, kuid samas olid diskrimineerimist kogunud noored märksa enam nimetanud korraga mitut aspekti nagu näiteks töö tasustamine või võimalused karjääri teha. Kaasamise ja tööalaste aspektide mõjutamise võimaluste suhtes olid vanematel töötajatel noortega võrreldes selged eelised.

Noored naised kogesid noortest meestest tööl oluliselt enam diskrimineerimist ning seda töö tunnustamisest kuni tasustamiseni. Samuti konsulteeriti tööalastes küsimustes meestega enam.

Joonis 4. Töö põhjustatud terviseprobleemid vanuse järgi, %

Allikas: Eesti Statistikaamet, tööelu-uuring.

Joonis 5. Töötamist häirivad aspektid vanuse järgi, %

Allikas: Eesti Statistikaamet, tööelu-uuring.

Antud analüüsis vaadeldud tööelu kvaliteeti mõõtvaid näitajaid silmas pidades saab öelda, et võrreldes madalamal ametipositsioonil olevate noortega on kõrgemal ametipositsioonil olevatel noortel oluliselt kvaliteetsem tööelu. Samas jäid noored professionaalid vanemate professionaalidega võrdluses alla ning seda eelkõige otsustusprotsessidesse kaasamise poolest.

Vähesem noorte kaasamine ning mõju tööga seotud otsustele on mõneti paratamatu, kuna tööjõuna omandavad noored alles tööoskusi ja praktikaid ning ekspertuskused tulevad ainult koos ajaga. Samas ei ole diskrimineerimine ükskõik millisel alusel või aspektist lähtuvalt kuidagi õigustatud. Töölalastes aspektides aset leidev diskrimineerimine vajaks samas mõneti põhjalikumalt mõtlemist ja seda eriti just diskrimineerimishinnangute subjektiivsuse vähendamise poolest. Teisisõnu, märksa enam tuleks tähelepanu pöörata selle välja selgitamisele, kas aset leidev ebavõrdne kohtlemine on mõneti põhjendatud või mitte.

Kasutatud kirjandus

Bellmann, L., Brussig, M. (2007). *Recruitment and Job Applications of Older Jobseekers from the establishments perspective*. IZA Discussion Paper No 2721. Lk 8.

Vöormann, R. (2000) Mehed ja naised tööturul. – Teel tasakaalustatud ühiskonda. Naised ja mehed Eestis. Tallinn: Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium, UNDP, Lk 46 – 53.

Kallaste, E., Jaakson, K. (2005). Töötajate kaasamine Eestis. Juhtumiuuringutel põhinev analüüs. Poliitikauuringute keskus PRAXIS. Lk 6.

Anspal, S., Karu, M. (2011). Sooline palgalõhe Eestis. Sotsiaalministeerium. URL. http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sooline_vordoiguslikkus/Esitlus_Sooline%20palgal%C3%B5he%20Eestis.pdf

Lagerspetz, M., Hinno, K., Joons, S., Rikmann, E., Sepp, M., Vallimäe, T. 2007. Isiku omaduste või sotsiaalse positsiooni tõttu aset leidev ebavõrdne kohtlemine: elanike hoiakud, kogemused ja teadlikkus. Uuringuraport. Tallinn.

Eesti Statistikaamet. Eesti tööjõu-uuring (2000–2009).

Eesti Statistikaamet. Tööelu-uuring 2010.

JÄRELDUSED JA POLIITIKASOOVITUSED

Katrin Pihor, Laura Kirss, Eve Mägi, Kirsti Nurmela

Noorte tööpuudus on kujunenud Eestis suureks probleemiks. Töötuna alustatud tööelu mõjutab mitmete uurin-gute põhjal ka toimetulekut tööturul kogu järgneva tööelu kestel. Seetõttu on äärmiselt oluline leida noorte tööpuu-dusele kiired ja tõhusad lahendused, et vältida töötuse negatiivseid tagajärgi tulevikus.

Seekordse noorteseire aastaraamatu artiklites analüüsi-takse süvitsi noorte toimetulekut tööturul ning noortele suunatud abimeetmete tõhusust. Allpool on esitatud artiklite põhijäreldused ja soovitused, kuidas võiks noorte tööpuuduse vähendamisele ja noorte tööturuvalmiduse tõstmisele kaasa aidata.

2010. a oli Eestis keskmiselt 23 400 töötut 15–24-aastast noort. Seejuures on viimastel aastatel hüppeliselt kasvanud just nende noorte osakaal, kes ei osale ei haridus-süsteemis ega ole hõivatud tööturul. Noorte töötuse määr ehk siis töötute osatähtsus tööturul aktiivselt osa-levate noorte seas Eestis on tõusnud 32,9%-le, mis on üks Euroopa kõrgemaid näitajaid. Selle põhjuseks on nii majanduskriisi tagajärjel toimunud üldine hõive langus kui ka nn laulva revolutsiooni aegse beebibuumi ajal sündi-nute tööturule sisenemine. Kasvamas on ka noorte pika-ajaline töötus. Positiivse trendina võib välja tuua, et noorte aktiivsuse määr ei ole langenud.

Suurt rolli töötuks jäämisel mängib erialase ettevalmis-tuse puudumine (nt 36% töötutest noormeestest on vaid põhiharidusega), kuid töötus on kõrge ka nn esmasisene-jate hulgas (39% töötutest on kas värsked koolilõpetajad, varasema töökogemusega või õpingute katkestajad), mis näitab, et tööandjad panevad rõhku kogemuse ja erialase ettevalmistusega töötajatele.

Seega on ennekõike oluline tagada, et noortel oleks töö-turule sisenemisel piisav erialane ettevalmistus. Samuti tuleks rohkem väärtustada töökogemuse ja praktika rolli õppeprotsessis. Viimast tuleks teha üha enam koostöös tööandjatega, et tagada noorte haridusliku ettevalmistuse vastavus tööturu reaalsele nõudmisele.

Töötavad üliõpilased on ülikooliharidusele ette heitnud liigset akadeemilisust ning õppeprotsessis oskuste aren-damise unarusse jätmist. Üliõpilaste arenguvajadustele mittevastav hariduse sisu ja isiklik areng, kuid ka töökoge-muse omandamise vajadus ning majanduslikud kaalutlu-sed on põhjused, mis kujundavad üliõpilaste valikuid õpin-gute kõrvalt töötamise kasuks.

Üliõpilaste töötamist õpingute kõrvalt ei ole mõttekas takistada, vaid pigem soodustada sellise olukorra tekkimist, kus tegevuste ühildamise positiivsed mõjud säiliks ja leeveneksid negatiivsed tagajärjed. Selleks

peaks täiendama ja ühtlustama karjääriõppe süsteemi gümnaasiumiastmes ning varasema haridustee käigus, et üliõpilastel kujuneks selge arusaam pakutavast haridusest, nende õppekavadest ja struktuurist, õppemeetoditest ja õpiväljunditest. Õppeprogrammid peaksid olema paindlikumad, pakkudes nii täis- kui osakoormusega õppimise võimalusi. Kriitilise tähtsusega on siinjuures õppe intensiivsuse ja koormuse eristamine nende kahe vahel, samuti see, et osakoormusega õppes ei kaasneks ebasoodsaid tingimusi (nt õppelaenu mittesaamine). Praktikate edendamine ja erialase töökogemuse integreerimine õppesse ning üliõpilaste erinevate aktiivõppe meetodite kaudu senisest intensiivsem õppeprotsessi sidumine motiveeriks tõenäoliselt üliõpilasi aktiivsemalt õppetöös osalema, võimaldades nende suuremat rahulolu ning tajutud kasutegurit tööturule sisenemisel.

Tuleb siiski arvestada, et ka erialase ettevalmistuse olemasolu ei pruugi veel tagada töökohta. Kui vaadata kutsekoolide lõpetajatelt kogutud tagasisidet, mis on antud kuus kuud pärast kooli lõpetamist, siis on kuue kuu jooksul töö leidnud lõpetajate osatähtsus kõigist lõpetajatest langenud 78%-lt 2007. aastal 54%-le 2009. aastal. Seejuures asusid erialasele tööle vaid 35% lõpetanutest. Positiivse trendina võib välja tuua, et majanduslangus on suurendanud edasiõppijate hulka. Kuigi valdavalt on kutsehariduse lõpetanute väljavaated tööturul halvenenud, on tulemused õppekava rühmade kaupa väga erinevad. Suhteliselt edukad on kolme aasta jooksul olnud näiteks arhitektuuri ja linnaplaneerimise, juuksuritöö ja iluteeniduse, metsanduse, audiovisuaalse ja muu meedia erialade lõpetajad. Seejuures on tähtis märkida, et nende erialade lõpetajad asuvad ka keskmisest sagedamini erialasele tööle. Keskmiselt madalama edukusega on koduteeniduse, ehituse ja materjalitööstuse (sh tisleriala ja puidutöötlemise) lõpetajad. Hoolimata majandusbuumiaegsest madalseisust võib loota, et tulevikus pakub rohkem töö-

kohti ka põllumajandussektor. Ühelt poolt on suurenemas maheviljelus ning nõudlus sellise kauba järele, teisalt on valdkonna praegune tööjõud vananemas ning ootab põlvkonnavahetust. Nõudlust tööturul jagub lähitulevikus kindlasti veel osavatele tehnikavaldkonna lõpetajatele, kes oskavad kasutada arvjuhtimisega treipinke, seadistada kaasaegseid tootmisliine ning tunnevad elektri- ja metallitööd. „Pehmematest“ erialadest tagavad suurema tõenäosusega töökohta sotsiaalhoolekanne ja iluteenidus.

2009. a kõrgkoolilõpetajate tööturule sisenemise kogemuse uurimisel selgus, et aasta pärast lõpetamist töötab 80% kõrgkooli lõpetanutest, mis on märkimisväärselt kõrgem tulemus kui kutsehariduse puhul. Töötuid on küsitluse andmetel vaid 5% lõpetanutest. Tartu Ülikooli poolt läbiviidud uuringu tulemused kinnitavad, et tudengite seas populaarsetel erialadel (ärindus, sotsiaalvaldkond jms) ollakse edukamad ka tööturule sisenemisel. Erinevalt kutseharidusest on sobiva erialase töö leidmisel raskusi põllumajanduse õppevaldkonna kõrgkoolilõpetajatel. Selle põhjuseks võivad olla selles sektoris makstavad madalad palgad. Märkimisväärne on ka asjaolu, et paljud loodus- ja täppisteaduste ning tehnika, tootmise ja ehituse õppevaldkonna lõpetajatest ei tööta erialasel tööl.

Kooli ja eriala valikul on oluline roll tulevikus teenitava sissetuleku suurusel. Suurem tõenäosus saada kõrgemat palka on tervise ja heaolu ning sotsiaalteaduse, ärinduse ja õiguse valdkonna lõpetanutel, keskmisest madalamat sissetulekut saavad põllumajanduse ning humanitaaria ja kunstide õppevaldkonna lõpetajad.

Seega ongi noorte senised valikud kõrghariduse omandamisel olnud pragmaatilised ja noored õpivad erialasid, mis tagavad neile suurema tõenäosusega töökohta ja kõrgema palga. See on mõttekoht poliitikakujundajatele: majanduse tehnoloogilise arengu tagamiseks vajame küll rohkem insenere ja tehnikateadlasi, kuid me vajame ka töö-

andjaid, kes kindlustaksid neile väärtuslikele lõpetajatele tööpanuse väärilise töö ja sissetuleku. Ehk on aeg mõelda üha enam kombineeritud haridusmudelile, kus reaalteadlaste baasharidust täiendatakse ettevõtlushariduse ja juhtimisoskuste arendamisega, mille tulemusena suureneks ehk reaalteadlaste võimekus oma ideid ja oskusi ärimaailmas rakendada.

Töökoha olemasolu ja töötasu kõrval on noorte jaoks tähtis koht ka töötingimustel ja töökeskkonnal. Paraku ilmneb, et noorte töötajate võimalused oma töötingimuste suhtes kaasa rääkida või oma probleeme juhtidega arutada on nende vanemate kolleegide võimalustest oluliselt madalamad. Eriti madal on noorte võimetus mõjutada tööülesannete jaotust töötajate vahel, tööpartnerite valikut ning projektide tähtaegu ning töögraafikuid; kõige enam on võimalik mõjutada töötempot ning töömeetodeid ja tööülesannete järjekorda. 25% töötavatest noortest on tajunud diskrimineerimist töökohal, mida on 3% vähem kui 25–49-aastaste vanuserühmas. Enim tajuvad noored probleeme töö tasustamisel ja töö tunnustamisel. Noorte keskmine palk on sageli madalam 25–49-aastaste töötajate keskmisest palgast, mis kinnitab jällegi, et tööandja jaoks on töökogemus tähtis. Diskrimineerimise alusena nähakse ennekõike isiklike suhteid vahetu juhi või juhtidega, mis on pikemaajalise töökogemusega inimestel reeglina selgemini välja kujunenud. Samuti on suhteliselt sageli mainitud vanust.

Vähesem noorte kaasamine ning mõju tööga seotud otsustele on mõneti paratamatu, kuna noored kui tööjõud alles omandavad tööoskusi ja praktikaid ning ekspertoskused tulevad ainult koos ajaga. Samas ei ole diskrimineerimine ükski millisel alusel või aspektist lähtuvalt õigustatud.

Kui iseseisev tööturule sisenemine ei osutu edukaks, pakub noortele erinevate tööturuteenuste- ja toetuste kaudu oma abi Töötukassa, mille klientuur noorte töötute hulgas on märkimisväärselt kasvanud. Kui 2006. a pöördus

Töötukassa poole vaid 12% noortest töötutest, siis 2009. a oli see osakaal tõusnud 46%-le. Töötukassa ei ole välja arendanud spetsiaalselt noortele suunatud tööturumeetmeid, kuid mõned meetmed on oma iseloomult noortele töötutele sobivamad. Sellised teenused on näiteks karjäärinõustamine, tööpraktika, palgatoetus ning tööturukoolitused. Paraku ei ole praegu võimalik hinnata, millised teenused on noorte tööturule siirdumist kõige enam toetanud ning millised teenuste kombinatsioonid toimivad paremini. Selleks on vaja tööturuteenuste tulemuslikkust regulaarselt hinnata ja jälgida, mida seni veel juurutatud ei ole. Oluliseks eelduseks tööturuteenuste tulemuslikkuse hindamisel noorte hulgas on andmete kättesaadavuse parandamine – tihti puudub vabalt kättesaadav info selle kohta, kui palju ning millistel tööturuteenustel just noored töötud osalevad. Praegu on need andmed olemas Töötukassa registriandmete näol, kuid need ei ole avalikult kättesaadavad. Samas on selliste andmete kättesaadavus oluline, et vajalikel osapooltel, kellel puudub ligipääs Töötukassa andmebaasidele (noortega tegelevad organisatsioonid, erinevate ministeeriumite ametnikud, kes puutuvad kokku noorte probleemidega), oleks ajakohane ülevaade noorte valikutest tööturuteenuste kasutamisel. See võimaldaks paindlikumalt teha järeldusi selle kohta, millistes valdkondades oleks noortel vaja lisatoetust ning milliseid tegevusi oleks vaja noortele täiendavalt suunata.

Sageli on noorte tööturuprobleemid seotud ka hariduse küsimustega. See nõuab tihedat koordineerimist tööturumeetmete ja haridussüsteemi vahel. Kuna noorte haridusteed ei saa pidada lõpetatuks, siis peab säilima võimalus sujuvalt haridussüsteemis tööturule ning vajadusel tagasi haridussüsteemi liikuda.

Lisaks tööturuteenustele on oluline, millist kaitset pakub Töötukassa noortele passiivsete meetmetega. Kuna noortel puudub sageli varasem töökogemus, ei kvalifitseeru noored töötuskindlustushüvitisele, kuna selle puhul peab olema varasem tööstaaž. Alternatiiv on töötutoetus, mida

noored ka sagedamini kasutavad. Siiski on töötutoetuse määr praegu madal ega paku töötuse perioodil vaesuse eest olulist kaitset.

Tööturuteenuste ja formaalharidussüsteemi kõrval mängib noorte tööturuvalmiduse tõstmisel üha enam rolli ka mitteformaalne haridus ehk noorsootöö. Noorsootöös osalemine võimaldab arendada individuaalseid teadmisi ning oskusi, kasvatada sotsiaalset kapitali ja arendada sotsiaalseid võrgustikke. Nii nagu näitavad kõrgkoolilõpetajate uuringu tulemused, on töökoha saamisel oluline koht isikule suunatud pakkumistel ja isiklikel kontaktidel, mis näitab võrgustikulise koostöö tähtsust tööturule sisenemisel. Paraku tuleb tõdeda, et kuigi noorsootöö struktuurid on Eestis laialdaselt välja arendatud, ei ole praegu piisavalt infot, et teha järeldusi noorsootöö tulemuslikkuse osas tööturuvalmiduse suurendamisel. Seega ei tea me, kas noorsootöös osalevad aktiivsed noored, kellel ei tekiks tööturule sisenemisega probleeme ka siis, kui neil ei oleks noorsootöös osalemise kogemust, või aitab noorsootöös osalemine kaasa ennekõike nn riskirühmade tööturule toomisele.

Kokkuvõtteks tuleb tõdeda, et parim viis noorte tööpuudust vältida on tagada noortele asjakohane haridus koos praktilise töökogemusega. Viimane võib olla omandatud nii kooli kõrvalt töötades kui õppekava praktika raames. Paraku tuleb ka märkida, et kuigi noorte tööturuvalmiduse tõstmisele suunatud tugimeetmed ja struktuurid nii Töötukassa näol kui ka mitteformaalse haridussüsteemina on Eestis piisavalt välja arendatud, ei ole meil ettekujutust, milline on nende tulemuslikkus ja sobivus just noorte sihtgrupile. Ehk siis mis on need meetmed ja tegevused, mis aitavad noori tööturule sisenemiseks keskmisest paremini ette valmistada. Samuti ei tea me, millisest abist noored ise puudust tunnevad.

AASTARAAMATU AUTORID

Raul Eamets

Tartu Ülikool. Majandusteaduskond.
Makroökonomika professor, makroökonomika
õppetooli juhataja, PhD (majandusteadus)

raul.eamets@ut.ee

Raul Eamets kaitses teaduste magistr kraadi Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas ning 2001. aastast on tal majandusteaduse doktorikraad. Ülikoolis õpetamist alustas ta 1987. a. Korralise õppejõuna töötab ta 1995. aastast ning alates 2005. aastast on majandusteaduskonna makroökonomika professor ja Rahvamajanduse Instituudi juhataja. Raul Eamets on suure hulga teadustööde, uuringute ja publikatsioonide autor. Tema põhilisteks uurimisvaldkondadeks on tööturu paindlikkus, tööturu mobiilsus, migratsioon, tööturu voogude analüüs, tööpuudus, siirdemajandus, haridussüsteemi vastavus tööturule, tööjõu nõudlus ja pakkumine, tööpoliitika efektiivsus, töösuhted, ELi tööpoliitika ja selle mõju Eestile, töötingimused, erinevate sotsiaalsete gruppide seisund tööturul. Ta on osalenud paljudes nii riigisisestes kui ka rahvusvahelistes projektides Eesti partneri või eksperdina ning esinenud paljudel konverentsidel. Ta on olnud Eesti Panga Nõukogu liige (2004–2009) ning praegu on ta TÜ Euroopa Kolledži nõukogu esimees.

Laura Kirss

Poliitikauuringute keskus Praxis,
hariduspoliitika programmi direktori kt ja analüütik

laura.kirss@praxis.ee

Laura Kirss omandas teadusmagistri kraadi ning bakalaureusekraadi avalikus halduses Tartu Ülikoolis. Tema magistriõpingud keskendusid hariduspoliitikale ning tema uurimisteemaks oli hariduslik ebavõrdsus Eestis. Lisaks on ta õpingute raames uurinud poliitikakujundamise protsessi ning mõttekeskuste rolli selles. Lisaks Tartu Ülikoolile on haridust omandanud ka Ameerika Ühendriikides. Hetkel juhib ta Praxise hariduspoliitika programmi ja on analüütik. Hariduspoliitika projektide ja analüüsiga on tegelenud alates 2007. aastast. Laura on juhtinud erinevaid Praxise uuringuprojekte ning osalenud ka rahvusvahelistest uuringuprojektides. Viimase aja suurima projektina juhib Laura Eestis Euroopa üliõpilaste sotsiaalmajandusliku olukorra uuringut EUROSTUDENT IV.

Kerly Krillo

Tartu Ülikool. Euroopa Kolledž. Direktori kt.

kerly.krillo@ut.ee

Kerly Krillo omandas bakalaureuse- ja magistrikraadi Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas ning lõpetab hetkel sealsamas doktoriõpinguid. Tema huvialaks on tööpoliitika ning statistilised analüüsimeetodid. Muuhulgas on ta õpetanud majandusteaduskonnas magistritaseme tudengitele mitmemõõtmelise statistika meetodeid. Alates 2009. aastast töötab K. Krillo Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskuses programmijuhina ning alates käesolevast aastast on ta Euroopa Kolledži direktori kohustäitja. Kerly on osalenud paljudes tööturu-alastes riigisisestest ja rahvusvahelistes projektides, samuti mitmetes teistes rakendusliku suunaga uuringutes.

Siim Krusell

Eesti Statistikaamet,
rahvastiku- ja sotsiaalstatistika osakonna peaanalüütik

siim.krusell@stat.ee
või siimkrusell@hotmail.com

Siim Krusell omandas kõrghariduse Tallinna Ülikoolis sotsioloogia erialal ning hetkel omandab sealsamas doktorikraadi. Alates 2007. aastast töötab Eesti Statistikaametis analüütikuna, praegu on peaanalüütik rahvastiku- ja sotsiaalstatistika osakonnas. 2005. aastast on ta MTÜ Mõnus Tegu juhatuse esimees. Samuti on ta Eesti Noorsootöötajate Ühenduse juhatuse liige. Tal on projektide kirjutamise ja uuringute läbiviimise kogemus noorte tööturu- ja sotsiaalpoliitika, noorsootöö, lastehoiu, täiendkoolituste alal. Samuti on Siim erinevates kogumikes avaldanud mitmeid artikleid tööturu, rahvusliku ja sotsiaalse ebavõrdsuse ning integratsiooni teemadel.

Eve Mägi

Poliitikauuringute keskus Praxis,
hariduspoliitika analüütik

eve.magi@praxis.ee

Eve Mägi omandas teadusmagistri kraadi rahvusvahelise hariduse erialal USAs George Washingtoni Ülikoolis. Tema spetsialiseerumisvaldkonnaks oli võrdlev hariduspoliitika ja kõrghariduse rahvusvahelistumine. Samuti on ta lõpetanud haridusteaduskonna Tartu Ülikoolis, läbinud õpetajakoolituse ja omandanud magistrikraadi koolikorralduse erialal. 2009. aasta sügisest on hariduspoliitika valdkonna analüütik poliitikauuringute keskuses PRAXIS. Eve tegeleb PRAXISes analüüsides ja uuringutega läbiviimisega hariduspoliitika, kõrghariduse, haridusliku ebavõrdsuse, õppekava arenduse valdkonnades. Olulisemate projektidena võiks nimetada kõrgharidusele juurdepääsu, üliõpilaste töötamise fenomeni, EUROSTUDENT IV ja noorte eluolu teemavaldkondades.

Kirsti Nurmela

Poliitikauuringute keskus Praxis,
töö- ja sotsiaalpoliitika analüütik

kirsti.nurmela@praxis.ee

Kirsti Nurmela omandas sotsiaalteaduste bakalaureusekraadi Tallinna Ülikoolis sotsioloogia erialal ning sai sealsamas ka sotsiaalteaduste magistrikraadi riigiteaduste erialal. PRAXISega liitus ta 2006. aasta kevadel töö- ja sotsiaalpoliitika programmi assistendina, alustades hiljem tööd analüütikuna. PRAXISes on tema peamiseks uurimissuundadeks kollektiivsed töösuhted ja sotsiaalpartnerlus ning elukestev õpe. Ta on osalenud nii Eestis korraldatud kui rahvusvahelistes projektides. Lisaks on ta osalenud ka teistes töö- ja sotsiaalpoliitika valdkonna projektides, sh tööturu arengute jälgimine ning regulaarsete ülevaadete koostamine, tööturu valdkonna hindamised, töötingimuste alaste analüüsides koostamine.

Mihkel Nestor

Haridus- ja Teadusministeerium,
analüütik/Poliitikauuringute keskus Praxis, analüütik

mihkel.nestor@praxis.ee

Mihkel Nestor omandas kõrghariduse majandusteaduse ja riigiteaduste valdkonnas Tartu Ülikoolis. Alates 2008. aastast töötas ta Haridus- ja Teadusministeeriumis kutse- ja täiskasvanuhariduse valdkonna analüütikuna. Tema peamiseks tööülesanneteks olid valdkonna statistika koondamine ja analüüsimine, uuringute läbiviimine, strateegilise planeerimise arendamine. Ta on seotud ka noortevaldkonnaga, olles Eestis 2003. aastal esimest korda toimunud Noortepäeva ürituse projektijuht. Alates 2010. aasta märtsist töötab Mihkel Nestor Poliitikauuringute keskuse Praxis hariduspoliitika analüütikuna.

Katrin Pihor

Poliitikauuringute keskus Praxis,
hindamiskspert-projektijuht

katrin.pihor@praxis.ee

Katrin Pihor omandas bakalaureuse- ja teadusmagistri kraadi Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas ning jätkab seal doktorantuuris. Katrin töötas aastatel 2004–2008 Tartu Ülikooli Euroopa Kolledžis asedirektori ja direktori kohustetäitajana, vastutades Euroopa Liidu alase õppevaldkonna arendamise ja koordineerimise eest ning tagades õppekava vastavuse tööandjate vajadustele. Alates 2010. aastast töötab Katrin Praxise projektijuhina, vastutades suuremahuliste projektide ettevalmistamise ja elluviimise eest. Tema tööst olulise osa moodustab ka noorte seiresüsteemi arendamine.

Piret Talur

MTÜ Persona juhataja, Tartu Ülikooli doktorant

piret@persona.ee

Piret Talur on eri rollides ja tasanditel tegutsenud noortevaldkonnas alates 1997. aastast, sealhulgas on ta olnud vabatahtlik, projektijuht, ametnik, koolitaja ja analüütik. Bakalaureuse- ja magistrikraadi sai ta Tartu Ülikoolis sotsiaaltöö erialal. Doktorandina jätkab küll samas ülikoolis, kuid haridusteaduse valdkonnas, keskendudes noorsootöö kvaliteedi teemale. Noortevaldkonna igapäevapraktikaga on ta seotud MTÜ Persona juhatajana. MTÜ Persona (www.persona.ee) pakub noortepoliitika ja noorsootöö koolitust ning konsultatsioone ja viib ellu sotsiaalsuunitlusega projekte. Piret Talurit tuntakse noortevaldkonnas ka sagedase artiklite avaldaja ning erialasündmuste päevajuhina.

Marti Taru

marti.taru@gmail.com

Marti Taru omandas kõrghariduse sotsioloogia ja politoloogia valdkonnas Tartu Ülikoolis ja Oslo Ülikoolis. Alates 2002. aastast on ta teadur Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudis. Tema teadustöö põhisuunad on noortevaldkonna teemadega seotud uuringud, kultuuridevaheline lõimumine ning liitumine tööturuga. Viimastel aastatel on Marti Taru osalenud kohalikes, üle-eestilistes ja rahvusvahelistes noorte, noorsootöö ja noortepoliitikaga seotud uuringuprojektides nii projektijuhi kui eksperdina. Marti Taru on Euroopa Noortepoliitika Teadmistekeskuse Eesti korrespondent ja Euroopa Noorteuurijate Kogu valitud liige. Ta osaleb ka sageli selleteemalistel rahvusvahelistel konverentsidel ja seminaridel.

Aivi Themas

Tartu Ülikool. Sotsiaalteaduslike
Rakendusuuringu Keskus. Analüütik.

aivi.themas@ut.ee

Aivi Themas on lõpetanud Tartu Ülikooli matemaatika-informaatika teaduskonna. Tal on magistrikraadi rakendusstatistikas. Aivi Themase peamiseks uurimissuunaks on kvantitatiivne analüüs, sealhulgas põhjusanalüüs. On olnud seotud Eesti ravimistatistika kogumise ja analüüsimisega.

Alates 2010. aastast töötab Aivi Themas Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskuses analüütikuna ning osaleb mitmetes rakendusuuringutes.

Noorteseire aastaraamat
NOORED JA TÖÖTURG

2010

noheline
brükis

Trükitud keskkonnateadlikus trükiettevõttes Ecoprint